היערכות האויב המצרי ב-15 באוקטובר, מהלכיו ופעולותיו ב-18-15 באוקטובר 1973

7/7/2011

מאת: אלוף (מיל.) אמנון רשף

- לחיצה על פריטים בתוכן העניינים מובילה לגוף המחקר.
- לחיצה על הכותרת בגוף הדברים מחזירה לתוכן העניינים.
- העמדת הסמן של העכבר על מספר הערת השוליים חושפת את המקור להערת השוליים.

אלוף (מיל.) אמנון רשף

מפקד חטיבה 14 במלחמת יום הכיפורים

תרגום מערבית – אל"ם (מיל.) פסח מלובני.
ייעוץ מודיעיני – תא"ל (מיל.) ד"ר דני אשר.
ייעוץ היסטורי – ד"ר עמירם אזוב.

תוכן עניינים:

- רקע
- מהלכי האויב ופעולותיו – 15 – 18 באוקטובר 1973
- היערכות האויב – 15 באוקטובר 1973
  - היערכות האויב בפועל
- מהלכי האויב ופעולותיו בליל ה-16-15 באוקטובר 1973
  - חטיבה 600
  - חטיבה 14 - כללי
  - חטיבה 14 – הלחימה מצפון לציר "שיק"
  - חטיבה 14 – התקפות נגד מצפון לציר "שיק"
  - חטיבה 14 – לחימת חטיבה 16 חי"ר
    - גדוד 18 חי"ר – צומת "טרטור" – "לכסיקון"
    - גדוד 16 חי"ר – "טרטור" 42
  - חטיבה 247 – ראש הגשר בגדה המערבית
- מהלכי האויב ופעולותיו בגדה המזרחית ב-16 באוקטובר 1973
  - לחימת חטיבה 14
  - לחימת אוגדה 162
    - לחימת חטיבה 217
    - לחימת חטיבת צנחנים 35/גדוד 890 בליל 16 – 17 באוקטובר 1973
- מהלכי האויב ופעולותיו בגדה המערבית ב-16 באוקטובר 1973
  - חטיבה 421 – בגדה המערבית
  - חטיבה 247 – בגדה המערבית
- מהלכי האויב ופעולותיו ב-17 באוקטובר 1973
  - הרקע והתוכנית המצרית
  - התקפות הנגד בגדה המזרחית
    - התקפת הנגד של דיביזיה 21 משוריינת בגדה המזרחית
    - התקפת הנגד של חטיבה 25 שריון בגדה המזרחית
  - התקפת הנגד של דיביזיה 23 חי"ר ממוכן בגדה המערבית
    - התקפת הנגד של חטיבה 116 חי"ר ממוכן
    - התקפת נגד של כוחות הקומנדו והצנחנים
      - גדוד 73 קומנדו
      - גדוד 85 צנחנים
  - סיכום
  - המשך הלחימה כנגד חטיבה 16 חי"ר
  - היתקלות גדוד 247/565 חטיבה בסרפאום
  - פעילות ב-17 באוקטובר בשעות הערב
- מהלכי האויב ופעולותיו ב-18 באוקטובר 1973
  - התוכנית המצרית להתקפות נגד ב-18 באוקטובר
  - הלחימה המצרית בגדה המזרחית
    - התקפת הנגד של דיביזיה 21 משוריינת
    - נסיגת חטיבה 16 חי"ר
  - הלחימה המצרית בגדה המערבית
  - תוכנית הלחימה המצרית בגדה המערבית
    - קרב חטיבה 23 שריון
    - חטיבה 116 חי"ר ממוכן
    - חטיבה 182 צנחנים
  - לחימת אוגדה 162 בגדה המערבית
- השליטה המצרית בשטח ודיווחי מפקדים
- סיכום

- נספח א' - עצי מבנה - דיביזיות צבא מצרים
- נספח ב' - דרגות קצונה בצבא המצרי ומקבילותיהן בצה"ל ובצבאות זרים
- נספח ג' - רשימת מפקדי הצבא המצרי במלחמת אוקטובר 1973
- ריכוז הערות שוליים
- רשימת מקורות
- תגובות גולשים

רקע

נושא היערכות האויב באזור "החווה הסינית", מהלכיו ופעולותיו, משך ימי הלחימה, העסיק את המפקדים והלוחמים בקרבות "החווה הסינית" וגם את חוקרי ההיסטוריה במהלך השנים.
כידוע, היה פער אדיר בין המידע שהיה מצוי בידי כוחותינו והחטיבה לבין היערכות האויב בפועל. סקירה זו מציגה ומנתחת את המידע שהיה ידוע לחטיבה 14 ולכוחות בשטח, באשר לאויב ב"חווה הסינית" במהלך המלחמה ואת מהלכי האויב בפועל.

בניתוח היערכות האויב, מהלכיו ופעולותיו ריכזתי את הנתונים שהיו ידועים לחטיבה בטרם הלחימה, את נתוני המודיעין שהצטברו תוך כדי הלחימה ואת המידע שהצטבר לאחר המלחמה, אם זה ממסמכי שלל או ממקורות מצריים כגון: ספרים, פירסומים וכתבות שנכתבו לאחר המלחמה ועד לאחרונה וערכתיהם באופן שיאפשר עיון מעמיק. לנוחיות המעיין, צורפו מספר תרשימים, בעברית, המבוססים על מפות, בשפה הערבית, מספרו של ההיסטוריון המצרי לואא' (אלוף) ג'מאל חמאד. דפי הספר הרלוונטיים והמפות נמצאים באתר חטיבה 14 במרשתת (אינטרנט). לעיון – נא הקש כאן.

אם כי חטיבה 14 לחמה באזור "החווה הסינית" כבר עם פרוץ המלחמה – ב-6 באוקטובר 1973, אתייחס במחקר זה ללחימת החטיבה באזור "החווה הסינית" בין התאריכים 15 עד 18 באוקטובר.

כדי שתתקבל תמונה כוללת ומקיפה של פעילות האויב, החלטתי להרחיב את ניתוח היערכות האויב ומהלכיו גם מעבר לזירת הלחימה החטיבתית.

המחקר מתייחס, בעיקר, להיערכות האויב, מהלכיו ופעולותיו ביבשה. ההתייחסות לכוחותינו באה כדי לבאר את פעילות האויב ולבסס ולפיכך, לחימת כוחותינו מוצגת בצורה כללית ביותר.

לא מן הנמנע, כי בהתחלף המשטר במצרים, יפורסמו בשנים הבאות מחקרים מצריים שקופים ועובדתיים שיאירו עובדות נוספות (ואולי אף שונות מהתיאורים שהתפרסמו עד כה). אולם, כבר כיום, תמונת היערכות האויב, מהלכיו ופעולותיו במהלך הלחימה די ברורה.

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

מהלכי האויב ופעולותיו – 15 – 18 באוקטובר 1973

לאחר כישלון ההתקפה המצרית ב-14 באוקטובר ופיתוח היוזמה על-ידי הכוחות הישראליים בזירה המצרית, ב-15 בחודש, צומצמה מאד הפעילות ההתקפית של האויב ומרבית הכוחות שבו למצב מגננה. במסגרת המגננה בוצעו פה ושם פעילויות התקפיות מקומיות ובלתי משמעותיות והכוחות המגינים עסקו, בעיקר, בשיפור אחיזתם בקרקע – בהתבצרות, הנחת מוקשים, דיפון עמדות רק"ם וכד'.

מתחילת מבצע הצליחה – מבצע "אבירי לב" וחציית תעלת סואץ, עיקר פעילות האויב הייתה בתגובה למהלכיו של צה"ל והתרחשה בגזרה המרכזית של תעלת סואץ, משני עבריה ובהקשר למבצע הצליחה. **[1]**

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

היערכות האויב – 15 באוקטובר 1973

תמונת מצב היערכות האויב בגדה המזרחית של תעלת סואץ שהייתה ידועה לכוחותינו בתאריך 15 אוקטובר 1973 הייתה כדלקמן:

ארמיה 2 –

כללה בראש הגשר בגדה המזרחית 3 דיביזיות חי"ר מוגברות (18, 2 ו-16), דיביזיה 21 משוריינת, ועוד 3 גדודי קומנדו.
בגדה המערבית נותרה דיביזיה ממוכנת 23 – הידיעות ציינו שהדיביזיה מרוכזת במרחב הלחימה של דיביזיה 2 חי"ר, אולם, בפועל, דיביזיה 23 ממוכנת נותרה בגדה המערבית.

- חטיבה 135 חי"ר מוגברת בכוחות קומנדו – הייתה ערוכה בצפון הגזרה הצפונית של תעלת סואץ – הפיתחה הצפונית של תעלת סואץ – פורט סעיד – פורט פואד.
- דיביזיה 18 חי"ר מתוגברת בחטיבה 15 שריון עצמאית מוקטנת – הייתה ערוכה במרחב קנטרה.
- דיביזיה 2 חי"ר מתוגברת בחטיבה 24 שריון מדיביזיה 23 הממוכנת – הייתה ערוכה במרחב גשר פירדאן.
- דיביזיה 16 חי"ר – הייתה ערוכה במרחב שבין כביש טסה – אסמעיליה – ציר "טליסמן" לאזור "החווה הסינית".
- דיביזיה 23 משוריינת ומוקטנת – הייתה ערוכה במרחב דיביזיה 2 חי"ר באזור גשר פירדאן (בפועל, הדיביזיה, פחות חטיבה 24 שריון, נותרה ערוכה בגדה המערבית).
- דיביזיה 21 משוריינת מוקטנת (פגועה) – הייתה ערוכה במרחב דיביזיה 16 חי"ר. כוחות דיביזיית שריון 21 התמקמו בעורף המערך של דיביזיה 16 חי"ר והמידע שהיה מצוי בידינו דיבר על כך שחטיבות הטנקים היו כפופות לדיביזיה 16 חי"ר (ראה להלן קטע מתמליל סקירת המודיעין בקבוצת הפקודות החטיבתית).

ארמיה 3 –

כללה בראש הגשר בגדה המזרחית 2 דיביזיות חי"ר (7 ו-19). דיביזיה משוריינת 4 ודיביזיה ממוכנת 6 נותרו בגדה המערבית:

- דיביזיה 7 חי"ר מתוגברת בחטיבה 130 נחתים (2 גדודים פגועים) ובחטיבה 25 שריון העצמאית – הייתה ערוכה במרחב של דרום האגם המר הגדול – בין כברית וכביש הג'ידי – ציר "פורות".
- דיביזיה 19 חי"ר מתוגברת בחטיבה 22 שריון מדיביזיה 6 ממוכנת – הייתה ערוכה במרחב של הקטע הדרומי של תעלת סואץ – בין דרום האגם המר הגדול לפיתחה הדרומי של תעלת סואץ.
- חטיבה 1 ממוכנת מדיביזיה 6 ממוכנת וחטיבה 3 שריון מדיביזיה 4 משוריינת היו ערוכות במרחב דיביזיה 19.
- גדה מערבית – דיביזיה 4 משוריינת, פחות חטיבה 3 שריון ודיביזיה 6 ממוכנת, פחות שתי חטיבות (22 ו-1) נותרו בגדה המערבית של תעלת סואץ. [2]

בעומק החזית, בואך קהיר, חנו כוחות צבא נוספים (צנחנים, קומנדו, שריון וכד'), שלא היו קשורים ישירות לזירת הלחימה, רובם, כעתודה אסטרטגית של המפקדה הכללי – המטה הכללי.

* * *

באשר לאויב בעין – דהיינו כוחות האויב שבהם חטיבה 14 הייתה אמורים להיתקל -

- דיביזיה חי"ר 16 (שתי חטיבות חי"ר, חטיבה אחת ממוכנת וגדוד טנקים דיביזיוני) שגזרת האחריות שלה השתרעה מאזור ציר "טליסמן" (כביש טסה - אסמעיליה) בצפון ועד ציר "טרטור" בדרום. בקבוצת הפקודות החטיבתית, שניתנה ב-15 באוקטובר 1973, בשעה 11:00, ציין קצין המודיעין החטיבתי: "כעיקרון, לא יודעים פירוט מרבי של האויב וזאת בעיה. [הפסקה בהקלטה] ... "חמוטל" – "מכשיר" חטיבת חי"ר, באזור "מיסורי" חטיבת חי"ר, באזור "אמיר" חטיבת חי"ר, חפורים וערוכים בתוך שוחות אישיות, לאו דווקא תעלות, וסביר מאוד להניח עם מיקוש בחזית.". [3]
- דיביזיה 21 משוריינת (-) ששתי חטיבות הטנקים שלה – חטיבה 1 שריון וחטיבה 14 שריון (שפעלה מיום הלחימה השני ת"פ דיביזיה 16) ספגו אבידות כבדות בעת המתקפה שלהן ב-14 באוקטובר 1973. חטיבה 18 הממוכנת, שחצתה את תעלת סואץ מזרחה רק בערב ה-14 באוקטובר, הייתה שלמה. כוחות דיביזיית 21 שריון התמקמו במרחב ראש הגשר של דיביזייה 16 חי"ר, ככוח עיקרי להתקפות נגד. בקבוצת הפקודות החטיבתית פירט הקמ"ן: ".. בעקבות מה שהיה אתמול שבירת ההתקפה, נעשה ציוות כוחות מחדש בדיוויזיה 21, כאשר חטיבה 14 הועמדה על בערך 70 טנקים ונכנסה למערך הגנה טנקים עם דיביזיית החי"ר הזאת [מצביע, כנראה, על המפה]. חטיבה 1 הוכנסה למערך הגנה גם כן עם 70 טנקים ת"פ הדיביזיה הזאת. בתוך המתחמים כמגנני נ"ט.". [4]

הערכות האויב בעין, כפי שנודעה מפענוח תצלומי האוויר והסקירות המודיעיניות, הייתה כולה מאזור "אמיר" וצפונה, כאשר באזור שמצפון לציר "שיק", ריכוז מנהלתי וארטילרי, בעוד שהטנקים היו פרוסים באזור שבין "מיסורי" לבין ציר "טליסמן" ואזור טוסון.
אזור צומת "טרטור" – "לכסיקון" הופיע במפות הפענוח כאזור ריק מאויב![5]
היו ידיעות כי מפקדת דיביזיה 16 חי"ר ממוקמת במעוז "מצמד" ב' (בדיעבד – ידיעה שגויה).

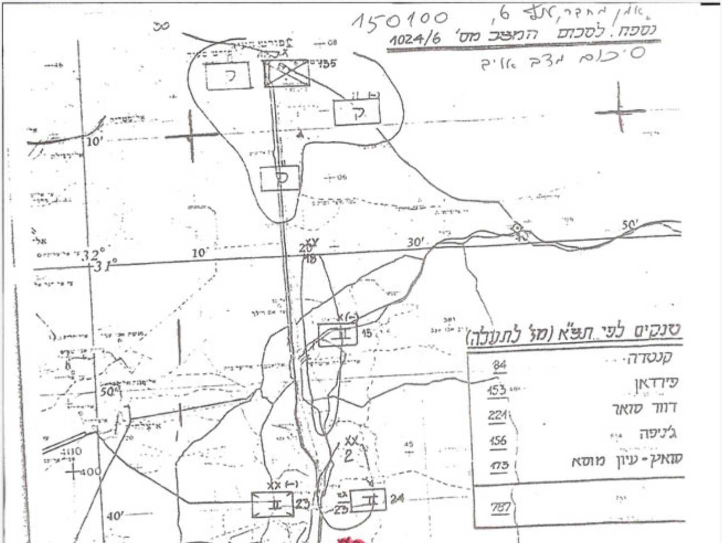

טנקים לפי תצ"א (מז' למערב)

קנטרה	84
פירדאן	153
דוור סואר	224
ג'ניפה	156
סואץ - עיון מוסא	173
	787

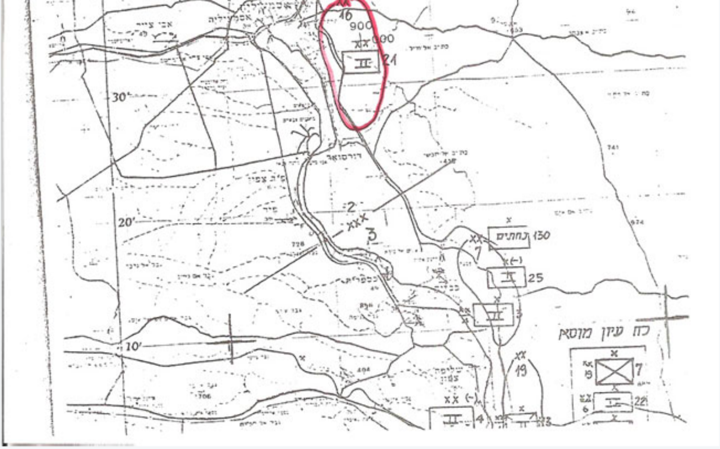

נספח "סיכום מצב אויב" זה הוצא על ידי אמ"ן מחקר, ענף 6 בבוקרו של ה-15 אוקטובר 1973, נכון לתאריך 1501:00.

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

מפה – סיכום מצב היערכות האויב בגדה המזרחית נכון לתאריך 15 באוקטובר 1973, שעה 01:00

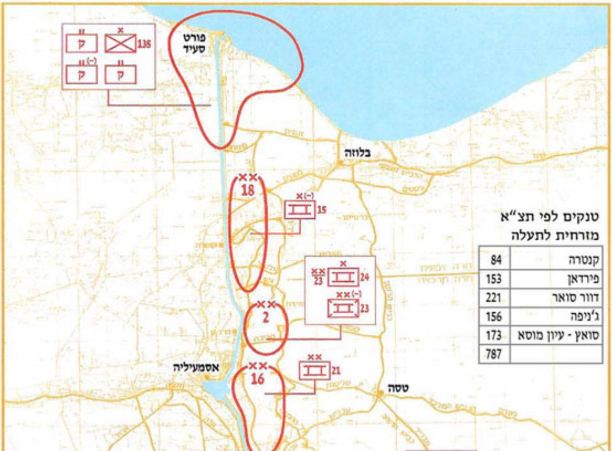

טנקים לפי תצ"א
מזרחית לתעלה

קנטרה	84
פירדאן	153
דוור סואר	221
ג'ניפה	156
סואץ - עיון מוסא	173
	787

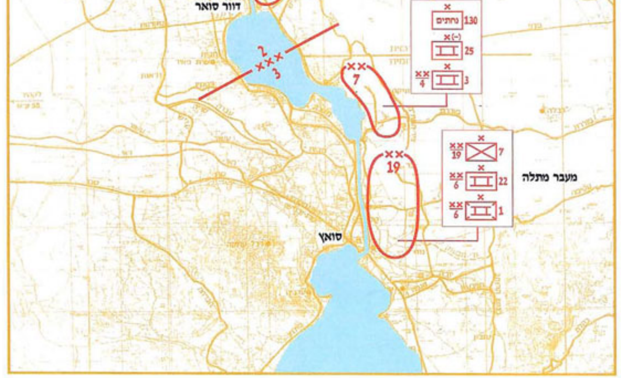

מקור: אמן/מחקר – ענף 6

גרפיקה: נעמה רגב

www.hativa14.org.il

מפה - סיכום מצב היערכות האויב בגדה המזרחית נכון לתאריך 15 באוקטובר 1973, שעה 01:00

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

היערכות האויב בפועל

תוך כדי הלחימה, כתוצאה מהצטברות מידע שוטף, הובהר לכוחות החטיבה כי היערכות האויב הייתה שונה, באופן משמעותי, מהמידע הכללי שהיה בידינו. מידע זה הצטבר, בהדרגה, משך ליל הלחימה, כתוצאה מדיווחי מפקדים ומדיווחי מודיעין שוטפים על פעילות ותנועות האויב המצרי בגזרת הלחימה של החטיבה.

אולם, למעשה, תמונת ההיערכות המלאה והאמיתית, התבהרה רק לאחר המלחמה! עיקר אי ההלימה באשר לידיעות המודיעיניות בנושא היערכות האויב היו בקשר לחטיבה 16 חי"ר – כנגדה לחמה חטיבה 14. התמונה המלאה נוצרה מהצטברות מידע שמקורו בלחימה גופא, בסיורי מפקדים באזור הלחימה מיד לאחר המלחמה והתרשמות אישית משדות הקרב, מסמכי שלל שנפלו בידי כוחותינו, תורגמו ופוענחו וממחקרים היסטוריים של חוקרים ישראלים ומצריים, כולל מאמרים וספרים שפורסמו במהלך השנים.

כוחות דיביזיה 16 חי"ר היו ערוכים באזור "מיסורי" כדלקמן:

- חטיבה 112 חי"ר – הייתה ערוכה באזור "חמוטל".
- חטיבה 3 ממוכנת – הייתה ערוכה באזור "מכשיר" – "טלוויזיה".
- חטיבה 16 חי"ר – הייתה ערוכה בצפון "החווה הסינית".
- גדוד הטנקים הדיביזיוני של דיביזיה 16 היה ערוך, במרחב "טלויזיה" – "אמיר" ככוח התקפות נגד לעבר מרחב חטיבה 3 ממוכנת.
- מפקדת דיביזיה 16 חי"ר התמקמה באזור "מיסורי" – "סגול" 215 (א-טליה).

חטיבה 16 חי"ר המצרית הייתה ערוכה באגף הדרומי של ראש הגשר הדיביזיוני של דיביזיה 16 חי"ר במרחב צפון "החווה הסינית" עם שני גדודים לפנים וגדוד מאחור כדלקמן:

- גדוד 18 חי"ר מוגבר בנשק נ"ט (תותחי נ"ט, תול"רים, טילי "סאגר" ומרנ"טים) ובפלוגת טנקים מגדוד הטנקים החטיבתי היה ערוך באגף הימני של החטיבה, באזור צומת "טרטור" – "לכסיקון" – "טרטור" 43.
- גדוד 16 חי"ר מוגבר בנשק נ"ט (תותחי נ"ט, תול"רים, טילי "סאגר" ומרנ"טים) וכפלוגת טנקים מגדוד הטנקים החטיבתי היה ערוך באגף השמאלי של החטיבה, באזור "טרטור" 42.
- גדוד 17 חי"ר היה ערוך בדרג החטיבתי השני ובעורפם, ממזרח ל"אמיר".
- גדוד הטנקים החטיבתי פוצל, על-פי תורת הלחימה, בתוך המערכים ולפחות 2 פלוגות טנקים הוכפפו לגדודים 18 ו-16 חי"ר. יתרת הגדוד נותרה, בקירבת מערכי גדוד 17, כעתודה חטיבתית.

גדודי החי"ר ונשק הנ"ט היו ערוכים במערכים חפורים וממוקשים בחזיתם ובאגפיהם. חלק ניכר מהטנקים היו בעמדות אש חפורות ומוסוות. [6]

תקן גדוד טנקים חטיבתי, בחטיבות החי"ר, היה 31 טנקים (3 פלוגות X 10 טנקים + טנק מג"ד). תורת הלחימה המצרית דגלה בהקצאת פלוגת טנקים לכל גדוד חי"ר קדמי והשארת הפלוגה השלישית כעתודה חטיבתית. לפיכך, יש להניח שבגדודי החי"ר היו כ-7 – 10 טנקים, בכל גדוד, באם ניקח בחשבון שחיקה, כתוצאה מלחימה בימים הקודמים וחוסר בטנקים להשלמת התקנים.

תקן גדוד חי"ר מצרי היה 27 מרנ"טים (מטול רקטות נגד טנקים) מסוג RPG-7. בהתבסס על תורת הלחימה המצרית, על מחקרים ועל ספרות מיקצועית, יש להניח כי הגדודים 16 ו-18 תוגברו בצוותי מרנ"טים נוספים מראש בציוות הקרבי.
תורת הלחימה ופקודת המבצע המצרית ל"מבצע בדר" הורתה על תיגבור חטיבות החי"ר וגדודי החי"ר ביחידות טילי נ"ט סאגר. יש להניח, כי כל אחד מגדודי החי"ר 16, 17 ו-18, תוגבר בלפחות מחלקת סאגר בת 4 צוותים.

בנוסף, בכל גדוד חי"ר הייתה גם פלוגת נ"ט ובה 10תול"רים (תותחים ללא רתע) מדגם B-10 או B-11.

במרחב החטיבתי הייתה מוצבת סוללה של 6 תותחים דו תכליתיים (נ"ט וארטילריה) 85 מ"מ. ברמת הדיביזיה היה כוח נ"ט נוסף בן 3 סוללות (18 תותחים) תותחים דו תכליתיים 100 מ"מ. [7]

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

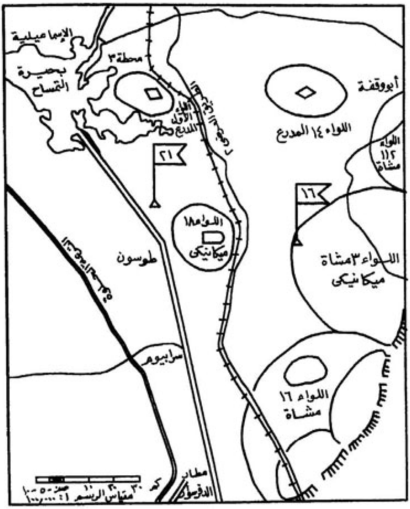

أوضاع قواتنا داخل رأس الكوبري الموحّد يوم ١٥ أكتوبر ١٩٧٣.

www.hativa14.org.il

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

המפה לקוחה מספרו של ג'מאל חמאד [8]

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

תרשים הערכות הכוחות בראש הגשר המאוחד
ביום ה-15 לאוקטובר 1973

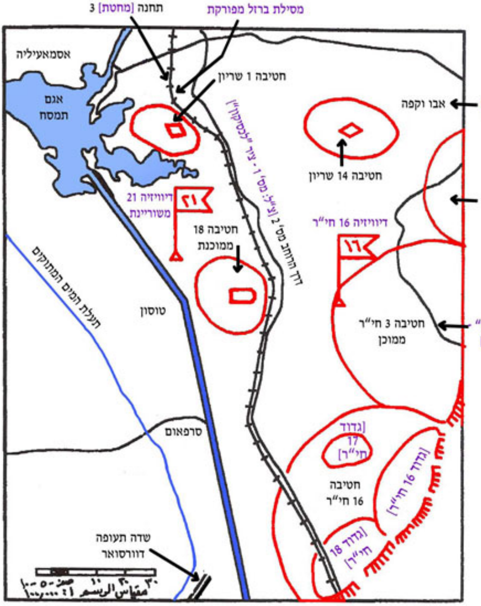

עמוד 306

גרפיקה: נעמה רגב

www.hativa14.org.il

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית, עמודים 309 - 310.היערכות האויב הייתה, בעיקר, באזור צומת "טרטור" – "לכסיקון" ומזרחה, אך האויב אף היה ערוך ממערב לציר "לכסיקון". מ"פ א'/גדס"ר 87 – סרן אסף אביזוהר "סיפר שבאותו לילה, כאשר נעו על "טרטור", [מערבה מצומת "טרטור" – "לכסיקון" – א.ר.] ירו עליהם המצרים מאותו איזור. לאחר שהחלים מפציעתו וחזר לשרת באיזור הבחין שאלה היו תותחי נ"ט (נגד טנקים) מצריים מצויידים באמצעי ראיית לילה. אמנם תותחיהם היו מכוונים כלפי דרום.". [9] יחידה 424 (סיירת "שקד") נעה על ציר "נחלה", מערבה. כאשר הכוח הגיע כ-1 ק"מ מערבה מצומת "לכסיקון" – "נחלה", בשעה 21:52, נפתחה אש כבדה על הכוח. הזחל"ם המוביל של מ"פ ד – סרן אלי שגיא נפגע והיו בו 9 חללים. [10]

כוחות דיביזיה 21 משוריינת היו ערוכים כדלקמן:

- חטיבה 1 שריון – 66 טנקים – נערכה באזור מחטת תל'תה – תחנת רכבת לשעבר שהייתה ממוקמת על מסילת הברזל (המפורקת) כ-1,750 מטר מדרום-מערב לצומת הצירים "לכסיקון" – "טליסמן" –כעתודה גזרתית עיקרית, בכוננות להתקפות נגד.
- חטיבת 14 שריון – 39 טנקים – באזור שממערב ל"חמוטל" – "אדום" 6725 (אבו וקפה) – כדי לתגבר את הגנת החטיבה הצפונית של דיביזיה 16 – חטיבה 112 חי"ר.
- חטיבה 18 ממוכנת – ובה גדוד של 31 טנקים – הוצבה תחת פיקוד דיביזיה 16 ונערכה באזור שממזרח לטוסון, ממערב לציר "לכסיקון" – בין ציר "אושה" לציר "חיים". גדוד הטנקים החטיבתי רוכז בדרום "מיסורי", באזור "סגול" 105. החטיבה הייתה בכוננות לבצע התקפת נגד כדי להגן על האגף הדרומי של דיביזיה 16 חי"ר – באזור חטיבה 16 חי"ר.

מפקדת דיביזיה 21 המשוריינת הייתה ממוקמת באזור ה"סגולים" 230 – 230א', מצפון לחטיבה 18 ממוכנת, ממערב לציר "לכסיקון", בין הצירים "חישול" ו"חיים". [11]

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

מהלכי האויב ופעולותיו בליל ה-15-16 באוקטובר 1973

חטיבה 600

חטיבה 600 עם 2 גדודי טנקים – גדוד 409 וגדוד 410 תוכננה לבצע הטעיה ולתקוף את דיביזיה 16 חי"ר, ממזרח למערב, באזור "מיסורי", כמאמץ הטעייה, החל מ-17:00, כדי להסיט את תשומת ליבו של האויב מהמאמץ העיקרי –לחימת חטיבה 14 לכיבוש הגדה הקרובה ומאמץ הצליחה.

גדודי החטיבה תקפו מאזור "סגול" 194 לכיוון "סגול" 104 ואת אזור "טלויזיה" (21:28) – מרחב הלחימה של חטיבה 3 חי"ר ממוכן וגדוד הטנקים הדיביזיוני. האויב השיב בירי טנקים, טילי נ"ט והפגזה ארטילרית. גדוד 410, בפיקודו של רס"ן יהודה גלר נע באזור התעוז "טלויזיה" וזיהה מאות אנשי חי"ר בורחים בבהלה צפונה. הגדוד המשיך במסעו מזרחה ולאחר מכן חזר מזרחה לעבר רכס "חמדיה". טנקים של גדוד 410 עלו על מוקשים ונפגעו, דבר שמעיד על כך שהאויב מיקש את חזית מערכו וזאת בהתאם לדוקטרינה. [12]

אין כל עדות מצרית להצלחת פעולת ההטעיה של חטיבה 600 והסטת תשומת הלב המצרית ממבצע הצליחה. המפקדות המצריות התייחסו להתקפת חטיבה 600, כמו גם להתקפת חטיבה 14 כניסיון להשיג הישגים קרקעיים מוגבלים, כפי שיתואר להלן. [13]

חטיבה 14 - כללי

חטיבה 14 נלחמה משך ליל ה-15-16 באוקטובר ב-2 גזרות לחימה: האחת – מצפון לציר "שיק" והשנייה – באזור צומת "טרטור" – "לכסיקון" וציר "טרטור". [14]

חטיבה 14 – הלחימה מצפון לציר "שיק"

חטיבה 14 נעה בציר עוקף, בשטח קשה עבירות, מאזור "כספי" 56 לעבר ציר "לכסיקון" 263. עם עלית שדרת הטנקים של החטיבה על ציר "לכסיקון", בשעה 20:00, החלה התנועה והפריצה צפונה. גדס"ר (גדוד סיור) 87 נע ראשון כשבראשו פלוגה ב'. פלוגה ב' חצתה את צומת "טרטור" – "לכסיקון", המשיכה צפונה ופנתה מערבה בציר "שיק". המג"ד עם פלוגה ג' פנה בצומת "טרטור" – "לכסיקון" מערבה ואילו פלוגה א' פנתה מערבה בצומת "לכסיקון" – "נחלה". התמקמתי עם החפ"ק (חבורת פיקוד קידמית) בצומת "לכסיקון" – "נחלה" ומשם פקדתי והכוונתי את הכוחות, תוך שאני צופה על כל המרחב. בשעה 20:32 דיווחתי למפקד האוגדה כי: "[אני – א.ר.] נמצא ב"נחלה"-"לכסיקון". בשלב זה לא יצרתי מגע, שומר על עקרון ההפתעה. אני משוכנע שאני נמצא בתוך מערך, אבל אני עדיין לא פותח [באש – א.ר.], עד שהם לא יפתחו עלי,". [15] ממקום עומדי צפיתי על כל המרחב. הלילה היה חשוך. מרחוק, הבחנתי בתחילת הירי של פלוגה ב'/גדס"ר 87, שפתחה באש בתנועתה על ציר "שיק", כ-1/2 ק"מ ממערב לצומת "לכסיקון" – "שיק" והייתה, למעשה, הכוח הראשון בחטיבה שפתח באש. ובמשפט הבא דיווחתי למפקד האוגדה: "אני חושב שכבר מתחילים שמה לירות.". בשעה 20:42, הוריתי למג"ד 79 – סא"ל עמרם מצנע לחלוף על פני, להוביל צפונה ולפתוח באש: "1 כאן 20, אש! סוף." והוא ענה לי: ".. עדיין לא מזהה,". [16] נעתי עם גדוד 79, חלפנו בצומת "טרטור" – "לכסיקון" ושעטנו צפונה. בשעה 21:03, הוריתי למג"ד 79 לפתוח באש אך ורק עם חציית ציר "שיק" צפונה, אותו הוא חצה בשעה 21:06. [17] ירי הטנקים של פלוגה ב'/גדס"ר 87 וגדוד 79 הצית את האש במרחב הלחימה. התמונה שנתגלתה לנו הייתה מדהימה. מאות רבות של כלי נשק מצריים פתחו עלינו באש. לואא' (אלוף) ג'מאל חמאד מתאר: "אך הטנקים הישראלים תקפו את האזורים העורפיים מכיוון לא צפוי והוא מדרום לצפון כאשר מערכי ההגנה בו היו חלשים מאד. ללא כל השתהות נפתחה אש משני הצדדים מאלפי כלי נשק מכל הסוגים ומכל הכיוונים שגרמו להצתת מספר כלי רכב נושאי תחמושת ומספר משגרי טק"א [טילים קרקע אוויר – א.ר.],". [18] – לעיון בפרקים מספרו של ג'מאל חמאד – נא הקש כאן.
הטנקים של הגדודים 79 ו-184 וחבורת הפיקוד שלי שפרצו צפונה נתקלו באויב מכל הסוגים – טנקים, חיילים רגליים, שחלקם היו בעמדות אישיות חפורות וחלקם התרוצץ בשטח ופתחו באש נק"ל (נשק קל), מאות כלי רכב מסוגים שונים, תותחי ארטילריה, עירומי תחמושת, טילים קרקע - אויר וכד'. טווחי הלחימה היו החל ממטרים בודדים ועד עשרות מטרים. הטנקים נתקלו בטנקי אויב בטווחים קצרים של מטרים ספורים או עשרות מטרים. [19] למרות הלילה החשוך, השטח התחיל להיות מואר מהמדורות של עשרות כלי הרכב שנפגעו ובערו, מהתפוצצות התחמושת שהייתה על המשאיות ובעירומים קרקעיים ומטנקים שנפגעו, בערו והתפוצצו. היתקלות אופיינית באויב הייתה למ"פ ח'/גדוד 79 – רס"ן ישראל בן ארי (אייבר). ישראל נע כטנק ראשון בפלוגתו. תוך כדי התקדמות צפונה נלחם הטנק והשמיד כל מה שנקרה בדרכו. ישראל הבחין בטנק אויב בטווח מטרים בודדים, פתח עליו באש ופגע בו. מעוצמת הפגיעה הקרובה, התפוצצות הטנק וההדף העצום שנוצר, נהדף ישראל לאחור, נפגע מהיתקלותו בשריון הפלדה של פתח מפקד הטנק בצווארו ובגבו ומת במקום. [20]

ניתן אף להתרשם על אינטנסיביות הקרב ועוצמתו מתעבורת הקשר ברשת המבצעים החטיבתית – "מקדח" ומהדיווחים שלי למפקד האוגדה ברשת המבצעים האוגדתית – "בשור":

"מקדח":

- 20:47 – מג"ד סיור 87 – "אנחנו עוברים בתוך מערכים, יורים מכל הכיוונים".
- 20:59 – מח"ט למפקד סיוע ארטילרי – "אש תופת על האויב".
- 21:53 – מג"ד 79 – ".. ואני נילחץ ... יורים עלי, שטוחה ... טווחים קרובים,". בשעה 21:54, אישרתי למג"ד 79 לסגת דרומה ולהיערך מצפון לציר "שיק".
- 22:02 – מח"ט 14 למפקד האוגדה – "שתי יחידות שלי שנעו צפונה, ... סבלו פגיעות וכרגע יש עליהם לחץ, ... מצפון ישנו לחץ של גדוד עד שניים, ... של "כבדים" [טנקים – א.ר.]".
- 22:15 – מג"ד 184 – "אני נמצא בתוך מתחם חי"ר, אני יורה כל הזמן אבל זה לא רציני,". גדוד 184 היה ערוך באזור "סגול" 140 – כ-800 מטר מצפון-מזרח לצומת "לכסיקון" – "שיק".
- 23:43 – מג"ד 184 – "T-54 מטווח 0, בוער".
- 23:56 – מג"ד 184 – "מולי יש "חמל" של משאיות של מפקדת חטיבה 14. הן הולכות ונדלקות,".
- 01:39 – מג"ד 79 – "אני כרגע פה הייתי במגע עם מספר כלים של אויב, הושמדו.". בשעה 22:36 נפצע מג"ד 79 – סא"ל עמרם מצנע

והחליפו סגנו – רס"ן נתן בן ארי, המופיע ברשת הקשר כ-11 של 1 או 1.
02:01 – מג"ד 79 – "הייתה עלי עכשיו, התקפה, בעיקר חי"ר, אבל גם טנקים. חיסלתי אותם. יכול להיות שיש מספר טנקים שנכנסו לאגף שמאל,".

- 02:12 – מג"ד 184 – "יש פה תנועה של "כבדים" [טנקים],".
- 04:07 – מג"ד 79 – "מדווח על ירי עליו מכוון אגף שמאל שלו.".
- 04:45 – "על גדוד 79 מופעל לחץ כבד מצפון. מבקש שגדוד 184 ילחץ צפונה על-מנת להקל את הלחץ עליו.".
- 05:14 – מג"ד 79 – "כוח אויב מתקרב ממערב.".
- 08:35 – "כוח גדול של טנקי אויב נע מצפון לדרום לעבר גדוד 184. הגדוד נערך לבלום אותו". [21]

"בשור":

דיווחים של מח"ט 14 למפקד האוגדה –

- 20:48 – "יורים, ההתנגדות עדיין לא גדולה, קשה לאתר את זה, זה יפה, ... הם עוד לא תפסו את העסק".
- 21:26 – "יש פה הרבה מאוד ירי, כרגע אנחנו ממתינים להתקפת נגד מצפון," ומפקד האוגדה שואל: "מה הם הלהבות האדומות האלה שפורצות כל פעם?" ותשובתי: "זה סוללה, לידי לפחות, זה סוללה ארטילרית שכל פעם מצבור תחמושת מתפוצץ,".
- 01:33 – "מצפון, על 1 ו- 2 שלי, כל הזמן יש היתקלויות. יש פה המון חבר'ה [לוחמי חי"ר מצריים – א.ר.] שרצים ושורצים פה – ודופקים אותם, מסתובבים פה בין הרגליים והורגים אותם, אני יודע אם זה לחץ, זה לא לחץ מאסיבי,".
- 02:43 – "פה ושם מופיעים טנקים שלהם, בכמויות קטנות ודופקים אותם,".
- 03:37 – "וכל הזמן יורים נגד חי"ר, פה טנק, שם טנק, ... האזור שורץ, האזור הצפוני שם שורץ חי"ר וחבל סתם להיות בתוך החי"ר ולספוג אבידות מיותרות,".
- 05:11 – "אני בצפון בולם, פה ושם עולים טנקים ואנחנו דופקים אותם,". [22]

16.10.73 - טנק ישראלי וטנק מצרי פגועים בצומת "טרטור"-"לכסיקון"

משך כל הלילה היו אין ספור היתקלויות מקומיות עם כוחות טנקים וחי"ר של האויב. זאת, בנוסף להתקפות הנגד המרוכזות של האויב, כפי שיפורטו להלן. על רקע ההיפגעות המשמעותית של טנקים בגדודים 79 ו-184, משך הלילה ולחצו המתמיד של האויב, מיקום עמדותינו בשטח מישורי, מצפון לציר "שיק" והצורך להתמקד בפיתרון הבעיה בצומת "טרטור" – "לכסיקון", לקראת אור, בשעה 05:36, החלטתי להסיג את הגדודים 79 ו-184 ל"סגול" 111 – דיונה החולשת על המרחב בתצפית ובאש, הנמצאת מדרום לציר "שיק". [23]

מעניין לעיין בספרו של ג'מאל חמאד, המתאר את חדירת החטיבה צפונה בציר "ראש", בכעין הסתננות, ולא בפריצה צפונה של כל גדודי החטיבה על ציר "לכסיקון": "אמנון המשיך להתקדם עם יתרת כוחו תחת מעטה החשכה במקביל לסוללת החול של התעלה הרחק מירי אש ההגנה של חטיבת חי"ר 16.". [24] ב"זיכרונותיו" של מג"ד 18 חי"ר הוא משבח את לחימת הגדוד והישגיו הרבים, אך מתעלם מהפריצה של גדודי חטיבה 14, דרך צומת "טרטור" – "לכסיקון" ועד צפונה לציר "שיק". [25] – לעיון בכתבה – נא הקש כאן.

גם אם עיקר הלחימה באזור זה הייתה מצפון לציר "שיק", עדיין, על הגדודים 184 ו-79, שהיו ערוכים מצפון לציר "שיק" נורתה אש מכיוון דרום – אזור "החווה הסינית".בשעה 01:04, דיווח לי מג"ד 184: ".. מישהו יורה עלי מדרום ..., יורים עלי מכיוון החווה ("החווה הסינית" – א.ר.). האם יש שם כוחות שלנו? ..... יורים עלי ח"שים,". [26] כשפלוגה ב'/גדס"ר 87 נערכה באגף המערבי של גדוד 79, כ-200-300 מטר מצפון ל"סגול" 169, נורתה עליה אש מדרום. מ"מ סיור 4 מתאר ביומנו: "שלוש פגיעות בו זמניות פוגעות בטנק של רפי המ"פ, בנגמ"ש של עמי מ"מ 3 ובטנק נוסף. כל הכלים נפגעו מאחור, מכיוון דרום.". והוא ממשיך ושואל: "מי ירה עלינו?" ומשיב: "יש סיכוי רב שהיו אלה מצרים.". [27] בפועל, לא היה כל כוח שלנו מדרום לגדוד 79.

חטיבה 14 – התקפות נגד מצפון לציר "שיק"

גם אם הפיקוד המצרי הבכיר לא הבין וקרא את תמונת המצב הגלובלית ולא העריך שמדובר במבצע הצליחה, תגובת המפקדים המצריים בגזרת הלחימה הייתה מיידית ומהירה. כבר בשעה 20:56 התקבלה ידיעה מודיעינית ברשת המבצעים החטיבתית של חטיבה 14 – רשת "מקדח": "כוח שריון, בגודל לא ידוע, מתארגן לתקיפה מצפון-מערב ל"חווה הסינית".". [28] ובשעה 21:27, דיווח שלי למפקד אוגדה 143: ".. יש 2 גדודים של האויב שבאים מכיוון צפון.". [29] ואומנם, בשעה 21:53, דיווח של מג"ד 79 – סא"ל עמרם מצנע: ".. ואני נלחץ" וכעבור מספר דקות, בשעה 22:02, ברשת "מקדח", דיווח של מח"ט 14 למפקד האוגדה: ".. מצפון ישנו לחץ של גדוד עד שניים.". [30] בשעה 23:35 מדווח לי הקמ"ן החטיבתי כי: ".. 20 כלים נוספים של 14 באים בתנועה מצפון או צפון-מזרח לכיוון שלנו.". [31]

חיזוק ואישור ניתן לקבל מג'מאל חמאד: "2 גדודי שריון מדיביזיה משוריינת 21 פתחו בהתקפת נגד על הטנקים הישראלים ..". [32] וממשיך ומתאר: ".. כדי לבלום התקפה זו [של חטיבה 14 הישראלית – א.ר.] נשלח גדוד טנקים פחות פלוגה מחטיבת חי"ר ממוכן 18 וגדוד טנקים מחטיבת שריון 14 כדי לכתר את טנקי האויב [הישראלי – א.ר.] בפירצת ההבקעה ...... שני הגדודים פתחו בהתקפת נגד ..". [33]

ד"ר יחיא אל-שאער מציין כי עם תחילת ההתקפה של חטיבה 14 הישראלית, הופעלה התקפת נגד של שני גדודי טנקים מחטיבה 1 שריון [34] – לעיון בכתבה – נא הקש כאן.

בליל המידע דלעיל מעלה בפנינו מספר סוגיות כדלקמן:

1. באף אחד מהמקורות המצריים דלעיל אין ציון מדויק של לוח זמנים של התקפות הנגד המצריות ולפיכך יש קושי להתייחס ולשייך תיאור זה או אחר לידיעות המודיעיניות ו/או להתקפות הנגד שהתרחשו בפועל, בליל ה-15-16 באוקטובר 1973.
2. מיקום חטיבה 14 שריון – על-פי ג'מאל חמאד, חטיבת 14 שריון – 39 טנקים – הייתה ערוכה באזור שממערב ל"חמוטל" – "אדום" 6725 (אבו וקפה) – כדי לתגבר את הגנת החטיבה הצפונית של דיביזיה 16 – חטיבה 112 חי"ר. יש גם התייחסות לנושא בדו"ח האזנה. ב-14 באוקטובר, שעה 17:00, התקיימה שיחת תיאום בין מפקדת דיביזיה 16 חי"ר ומפקדת דיביזיה 21 משוריינת וסוכם כי חטיבה 14 שריון (המח"ט עתמן) תכנס אחרי חטיבה 112 חי"ר (המח"ט עאדל), השייכת לדיביזיה 16 חי"ר. [35]
3. מיקום חטיבה 1 שריון – על-פי ג'מאל חמאד, חטיבה 1 שריון – 66 טנקים – נערכה באזור מחטת ת'לת'ה – תחנת רכבת לשעבר שהייתה ממוקמת על מסילת הברזל (המפורקת) כ- 1,750 מטר מדרום-מערב לצומת הצירים "לכסיקון" – "טליסמן" – כעתודה גזרתית עיקרית, בכוננות להתקפות נגד.
4. גדוד הטנקים החטיבתי של חטיבה 18 ממוכנת – 31 טנקים – היה מרוכז בדרום "מיסורי", באזור "סגול" 105. החטיבה הייתה בכוננות לבצע התקפת נגד כדי להגן על האגף הדרומי של דיביזיה 16 חי"ר – באזור חטיבה 16 חי"ר. [36]
5. גדוד 79 נתקל בטנקי אויב, בשלב מוקדם של הלחימה, במהלך פריצתו צפונה מצפון לציר "שיק" ועד ציר "אושה", ממערב לציר "לכסיקון". היו אלה טנקים מגדוד הטנקים של חטיבה 18 ממוכנת או, בסבירות נמוכה מאד, טנקים של חטיבה 1 שריון.
6. אין זה סביר שאחד הגדודים של חטיבה 1 שריון, שהייתה ערוכה באזור מחטת ת'לת'ה והיוותה עתודה גיזרתית לביצוע התקפות נגד יוקצה מראש וימוקם באזור שמצפון לציר "שיק".
7. סביר היה שגדוד הטנקים החטיבתי של חטיבה 18 ממוכנת יוטל להתקפת נגד בשלב כה מוקדם של הלחימה. גדוד זה והחטיבה בכללותה לא השתתפו עד תאריך זה בלחימה, מאחר וחצו את תעלת סואץ מזרחה, רק ב-14 לחודש בערב. משימת החטיבה הייתה להוות כוח להתקפות נגד באגף הדרומי של דיביזיה 16 חי"ר, באזור חטיבה 16 חי"ר.
8. ג'מאל חמאד מציין כי גדוד הטנקים של חטיבה 18 ממוכנת הוצב תחת פיקודה של דיביזיה 16 חי"ר, כעתודה כללית שלה. [37] אומנם, התיאור מתייחס לתוכנית ביום המחרת, אך הוא אינו מציין את מועד ההעברה וייתכן כי הוא מתאר זאת בדיעבד. ברור, מעל כל צל של ספק, שגדוד הטנקים היה ערוך באזור העורפי של דיביזיה 16 חי"ר – האזור שמצפון לציר "שיק".
9. מדו"ח האזנה ידוע לנו, כפי שיפורט בהמשך, כי ב-16 לחודש, בשעה 15:45, מנתה חטיבה 18 ממוכנת רק 7 טנקים. יש להניח, כי השוני במצבת הטנקים החטיבתית – הוא פרי הלחימה הלילית בליל ה-15 – 16 לחודש ובה הושמדו לחטיבה זו 24 טנקים. ישנה גם השערה חלופית אחרת שתפותח בהמשך. [38]
10. ניתוח כל המידע דלעיל, מחזק את דעתי שהטנקים שבהם ניתקלנו, כבר בתחילת הלחימה, מצפון לציר "שיק", היו טנקים של גדוד הטנקים החטיבתי של חטיבה 18 ממוכנת.
11. השאלה היא באשר לגדוד השני - הנוסף שהשתתף בהתקפת הנגד. האם מקורו בחטיבה 1 שריון או בחטיבה 14 שריון. ההיגיון הפשוט אומר שקרוב לוודאי שאין מדובר בכוח מחטיבה 14 שריון בהיות החטיבה מרוחקת וערוכה באזור שממערב ל"חמוטל" – "אדום" 6725 (אבו וקפה) – כדי לתגבר את הגנת החטיבה הצפונית של דיביזיה 16 – חטיבה 112 חי"ר. מעבר לכך, על-פי ג'מאל חמאד, החטיבה, שלחמה באזור כבר מה-7 באוקטובר, מנתה רק 39 טנקים (בקבוצת הפקודות החטיבתית ב-15 באוקטובר 1973 ציין קצין מודיעין חטיבה 14 כי החטיבה מונה "בערך 70 טנקים" [39]).
12. יתר על כן, בהנחה שכוחות חטיבה 14 הישראלית פתחו באש בשעה 20:32, זמן התגובה – 20:56 – היה מיידי, באופן יחסי. מאידך, ניתן אף לגרוס, אם כי בסבירות נמוכה, שמאחר והידיעה הינה כללית ולא מקומית, המתייחסת לאזור הלחימה של חטיבה 14 הישראלית, ייתכן שמדובר בתגובה הבאה כמענה להתקפתה של חטיבה 600, באזור "טלויזיה", שהחלה בשעה 17:00. אולם, הידיעה הבאה כבר יותר ספציפית. כיוון שהאירוע מתרחש בשעה 21:27 – דיווח שלי למפקד אוגדה 143: ".. יש 2 גדודים של האויב שבאים מכיוון צפון.". [40] כאן כבר מדובר על 2 גדודים של האויב וההתקפה מתפתחת מצפון לדרום. עדיין, זמן התגובה של האויב בהתקפת נגד דו-גדודית הינו קצר מאד ומתרחש כשעה לאחר שכוחותינו פתחו באש, מצפון לציר "שיק".
13. באשר לכוח מחטיבה 1 שריון. חטיבה 1 שריון – 66 טנקים – נערכה באזור מחטת ת'לת'ה – כעתודה גיזרתית עיקרית, בכוננות להתקפות נגד. סביר יותר שחטיבה זו תופנה לביצוע התקפות נגד מה עוד שזה היה ייעודה העיקרי והיא לא הייתה משועבדת לגזרה כלשהיא.
14. אולם, הנתונים העובדתיים מורכבים יותר. תוך כדי הלחימה דיווח לי קצין המודיעין החטיבתי – סרן יאיר ורדי מספר דיווחי מודיעין, בזמן אמת, שהתבססו על האזנות לרשתות הקשר של האויב המצרי. בשעה 23:23 דיווח לי הקמ"ן החטיבתי כי אנו יורים על מפקדת חטיבה 14 המצרית. ובשעה 23:35 דיווח לי הקמ"ן החטיבתי: "20 כלים נוספים של 14 באים בתנועה מצפון או צפון-מזרח לכיוון שלנו". בשעה 23:56 דיווח לי הקמ"ן החטיבתי: "מירב הסיכויים שדפקנו את מפקדת חטיבה 14 ומפקדת 21". ובשעה 23:58 הוא המשיך ודיווח: "הכוח של 14, מה שנשאר והיה בתנועה דרומה, כנראה, בכל זאת ימשיך". [41]
15. ידיעות מודיעיניות אלו עומדות בסתירה לנתון שחטיבה 14 הייתה ערוכה באזור שממערב ל"חמוטל" – "אדום" 6725 (אבו וקפה) – כדי לתגבר את הגנת החטיבה הצפונית של דיביזיה 16 – חטיבה 112 חי"ר.

16. כאמור לעיל, גם ג'מאל חמאד מתייחס להתקפת הנגד בה השתתף גדוד טנקים מחטיבה 14 שריון. [42]
17. יתר על כן, כוחות חטיבה 14 הישראלית ירו ופגעו במפקדת חטיבה 14 (ובמפקדת דיביזיה 21 שריון). לפיכך, יש להניח, שמאחר ובלחימה השתתפה מפקדת החטיבה. המשמעות היא שחטיבה 14 הפעילה באזור לחימתנו כוח בסדר גודל על גדודי. חשיבה זו מחוזקת על-ידי דיווח קמ"ן חטיבה 14 (הישראלית) בשעה 23:35: "20 כלים נוספים של 14 ..". הידיעה המודיעינית מציינת 20 כלים נוספים! על אלה שכבר הופעלו, אם זה של חטיבה 14 שריון או של חטיבה 18 חי"ר ממוכן.
18. אי לכך, ייתכן, אם כי בסבירות קלושה, שהנתון בדבר מיקומה של חטיבה 14 שריון המצרית היה שגוי והיא הייתה ערוכה, בפועל, באזור הלחימה שמצפון לציר "שיק". השערה זו הינה בספק גדול מאד.
19. חיזוק לגירסה שחטיבה 1 שריון היא זו שלחמה כנגד חטיבתנו (חטיבה 14 הצה"לית) ניתן לקבל בתיאורו של ג'מאל חמאד: "התכנית שאושרה לביצוע על-ידי מפקדת ארמיה 2 כדי למנוע מן האויב להרחיב את הבקעתו צפונה .... להעביר את חטיבת שריון 1 מאזור היערכותה בתחנה מס' 3 (מזרח אסמאעיליה) כדי לתפוס קו מצפון למזין [ציר "שיק" – א.ר.] חטיבת שריון 1 החלה להלחם עם הגעתה עם קבוצות טנקים מחטיבת אמנון שהצליחו להגיע לכפר אל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.],". [43] תוכנית זו של ארמיה 2 התבצעה. יש להניח, במהלך ליל 15-16 באוקטובר 1973 ולקראת ה-16 באוקטובר עם שחר, כפי שינותח להלן.
20. קיימת אפשרות נוספת והיא שיחידות ההאזנה הצה"ליות טעו בפיענוח מספר החטיבה המצרית התוקפת והעבירו ידיעה שגויה לכוחותינו. הם פיענחו חטיבה 14 שריון ובפועל הייתה זו חטיבה 1 שריון. אני נוטה לקבל אפשרות זו.
21. לעצם העניין, באופן עקרוני, הזהות הפרטנית של כוח האויב שתקף בהתקפת הנגד, עם כל העניין והסקרנות המחקרית, אינה משנה את העובדות – האויב המצרי תקף את כוחות חטיבה 14 הישראלית בהתקפת נגד, בלוח זמנים קצר ומידי, על ידי 2 גדודי טנקים.
22. באם אנו מצליבים את כל הנתונים הרי ברור שלקראת השעה 21:53 התפתחה התקפת נגד של האויב. היו התראות מודיעיניות, ברשת המבצעים החטיבתית, החל משעה 20:56: "כוח שריון, בגודל לא ידוע, מתארגן לתקיפה מצפון-מערב ל"חווה הסינית"." [44] ודיווח שלי למפקד האוגדה, ברשת המבצעים האוגדתית, בשעה 21:27: ".. יש 2 גדודים של האויב שבאים מכיוון צפון.". [45] ומנגד, דיווח של מג"ד 79 – סא"ל עמרם מצנע, בשעה 21:53, בהיות הגדוד באזור ציר "אושה": "... ואני נילחץ ... יורים עלי, שטוחה". [46] בהמשך דיווח שלי למפקד האוגדה – אלוף אריאל ("אריק") שרון, ברשת "מקדח", בשעה 22:03: ".. מצפון ישנו לחץ של גדוד עד שניים .... של "כבדים" [טנקים – א.ר.],". [47]
23. אישרתי (21:55) למג"ד 79 לסגת דרומה ולישר קו עם גדוד 184 ועם החפ"ק (חבורת פיקוד קידמית) החטיבתי שלי ובתנועתו דרומה נתקל מג"ד 79, בסביבות השעה 22:30, ב-3 טנקי אויב, השמיד את הראשון מתוכם ובעת כינונו על הטנק השני, הטנק השלישי פגע בו ופצעו. [48]
24. קיים גם התיאור של ג'מאל חמאד, על-פיו: "לאור המצב הקשה באגף הימני של דיוויזיה 16 חי"ר, נאלצה מפקדת ארמיה 2 להפעיל את יחידות דיוויזיה 21 המשוריינת בשיטות העומדות בניגוד לעקרונות הטקטיים הנכונים בהפעלת שריון, שכן הדיוויזיה הוטלה לביצוע התקפת הנגד בשיטת ההתקפה בחלקים, כשגדודי השריון שלה פוזרו לכיוונים שונים ומאמציה חולקו בחזיתות השונות, דבר שהביא להחלשתה ואובדן כוחה ועוצמתה.". בתיאור זה מדגיש המחבר כי יחידות השריון תקפו, בעיקר, בהתקפות גדודיות, בניגוד לתורת הלחימה של השריון ועקרונות המלחמה. [49]
25. ב"סיכום מצב אויב, של אמ"ן, נכון ל-16 באוקטובר, שעה 23:00, מצויין: "כדי להתגבר על חדירת כוחותינו לתוך מערך דיב' חי"ר 16 שולבו כוחות שריון של דיב' 21 הערוכים במרחב הדיב' בקרב ההגנה. במהלך הקרב הוזז חלק מחט' טנקים 14 שהתמקמה עוד יום קודם לכן בחלק הצפוני של הגזרה הדיב' לעבר חט' טנקים 1 שעמדה במגע עם כוחותינו. עם [צ"ל: גם – א.ר.] כוחות חט' ממוכנת 18 השתתפו בקרב, כנראה באגפה של חט' טנקים 1.". מתוך הסיכום, שהתבסס על מודיעין ממקורות שונים, אנו למדים כי כבר ביום ה-16 לחודש הועברו כוחות – ייתכן שגדוד טנקים אחד או שניים – מחטיבה 14 לאזור הלחימה שמצפון לציר "שיק". בנוסף, ברור שגם חטיבה 18 חי"ר ממוכן, בעיקר גדוד הטנקים שלה, השתתפו הלחימה. [50]
26. הצטברו גם ידיעות מהאזנות, שלא הגיעו לכוחות בשטח. קיים דו"ח האזנה לפיו מח"ט 1 שריון – אבו-שאדי יצא מקריית אל-ג'לאא' – "אמיר" והוכפף למח"ט 16 חי"ר – עקיד (אל"ם) עבד אל-חמיד עבד אל-סמיע ב-16 לחודש, בשעה 08:00. [51] מתוך דיווח זה ניתן להסיק כי חטיבה 1 שריון השתתפה בקרב הלילי בגזרתנו ולחמה בשיתוף פעולה עם מח"ט 16 חי"ר שבה נלחמנו. (אומנם הדיווח מציין כי החטיבה יצאה מ"אמיר" – נתון בלתי אפשרי, מאחר וכוחות חטיבה 14, בלמו מצפון לציר "שיק" וחטיבה 1 שריון לא יכלה לעבור אותנו. יש להניח שחטיבה 1 שריון הייתה מצפון ל"אמיר" ומצפון לציר "שיק", במגע אש עם כוחותינו) עדויות נוספות ישנן מדו"חות האזנה נוספים: מפקד דיביזיה 21 משוריינת קיבל הוראה ממפקדת ארמיה 2, בשעה 09:00, "להחזיק מעמד עם אבו-שאדי [מח"ט 1 או חטיבה 1 שריון – א.ר.], שנותרה לו יחידה אחת הלוחמת באל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.]." (כאן אנו עדים לסתירה נוספת. בידיעה הקודמת, משעה 08:00 נאמר שחטיבה 1 שריון הוכפפה לחטיבה 16 חי"ר, מדיביזיה 16 חי"ר. בידיעה הזו מקבל מפקד דיביזיה 21 המשוריינת פקודה הקשורה לחטיבה 1 שריון ויש להניח שהיא הייתה תחת פיקודו) בשיחה, בשעה 09:35, בין מפקד דיביזיה 21 משוריינת לבין עמיד (תא"ל) פארוק ממפקדת ארמיה 2 מדווח עמיד (תא"ל) אל-עראבי כי: "אבו-שאדי נמצא 1.5 ק"מ מקריית אל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.] לכיוון התעלה ...". [52]
27. עם ולמרות כל המידע המצוי בידינו בהווה, אין ביכולתנו לקבוע בוודאות באם ההתקפה הייתה של 2 גדודים במקביל או התקפות גדודיות מדורגות. יש להניח כי במידה וגירסת ג'מאל חמאד מתקבלת, לפיה הכוחות התוקפים היו גדוד הטנקים של חטיבה 18 ממוכנת וגדוד של חטיבה 14 שריון (או חטיבה 1 שריון), הרי ההתקפות היו מדורגות ולא בהכרח בו-זמניות.
28. כזכור, הייתה גם ידיעה מודיעינית, מהשעה 23:35, לפיה מתפתחת התקפה נוספת של 20 טנקים של חטיבה 14 שריון (או חטיבה 1 שריון) מכיוון צפון. לא מן הנמנע, שעם התפתחות הלחימה, האויב הפעיל מספר התקפות נגד והתקפת הנגד הייתה התקפה "מתגלגלת", בה הוא הזרים כוחות בזה אחר זה.
29. כידוע, על-פי ג'מאל חמאד, הפיקוד המצרי החליט לתגבר את התקפת הנגד ושיגר את חטיבה 1 שריון לאזור הלחימה לעבר הכוחות הפורצים של חטיבה 14 הישראלית, שהגיעה לאזור "אמיר". חטיבה זו נכנסה ללחימה עם חטיבה 14. [53]
30. הנתון כי חטיבה 1 שריון הייתה ב"אמיר" (הגם שאינו מדוייק) ויצאה משם בבוקר, מצביע על האפשרות שהחטיבה לחמה במבנה חטיבתי במהלך ליל ה-15 – 16 לחודש באזור שמצפון לציר "שיק". הנתון שירינו ופגענו במפקדת חטיבה 14 (כנראה זו הייתה מפקדת חטיבה 1 שריון) ועצם הימצאות מח"ט 1 שריון באזור "אמיר" – מצפון לציר "שיק", מלמדת שהחטיבה פעלה במרחב הלחימה בסדר גודל על גדודי או חטיבתי.
31. משך כל ליל ה-15 – 16 חטיבה 14 לחמה בטנקי אויב. לעיתים הלחץ – הלחימה היו קשים ולעיתים הלחימה הייתה כנגד טנקים ספורים. לא מן הנמנע, כי התקפות הנגד השתבשו לאויב, עקב תנאי הלחימה הנוראיים ששררו בשדה הקרב ואובדן שליטה של המפקדים המצריים, ובמקום התקפה מאסיבית של גדוד או שני גדודים מצריים נתקלנו בטנקים בודדים או ספורים. לדוגמא: דיווח של מג"ד 184, בשעה 23:43, על ירי בטנק בודד, שנקלע לעמדות הטנקים של הגדוד והושמד מטווח 0. דרך דיווח של מג"ד 79, משעה 01:39, על השמדת מספר טנקים וגמור ב-5 טנקים שהושמדו על-ידי, בירי מהיר, בטווח 30 מטר, בשעה 03:36. [54]

טנק מצרי ראשון, מתוך 5 טנקים, שהושמדו ע"י ה-מח"ט בטווח 30 מ', בליל 15-16.10.73, ב"חווה הסינית".
הטנק הראשון מתפוצץ, השני בוער. צילום: פנחס אלעזרי

32. אחתום בדילמה נוספת אחרת. חטיבה 1 שריון מנתה לפי התקן 94 טנקים (3 גדודים X 31 טנקים + טנק מח"ט). בקרבות השריון בשריון הושמדו לחטיבה כ-30 טנקים. זאת, על-פי תיאורו של ג'מאל חמאד שהחטיבה מנתה, ב-14 באוקטובר בערב, 66 טנקים. בשיחת עידכון בין מ"מ מפקד הארמיה השנייה – לואא' (אלוף) תיסיר אל-עקאד לבין מפקד דיביזיה 21 משוריינת – עמיד (תא"ל) אבראהים אל-עראבי, שהתקיימה ב-16 לחודש, בשעה 15:45, דיווח האחרון כי החטיבה מנתה 60 טנקים. [55]

הנתונים אינם ברורים. בהנחה ובידיעה שחטיבה זו השתתפה בקרב בליל ה-15 – 16, נתונים אלה מעוררים ספיקות. אין זה מן ההיגיון שבקרב הלילי איבדה החטיבה רק 6 טנקים. הנתון של ג'מאל חמאד הינו אמין, מאחר והחטיבה השתתפה בקרב השריון בשריון ב-14 לחודש והושמדו לה עשרות טנקים. לפיכך, יש להניח, שהנתון שמסר מפקד הדיביזיה היה לא מדוייק ו/או שהחטיבה תוגברה בטנקים אם זה באמצעות הכפפת יחידה או, אם כי פחות סביר, השלמת חוסרים. ידוע לנו, על-פי תיאורו של ג'מאל חמאד, כי לאור החסר הגדול בטנקים בדיביזיה 21 המשוריינת, הורה לואא' (אלוף) תייסיר אל-עקאד, מפקד ראש הגשר המאוחד, ב-17 לחודש בערב, להניע גדוד טנקים מחטיבה 24 שריון, מדיביזיה 23 חי"ר ממוכנת, שסופחה לדיביזיה 2 חי"ר מאז תחילת המלחמה, כדי שיוצב תחת פיקוד דיוויזיה 21 המשוריינת. ייתכן כי חלה טעות בתיאורו של ג'מאל חמאד והגדוד עבר יום קודם לכן. אפשרות אחרת הינה כי טנקים הועברו מחטיבה 18 חי"ר ממוכן לחטיבה 1 שריון. על-פי דו"ח האזנה מה-16 לחודש, בשעה 10:10, מדווח מ"מ מפקד ארמיה 2 ש"לחטיבה 18 אין יותר טנקים, אלא חי"ר. חוץ מהגדוד טנקים שנמצא אצל אבו-שאדי [מח"ט 1 שריון – א.ר.].". [56]

חטיבה 14 – לחימת חטיבה 16 חי"ר

גדוד 18 חי"ר – צומת "טרטור" – "לכסיקון"

באזור צומת "טרטור" – "לכסיקון" היה ערוך, גדוד 18 חי"ר, מחטיבה 16 חי"ר, מדיביזיה 16 חי"ר. תקן גדוד חי"ר מצרי היה 27 מרנ"טים (מטול רקטות נגד טנקים) מסוג RPG-7. הגדוד תוגבר בצוותי מרנ"טים נוספים מראש בציוות הקרבי. בנוסף, הגדוד כלל פלוגת נ"ט (נגד טנקים) ובה 10 תול"רים (תותחים ללא רתע) מדגם B-10 או B-11. הגדוד תוגבר בפלוגת טנקים, בת כ- 10 טנקים ובלפחות מחלקת סאגר בת 4 צוותים. הטנקים ונשק הנ"ט היו בעמדות חפורות שחלשו של הצירים "לכסיקון" ו"טרטור". חזית המערך מוקשה במוקשים נ"ט בצידי הכבישים ודרכי העפר.

עם עלית שדרת הטנקים של החטיבה על ציר "לכסיקון", בשעה 20:00, החלה התנועה והפריצה צפונה. גדס"ר (גדוד סיור) 87 נע ראשון כשבראשו פלוגה ב'. פלוגה ב' חצתה את צומת "טרטור" – "לכסיקון", המשיכה צפונה ופנתה מערבה בציר "שיק". המג"ד עם פלוגה ג' פנה בצומת "טרטור" – "לכסיקון" מערבה ואילו פלוגה א' פנתה מערבה בצומת "לכסיקון" – "נחלה". [57] התמקמתי עם החפ"ק (חבורת פיקוד קידמית) בצומת "לכסיקון" – "נחלה" ומשם פקדתי והכוונתי את הכוחות, תוך שאני צופה על כל המרחב. בשעה 20:32 דיווחתי למפקד האוגדה, כי: "[אני – א.ר.] נמצא ב"נחלה"-"לכסיקון". בשלב זה לא יצרתי מגע, שומר על עקרון ההפתעה. אני משוכנע שאני נמצא בתוך מערך, אבל אני עדיין לא פותח, עד שהם לא יפתחו עלי,". [58] ממקום עומדי צפיתי על כל המרחב. הלילה היה חשוך. מרחוק, הבחנתי בתחילת הירי של פלוגה ב'/גדס"ר 87, באזור ציר "שיק" ובמשפט הבא אני דיווחתי למפקד האוגדה: "אני חושב שכבר מתחילים שמה לירות.". בשעה 20:42, הוריתי למג"ד 79 – סא"ל עמרם מצנע לחלוף על פני ולהוביל צפונה, תוך הזהרתו לבל יפתח באש על כוחות גדס"ר 87 הנמצאים לפניו. נעתי עם גדוד 79. חלפנו בצומת "טרטור" – "לכסיקון" ושעטנו צפונה. בשעה 21:03, הוריתי למג"ד 79 לפתוח באש אך ורק עם חציית ציר "שיק" צפונה, אותו הוא חצה בשעה 21:12. [59] המצב היה שאני עם 2 גדודי טנקים חצינו את צומת "טרטור" – "לכסיקון" והאויב בצומת פתח באש רק על הגדוד השלישי בשדרה החטיבתית – גדוד טנקים 184.

מתעוררת השאלה, כיצד עברנו עם 2 גדודי טנקים את צומת "טרטור" – "לכסיקון", מבלי שנורתה עלינו אש? אין לי כל תשובה מוסמכת. השערתי היא שכנראה הכוחות המצריים בצומת חשבו שהכוח הנע נמנה על כוחותיהם ורק כשנפתחה האש, מצפון לציר "שיק", על ידי פל' ב'/גדס"ר 87 וגדוד טנקים 79, הם "התעוררו", הבינו שמדובר בכוח ישראלי ופתחו באש על הגדוד שנע בצומת – גדוד 184.

הכוח בצומת "טרטור" – "לכסיקון" פתח באש טנקים, מרנ"טים, מק"כים (מקלעים כבדים) מק"בים (מקלעים בינוניים) ונשק קל. הטנקים הראשונים של גדוד 184 החלו להפגע. טנקים, שניסו לאגפם, ירדו מהכביש – ציר "לכסיקון" – עלו על מוקשים ונפגעו. מתוך 21 הטנקים של גדוד 184, 10 טנקים נפגעו בצומת "טרטור" – "לכסיקון" ורק 11 טנקים הגיעו עם המג"ד – סא"ל אברהם אלמוג לעמדות, באזור "סגול" 140 , כ-1 ק"מ מצפון-מזרח לצומת "לכסיקון" – "שיק". [60]

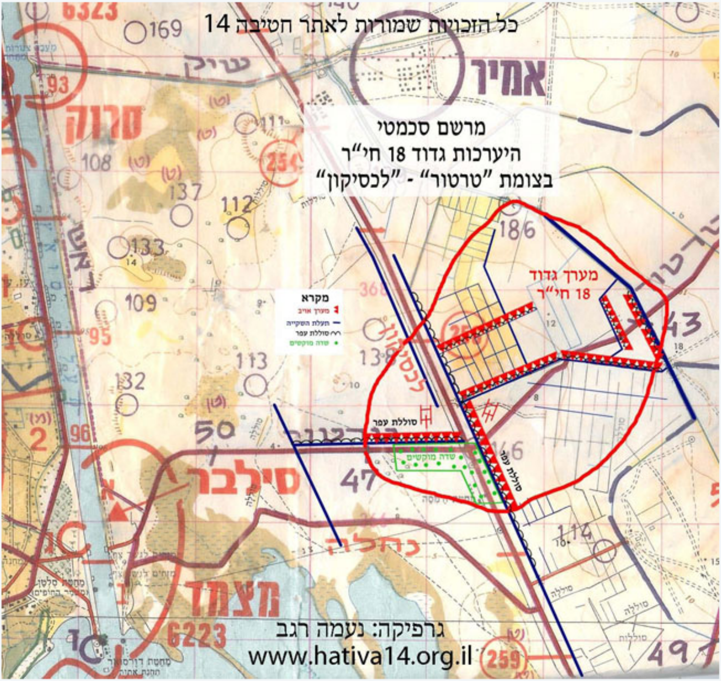

מרשם סכמטי - היערכות גדוד 18 חי"ר - צומת "טרטור" - "לכסיקון" - 15.10.1973

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

עם התפתחות הלחימה בצומת "טרטור" – "לכסיקון" תוגבר גדוד 18 חי"ר בכוחות נוספים. הגדוד תוגבר במהלך הלילה בלפחות פלוגת טנקים נוספת, כנראה מגדוד הטנקים החטיבתי ובמרנ"טים. אין בידינו מידע מדוייק מתי בוצע תיגבור זה. אנו יכולים להניח, בהתאם לתורת הלחימה המצרית, שכשגבר הלחץ על הכוח המצרי בצומת, בוצע תיגבור זה. בכתבה במרשתת (אינטרנט) המתארת את המושל הצבאי במצרים בהווה – מושיר (פילדמרשל) חוסיין טנטאוי, מסתמך המחבר על מקדם (סא"ל) אחמד אסמאעיל עטיה – מג"ד חי"ר 18 (שלימים דרגתו הייתה לואא' – אלוף). בין היתר, מתאר עטיה: "נבחרה קבוצת צלפים מן הפלוגות, שמנתה 15 טנקים, וזו קודמה יחד עם קצין תצפית וכן מחלקה מיוחדת ועימה לוחמים נושאי מרנטי"ם RPG שנערכה באגף הימני, והם החלו בחילופי אש עם האויב עד שהקרב החריף והפך ללחימה קשה ומתישה שנמשכה כל הלילה עד השעה 06:00 בבוקר שלמחרת." [61] – לעיון בכתבה – נא הקש כאן. גם ג'מאל חמאד מתייחס לתיגבור גדוד 18 חי"ר: "מפקד חטיבת חי"ר 16, עקיד עבד אל-חמיד עבד אל-סמיע הורה לשלוח מספר גדול של ציידי טנקים מגדודי החטיבה לאזור כפר אל-ג'לאא' ["אמיר". ניתוח הנוסח מצביע כי הכוונה הינה למעשה לצומת "טרטור" – "לכסיקון" – א.ר.] כדי להשמיד את טנקי האויב שהצליחו לחדור למוצב והתקדמו צפונה בכיוון הכפר, וכך לסגור את אזור החדירה מסביב לדרך הראשית באש הנ"ט ותגבור הגדוד שהותקף, הגדוד הימני [גדוד 18 חי"ר – א.ר.], בפלוגת טנקים, וכן להעמיד את אגד ארטילריית החטיבה לסיועו.". [62]

ניתוח המידע דלעיל מצביע על כך שבמערך גדוד 18 חי"ר בצומת "טרטור" – לכסיקון" היו והצטברו משך הלילה כ-15-20 טנקים מצריים וכמות גדולה מאד של מרנ"טים – להערכתי, מעל 40 מרנ"טים RPG.

במהלך ליל ה-16-15 באוקטובר בוצעו מספר התקפות על צומת "טרטור" – "לכסיקון". כל זאת, מבלי שהיה ברור מה היה כוח האויב ומה היה מיקומו המדוייק. גדוד 18 חי"ר נלחם בעקשנות משך כל הלילה. הדיווחים שהגיעו אלי מהכוחות בצומת לא הצליחו להבהיר את התמונה המלאה והמדוייקת. בשעה 23:33 דיווח לי מ"פ ב'/גדוד 407 – סרן גדעון גלעדי: "אני חושב שציר "לכסיקון" פתוח, חוץ מאשר המארב אני עברתי באזור ההוא היום כחמש פעמים, חוץ מאשר מארב לא ראיתי כוחות שלהם.". ולשאלתי: "האם המארב הזה כבר הושמד?", הוא השיב: "אני מקווה". [63] חרף כל הניסיונות שלי לקבל מידע עדכני, לא הצלחתי לקבל תמונה עדכנית ואפילו בשעה 04:47 בבוקר אני מתייחס לסוגיה זו בשיחה עם מג"ד 79 הפצוע – סא"ל עמרם מצנע: ".. אני לא יודע מאיפה האויב שמה, הם כל הז. בהתחלה הם אומרים לי ממזרח, אחר כך הם אומרים לי מצפון. אני רוצה לאתר את זה". [64]

גדס"ר ונ"ט 582, שתוגבר בפלוגת טנקים (8 טנקים) ב'/גדוד 407 (שכללה גם 3 טנקים שנותרו מפלוגה ח'/ גדוד 599 – "חריף"), בפיקוד סרן גדעון גלעדי תקף את צומת "טרטור" – "לכסיקון" ופרץ בציר "טרטור" צפון-מזרחה. פלוגת הטנקים נעה בראש הגדוד. הגדוד חצה את צומת "טרטור" – "לכסיקון", בשעה 04:42, לאחר שמ"פ ב'/גדוד 407 דיווח למג"ד 582 שהציר פנוי. הגדוד נע בציר "טרטור" ובשעה 05:03, דיווח המג"ד: "ההתנגדות רק מנשק קל". פלוגה ב'/גדוד 407 נתקלה במערך של גדוד 18 חי"ר, בשעה 05:07, באזור "טרטור" 43 ו-2 הטנקים שנותרו לה, בפיקוד המ"פ נפגעו והושמדו. הגדוד נתקל במערך ב"טרטור" 43, בשעה 05:11 ונפתחה עליו אש כבדה, מדרום ומצפון לציר "טרטור". 2 הטנקים ו-4 זחל"מים נפגעו. במקביל, נפתחה אש על החלק האחורי של הכוח בצומת "טרטור" – "לכסיקון". הגדוד – 2 זחל"מים נחלץ צפון-מזרחה לעבר "טרטור" 42. [65]

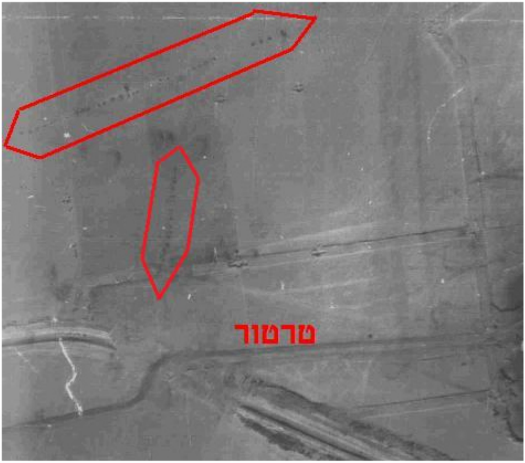

מתחם פלוגתי מצפון-מערב ל"טרטור" 43. ניתן להבחין בשתי שורות של שוחות אישיות.
תודה לסא"ל (דימ.) ד"ר עמיקם צור על העברת התצ"א.

לאחר שגדס"ר ונ"ט 582 נחלץ ונקלע ל"טרטור" 42, בשעה 05:50, כפי שיתואר להלן, החלה להתבהר לי תמונת האויב על ציר "טרטור" וזאת על סמך דיווחי מג"ד 582. האויב היה פרוס וערוך בכל האזור – הוא היה ערוך בצומת "טרטור" – "לכסיקון", באזור "טרטור" 43 ובאזור "טרטור" 42. עדיין עוצמתו לא הייתה ברורה, אך הגעתי לתובנה שיידרש כוח על גדודי ומאמץ מיוחד. בשעה 06:11, הבהרתי זאת למפקד האוגדה: "צריך פה להכניס "קודקוד" [מפקד – א.ר.], אני הייתי מציע את 2 [מח"ט 600 – א.ר.] אישית, שהוא ייכנס מדרום.". [66]

בבוקרו של ה-16 באוקטובר, בוצעה התקפה מקבילה ומשולבת על ידי כוח המח"ט, שהושתת על שאריות של גדס"ר 87, שתקף, מאזור "טרטור" 50, ממערב למזרח, במקביל לציר "טרטור" ופלוגה ג'/גדוד 407 בפיקודו של סרן גבי ורדי שתקפה מדרום לצפון לאורך ציר "לכסיקון". בהתקרב הכוחות לצומת, הניף הכוח המצרי בדים לבנים לאות כניעה וכך נכבש צומת "טרטור" – "לכסיקון", בשעה 09:43. [67]

יודגש, כי בעת תנועת חטיבת הצנחנים 247, גדודי חטיבה 421, חפ"ק מפקד האוגדה וה"תמסחים" (דוברות הג'ילואה), שהתניידו על-גבי כלים פגיעים, באופן יחסי, הם חלפו, באזור "הברך" שעל ציר "נחלה" במרחק של 700 מטר מצומת "טרטור" – "לכסיקון" – צומת הדמים, שהותקף ברציפות על-ידי כוחות חטיבה 14, מבלי שנורתה עליהם אש כלשהיא מהצומת. [68]

גדוד 16 חי"ר – "טרטור" 42

גדוד 16 חי"ר היה ערוך באזור "טרטור" 42, בפיקוד מקדם (סא"ל) חוסיין טנטאוי. כידוע, לכוחותינו לא היה כל מידע על עצם מיקום הגדוד ואופן היערכותו – ראה תרשים המבוסס על מפה בעמוד 306 בספרו של ג'מאל חמאד – לעיון בתרשים – נא הקש כאן.

ליל ה-15 – 16 באוקטובר

פלוגה א'/גדוד 407 נעה על ציר "עכביש" מצומת "לכסיקון" – "עכביש" עד "עכביש", כדי לפתוח את ציר "עכביש". בעת תנועתה בליל ה-15 – 16 באוקטובר, בין השעות 21:19 עד 21:36, ובעת חזרתה מ"עכביש" 52 לצומת "לכסיקון" – "עכביש" (הגיעה חזרה לצומת בשעה 23:59), נורתה עליה אש שטוחת מסלול דלילה, מאזור גדוד 16 חי"ר, ואש ארטילרית מועטה ובלתי מדוייקת. [69] כך היה גם בעת תנועת חטיבת הצנחנים 247, חטיבה 421, חפ"ק מפקד האוגדה וה"תמסחים" (דוברות הג'ילואה), על ציר "עכביש" דרום-מערבה, ובהמשך דרך הצירים "לכסיקון" – "נחלה" בואכה מעוז "מצמד" – "חצר הצליחה". [70]

16 באוקטובר בבוקר

הכוח הראשון שנתקל בגדוד 16 חי"ר היה גדס"ר ונ"ט 582. גדוד 582 נחלץ מאזור "טרטור" 43 מזרחה, בבוקרו של ה-16 לחודש, ונקלע, בשעה 05:50, לאזור "טרטור" 42. עם פיזור הערפל, נורתה עליו אש עזה של טנקים, טילי נ"ט, מקלעים ונק"ל מגדוד 16 חי"ר שגרמה לו לנפגעים רבים. [71]

עם פיזור הערפל החלה שליטה באש של גדוד 16 חי"ר על ציר "עכביש". על הכוחות שנעו על ציר הכביש ("עכביש") נפתחה אש טילים נ"ט, טנקים ומקלעים מאזור "טרטור" 42 ו"סגול" 185. גדוד 257/חטיבה 421 וגדוד צנחנים מחטיבה 247 נעו על ציר "עכביש" דרום-מערבה, נפתחה עליהם אש מאזור "טרטור" 42 – "סגול" 185 ומספר טנקים נפגעו. [72] בשעה 08:11 דיווח מח"ט 421 למפקד האוגדה כי: ".. נעתי עם יחידת משנה על "עכביש", .. נפגעו לי 3-4 טנקים, ..". [73]

גדודי טנקים 599/חטיבה 421, בפיקוד רס"ן עמי מורג ו-409/חטיבה 600, בפיקוד רס"ן עוזי בן יצחק, הוכפפו לחטיבה 14 (06:44 ו-06:53 בהתאמה), כדי לסייע בפתיחת ציר "טרטור" ובחילוץ לוחמי גדס"ר ונ"ט 582, שנפגעו בציר "טרטור".

מג"ד 16 חי"ר המצרי – מקדם (סא"ל) מחמד חוסיין טנטאוי איתר את התארגנות הטנקים. בשעה 06:55 הוא דיווח למפקד חטיבה 16 חי"ר – עקיד (אל"ם) עבד אל-חמיד אל-סמיע, כי הוא מותקף על-ידי כ-35 טנקים מדרום וביקש סיוע ארטילרי, אך בקשתו נדחתה בשל עומס הדרישות לסיוע ארטילרי. המח"ט עידכן אותו כי גדוד אחד הוכה ביום האתמול (ייתכן כי הכוונה הינה לגדוד 18 חי"ר) ואילו גדוד נוסף לא כשיר (ייתכן כי הכוונה הינה לגדוד הטנקים החטיבתי). [74]

לחטיבה לא היה מידע מדויק מהו האויב על ציר "טרטור", מעבר לדיווחים החטופים של מג"ד 582, שלא נתנו תמונה מלאה וכוללת. בשעה 06:47 הוריתי למג"ד 599/חטיבה 421 לנוע ל"עכביש" 52, לקבל ממג"ד 582 דו"ח מצב, כולל מידע מירבי על האויב ולתקוף את ציר "טרטור" וצומת "טרטור" – "לכסיקון" מכיוון צפון-מזרח. בשעה 07:03 הוריתי למג"ד 599 להיכנס לאזור "טרטור" 40 – 41 ולנסות לאתר אויב ב"סגול" 185. על הגדוד נורתה אש טילי נ"ט עזה. גדוד 599 ניסה לפרוץ, פעם נוספת, בציר "טרטור" בכיוון דרום-מערב ונתקל באש כבדה של טילי נ"ט והמג"ד דיווח לי כי השטח שורץ בחיילים מצריים עם הרבה מאד כלי נשק נ"ט ונורתה עליו אש ארטילרית.

התוכנית החטיבתית הייתה לבצע התקפה דו-גדודית. גדוד טנקים 409/חטיבה 600 יהייה בחיפוי באזור נ.ג. 24 (כ-1.5 ק"מ מצפון-מזרח ל"סגול" 185) וגדוד 599 יתקוף לאורך ציר "טרטור" דרום-מערבה וזאת בסיוע של כל האגד הארטילרי. גדוד 409, שהגיע לאזור "סגול" 104, נתקל בטילי נ"ט שנורו עליו מאזור "טלויזיה". כן נורתה עליו אש כבדה של טנקים וטילי נ"ט מנגמ"שי BRDM ונפגעו לו 3 טנקים. גדוד 599 פרץ על ציר "טרטור" ונתקל שוב באש טילי נ"ט, מרנ"טים RPG ואש מנשק קל של חיילי חי"ר רבים שהיו בעמדות ובתעלות. כתוצאה מהיפגעות הטנקים בגדוד 409 אישרתי למג"ד להיחלץ מזרחה. גדוד 599 פרץ על ציר "טרטור" עד "טרטור" 43 וכתוצאה מאש האויב החזקה והנמשכת נחלץ מזרחה לציר "עכביש". מערך האויב בציר "טרטור" נותר בעינו והציר נשאר חסום. המערך שלט גם באש על ציר "עכביש", שהיה חסום לתנועה סדורה. [75]

חטיבה 247 – ראש הגשר בגדה המערבית

בליל ה-15 – 16 באוקטובר, שעה 01:31 דיווח מח"ט 247 – אל"ם דני מט "אקפולקו" (נחיתה בגדה הרחוקה של תעלת סואץ). [76] חטיבה 247 השתלטה על ראש הגשר בגדה המערבית ללא כל קושי. בשעה 01:45 דיווח הסמח"ט לקצין האג"ם האוגדתי: "אין התנגדות בצד השני.". [77] בשעה 03:12 דיווח המח"ט למפקד האוגדה כי: "מסגרת גדולה אחת [גדוד 565 –בפיקוד סא"ל דן זיו – א.ר.] ושתי קטנות עברו," וכי יש לו 9 נפגעים. [78] בשעה 05:15 דיווח המח"ט כי: "אנחנו טיהרנו מהחלק הדרומי ביותר [שפת האגם המר הגדול – א.ר.] עד צפונה מהצינור של שתי הרמפות [ציר "חיפה" – א.ר.] .... ועד לכיוון מערב, מעבר לכביש [ציר "מסכה" – א.ר.]." ובשעה 05:31 המשיך ודיווח: "אנחנו מחזיקים בערך 4 קילומטר. ומחזיקים, לפחות, מעבר אחד בדרך שיוצאת, שעוקפת את שדה התעופה מימין, על תעלת המים המתוקים,". [79] בבוקרו של ה-16 בחודש, ראש הגשר של חטיבה 247 בגדה המערבית נשען על שפת האגם המר הגדול בדרום, תעלת המים המתוקים (ציר "מסכה") במערב וציר "חיפה" בצפון.

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

מהלכי האויב ופעולותיו בגדה המזרחית ב-16 באוקטובר 1973

לחימת חטיבה 14

אחרי שהתקפות הנגד הליליות של כוחות דיביזיה 21 משוריינת לא צלחו, טיכסה מפקדת ארמיה 2 עצה כיצד לטפל עם חדירתה של חטיבה 14 הישראלית ללב המערכים הארטילריים והמנהלתיים של הדיביזיות 16 חי"ר ו-21 משוריינת ולאיום על המפקדות ומרכזי השליטה הדיביזיונים. [80] ג'מאל חמאד מתאר: "התכנית שאושרה לביצוע על-ידי מפקדת ארמיה 2 כדי למנוע מן האויב להרחיב את הבקעתו צפונה, הייתה העברת חטיבה 18 מאזור היערכותה ממזרח לטוסון כדי לתפוס קוו הגנה מאחורי גזרת חטיבה 16, מצפון לכפר אל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.] ללא גדוד הטנקים, שכאמור הוצב תחת פיקודה של דיוויזיה 16 כעתודה כללית שלה, ובאותה עת להעביר את חטיבת שריון 1 מאזור היערכותה בתחנה מס' 3 (מזרח אסמאעיליה) כדי לתפוס קו מצפון למזין [מע'ד'- במקור – פ.מ.] הראשי [מזין ראשי – תעלת המים הפתוחה, שהייתה מדרום ובמקביל לציר "שיק", והובילה מים מאזור "סרוק" (שעל גדת תעלת סואץ), באמצעות "סיפון", שנבנה מתחת למי תעלת סואץ, לעבר בתי המשאבות ב"אמיר" – א.ר.] (במקביל למערכי חטיבה 18 בין דרך הרוחב מס' 1 [ציר "לכסיקון" – א.ר.] ותעלת סואץ). חטיבת שריון 1 החלה להלחם עם הגעתה עם קבוצות טנקים מחטיבת אמנון שהצליחו להגיע לכפר אל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.], והשמידה כ-15 טנקים מהם ומספר זחל"מים.". [81]

כפי שציינתי קודם לכן, היעדר לוח זמנים, בתיאוריהם של המקורות המצריים, מקשה על הצלבת המידע ואימותו.

יש להניח, שהתוכנית דלעיל של מפקדת ארמיה 2 התגבשה במהלך ליל ה-15-16 באוקטובר.

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

המצב הכללי ביום ה-16 לאוקטובר 1973

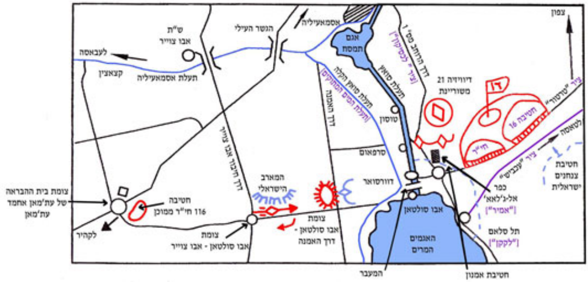

עמוד 324

גרפיקה: נעמה רגב
www.hativa14.org.il

תרשים - המצב הכללי ביום ה-16 לאוקטובר 1973 - מבוסס על המפה בעמוד 324 בספרו של ג'מאל חמאד

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

בבוקרו של ה-16 באוקטובר 1973 היו מספר ידיעות מודיעיניות בנושא שהגיעו ברשתות הקשר:

- 08:35 – "מקדח" - דיווח מודיעיני – "כוח גדול של טנקי אויב נע מצפון לדרום לעבר גדוד 184.".
- 09:20 – "שנון" - מפקד האוגדה למח"ט 14 – "שאריות דיביזיה 21, בסדר גודל של חטיבה, נעים לכיוון "אמיר".".
- 10:07 – "מקדח" - מפקד האוגדה למח"ט 14 – "שאריות דיביזיה 21, בכמות של בערך חטיבה, נעים דרומה על "לכסיקון" לכיוון "אמיר".".
- 10:55 – "שנון" – דיווח מודיעיני – "חטיבה מצרית המנסה לבצע התקפת נגד מתחילה לנוע מכיוון צפון לעבר כוחותינו.". [82]

בפועל, המצב בגזרת הלחימה שמצפון לציר "שיק" היה סביר. היו התקפות מקומיות של טנקים וכוחות חי"ר בכוחות לא משמעותיים שלא היוו בעיה מיוחדת.
ניתן להתרשם מדלות התקשורת והדיווחים הרלוונטיים:

- 05:56 – "בשור" – מח"ט 14 למפקד האוגדה – "כרגע דפקו עלינו כמה "כלים" [טנקים – א.ר.],".
- 06:00 – "בשור" – מח"ט 14 למפקד האוגדה – "מתחיל לחץ מכיוון צפון. .... אני מציע שהיחידה שנמצאת איתך ב"מצמד" תדלג לאזור "סרוק", תתפוס עמדות ותירה צפונה לעבר האויב הלוחץ.".
- 07:23 – "בשור" – מח"ט 14 למפקד האוגדה – "תפסנו עמדות, ... דופקים פה ושם טנקים,".
  ומפקד האוגדה שואל: "האם יש עליך לחץ קשה?".
  ותשובתו: "שלילי,".
- 14:37 – "שנון" – גדוד 198/460 דיווח שתוקפים אותו טנקים מכוון צפון. [83]

אין בידינו עדות משכנעת של כוחותינו בדבר התקפה מאסיבית של כוח טנקים של האויב בסדר גודל חטיבתי על כוחותינו בבוקרו של ה-16 באוקטובר וזאת למרות דיווחי המודיעין וההתראות הנ"ל. ייתכן שהתקפת חטיבה 1 שריון הייתה לא יעילה ו/או באה בדירוג שלא יצרו בעיה לכוחות חטיבה 14. התקפות הנגד דלעיל לא באו לידי ביטוי מעשי.

הדיווח היחידי הקיים הינו על התקפה אחת של טנקים, בשעה 14:37, כנגד גדוד 198/חטיבה 460, שהיה ת"פ חטיבה 14, ואבטח כלפי צפון באזור ציר "שיק". [84]
מניתוח דו"חות האזנה שלאחר המלחמה מסתבר כי מח"ט 14 שריון – עקיד (אל"ם) עת'מאן דיווח, בשעה 13:53, כי הוא מוכן, לפי פקודה, לביצוע המשימה. ידוע לנו, על-פי ג'מאל חמאד, כי חטיבה 14 שריון מנתה, ב-14 לחודש בערב, 39 טנקים. מהדיווח של מפקד דיביזיה 21 משוריינת למ"מ מפקד ארמיה 2, ב-16, בשעה 15:45 הוא מציין שמספר הטנקים בחטיבה הינו 26. באם חטיבה 14 לא השתתפה בלחימה בליל ה-15 – 16, עקב מקום היערכותה המרוחק מאזור הלחימה, לא מן הנמנע, שהיא זו שתקפה נגד ב-16 אחר הצהריים והדיווח של מג"ד 198, מהשעה 14:37, המתואר לעיל, מתייחס להתקפת הנגד של חטיבה 14 שריון המצרית, בה איבדה חטיבה 14 שריון המצרית 13 טנקים. [85]

מן הראוי לציין כי בקרב המפקדים בחטיבה הייתה תחושה, בזמן אמיתי – במהלך הלחימה, באותו יום ואף למחרת, שכנראה בצד המצרי ניתנות פקודות להתקפות נגד שלא יוצאות לפועל על-ידי המפקדים המקומיים ו/או שהמפקדים המצריים מדווחים, כלפי מעלה, כי הם תוקפים ובפועל "התקפתם" לא באה לידי ביטוי.

אירוע נוסף המאפשר "הצצה" על המתרחש בדיביזיה 21 המשוריינת – ארמיה 2 ממנו ניתן ללמוד על התנהלות העניינים קשור בדו"ח האזנה מה-16 לחודש בשעה 15:45, שהוזכר לעיל. השיחה התנהלה בין מ"מ מפקד ארמיה 2 – לוואא' (אלוף) תיסיר אל-עקאד לבין מפקד דיביזיה 21 משוריינת – עמיד (תא"ל) אבראהים אל-עראבי:

- אל-עקאד: "אני רוצה לדעת היכן אבו-שאדי (מח"ט 1) והיכן טלאת (מח"ט 18) ומחמוד חליל ועת'מאן (מח"ט 14). ...".
- אל- עראבי: "... אבו-שאדי נלחם בצד ימין ועת'מאן נלחם בצד שמאל. טלעת מאחור באבטחה. לאבו-שאדי 60 כלים גדולים, לעת'מאן 26 וטלעת 7.".
- אל-עקאד: "זה הכול?".
- אל-עראבי: "כן".
- אל-עקאד: "היכן הם?".
- אל-עראבי: "אללה יודע. אתה יודע מה היה אתמול בלילה. זה דרס אותנו...". [86]

מעבר לנתוני מצבת הטנקים שנותחו, בהרחבה לעיל, ניתן להבחין כי השליטה של מפקדת הארמיה בנעשה בשטח הייתה רופפת וכי מ"מ מפקד הארמיה מתפלא על כי כמות הטנקים בדיביזיה הייתה כה קטנה. נתון משמעותי, נוסף, הינו האמירה של מפקד הדיביזיה "זה דרס אותנו...", המצביע על הקרבות ורישומי הלחימה הקשים של הדיביזיה, כנגד חטיבה 14 הישראלית, בליל ה-15 – 16 לחודש.

תעלומה - קוריוז
במסגרת תיאור קרב השריון בשריון שהתנהל ב-14 לחודש, מתאר ג'מאל חמאד כי מח"ט 1 שריון – עקיד (אל"ם) מחמד תופיק אבו-שאדי ומפקד הארטילריה החטיבתית נהרגו, בעת שטנק המח"ט נפגע, כ-15 דקות לאחר תחילת הקרב. את מקומו תפס ראש המטה החטיבתי. בדו"חות ההאזנה יש תימוכין לעובדה שמח"ט 1 שריון נפגע והוחלף. קיים דו"ח האזנה, משעה 09:15, המאשר שהחטיבה חזרה להיערכות הקודמת, ראש המטה קיבל את הפיקוד על החטיבה וכי אבו-שאדי מפונה. [87]

מאידך, בדו"חות האזנה מה-16 באוקטובר יש התייחסות לאבו-שאדי. בשיחה בין מפקדת ארמיה 2 לבין מפקדת דיביזיה 21 משוריינת נאמר כי: "אבו-שאדי יצא את קריית אל-ג'לאא' ונמצא, משעה 08:00 תחת פיקוד עבד אל חמיד". בשעה 09:00, מקבל מפקד דיביזיה 21 משוריינת פקודה ממפקדת ארמיה 2 "להחזיק מעמד יחד עם אבו-שאדי, שנותרה לו יחידה אחת הלוחמת באל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.]". בשעה 10:10, מדווח מ"מ מפקד ארמיה 2 "שלחטיבה 18 אין יותר טנקים.... חוץ מגדוד טנקים שנמצא אצל אבו-שאדי". בשעה 15:45 שואל מ"מ מפקד ארמיה 2 את מפקד דיביזיה 21 משוריינת, בין היתר, ".. היכן אבו-שאדי..." והלה עונה לו, לאחר מכן, כי: "לאבו-שאדי 60 כלים גדולים". [88]
אז הוא חי או מת?
אין לי תשובה וודאית. אולם, ייתכן שלמרות נפילתו של אבו-שאדי ב-14 לחודש, המשיכו לקרוא לחטיבה 1 שריון ולכנותה על שם מפקדה – אבו-שאדי. אני מקווה שסוגיה זו, למרות שאינה מהותית, תובהר ביום מן הימים.

ב-16 באוקטובר בשעות הערב התחילו להגיע ידיעות מודיעיניות והתראות ברשת המבצעים על הכוונה המצרית לתקוף את ראש הגשר. [89]

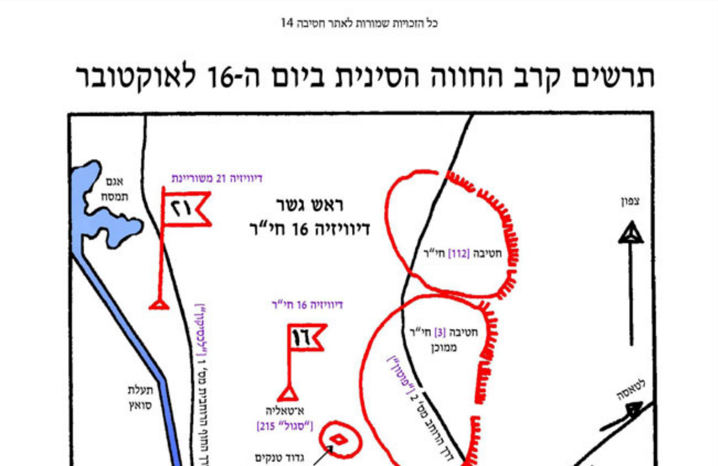
כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

תרשים קרב החווה הסינית ביום ה-16 לאוקטובר

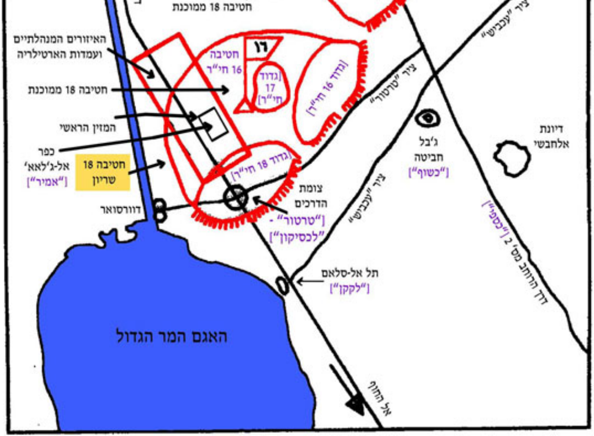

גרפיקה: נעמה רגב
www.hativa14.org.il

עמוד 338

התרשים מתבסס על מפה בעמוד 338 מספרו של ג'מאל חמאד

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

לחימת אוגדה 162

לחימת חטיבה 217

בסביבות השעה 12:00, הטיל פיקוד הדרום על אוגדה 162 לפתוח את הצירים "עכביש" ו"טרטור". מפקד אוגדה 162 הטיל על חטיבה 217, בפיקוד אל"ם נתן ("נתקה") ניר. החטיבה (למעשה גדוד טנקים 142, בפיקוד סא"ל נתן פירעם) נעה ותפסה עמדות באזור "טרטור" 39 וספגה אש חזקה מאד של טילי נ"ט ואש טנקים שנורו אליה מגדוד 16 חי"ר, שגרמה להיפגעות אנשים וטנקים והגדוד לא המשיך בתקיפתו. ידיעות מודיעיניות ותצפיות קרקעיות דיווחו על תנועות שריון באזור "מיסורי". [90] מאידך, חטיבה 460 מציינת בדו"ח החטיבתי שלה כי: "במשך היום ניהלו הגדודים הפרוסים סביב "כישוף" אש עם כוחות האויב וסייעו למנוע ביתוק המסדרון מדרום.". [91] דהיינו החטיבה הייתה במגע רחוק כלשהו ולא משמעותי עם האויב באזור "טרטור". החשש באוגדה 162 היה שהאויב מפתח התקפת טנקים ומפקד האוגדה חשש שהאויב מנסה לפתותו להיכנס לקרב שריון בשריון בו הוא יפעיל את טילי הנ"ט מטווחים רחוקים כלפי כוחותינו ולפיכך לא פיתח את ההתקפה מעבר למתואר לעיל. שליטת האויב באש על ציר "עכביש" נמשכה והוא אף לא נעקר מציר "טרטור" שנשאר חסום. [92]

לחימת חטיבת צנחנים 35/גדוד 890 בליל 16 – 17 באוקטובר 1973

לאור אי הצלחת אוגדה 162 לפתוח את הצירים "עכביש" ו"טרטור" ב-16 בחודש בשעות אחר הצהריים, הוכפפה לאוגדה מפקדת חטיבה 35 וגדוד צנחנים סדיר 890. המשימה שהוטלה על החטיבה/גדוד הייתה לפתוח את הצירים "טרטור" ו"עכביש" למעבר כוחותינו. באשר להיערכות האויב באזור, נאמר לגדוד כי במקום יש "קצת טנקים וחי"ר עם נ"ט". [93]

המחקר לא יעסוק בסוגיה כאובה ומשמעותית באשר למודיעין החלקי והשגוי שנמסר לחטיבה 35/גדוד 890 והגורמים לכך. אולם, עלי להדגיש ולציין שאחרי כ-30 שעות לחימה בגזרת הלחימה הנדונה, היה בידי כוחותינו – מפקדת פיקוד הדרום ומפקדת אוגדה 162 מידע עדכני לגבי היערכות האויב בגזרת הלחימה של חטיבה 35/גדוד 890.

מפקד אוגדה 162 הציע למח"ט 35 – אל"ם עוזי יאירי שהגדוד ינוע למשימתו בפרישה רחבה מצומת "עכביש" – "טרטור" דרום-מערבה, לכיוון ציר "לכסיקון", כאשר הגדוד ייפרש עם 3 פלוגות קדימה לאורך הצירים "עכביש" ו"לכסיקון" ובפרישה של מספר מאות מטרים מצפון ומדרום לצירים אלה. הצעת מפקד האוגדה נתקבלה על דעתם של המח"ט ומג"ד 890 סא"ל יצחק ("איציק") מרדכי. [94]

בסביבות חצות החל גדוד 890 בתנועתו לעבר משימתו. לאחר קרוב לשלוש שעות הליכה, בשעה 02:45 נפתחה אש תופת, מטווחים קצרים, לעבר מחלקת החוד של הגדוד ממערך אויב ב"טרטור" 42. האש שנפתחה על לוחמי גדוד 890 הייתה אש טנקים, מקלעים, מרנ"טים RPG, מרגמות ונשק קל. לגדוד נפגעו עשרות אנשים. בשעה 03:33 דיווח מח"ט 35 למפקד אוגדה 162 כי: "יש לנו מצב כזה שאנחנו במגע. ירו מלפנים מטווח קצר אש חזקה מאד. זה משני הכיוונים. כלומר בין שני הכבישים אש חזקה. ... זו הבעיה שישנה אש חזקה בין הצירים. חושב של טנקים. כל פעם נופל לי פגז רציני. אני רואה שהמצב פה לא כל כך מוצלח. נראה איך יתפתח. בינתיים אני לא יכול להתקדם בכלל.". וכשמפקד האוגדה מציע: "תנסה ללחוץ אולי הם יסתלקו מבין שני הצירים.". עונה לו המח"ט: "אני חושב שיש שם כלי רכב שיורים אש רצופה בצרורות ארוכים שמוכרים לי רק מטנקים. .... אני מוכרח להזיז אחורה קבוצה אחת איזה 50 מטר. הם נמצאים על מישור נוראי. ... אני תקוע מול תעלה שהולכת לכיוון "אמיר".". [95] כל הניסיונות לאגף את המערך המצרי נדונו לכישלון. כוחות הגדוד החלו להיחלץ, אך היו קבוצות חיילים שקירבתן היתירה ללוחמי האויב, לא איפשרה להם להיחלץ, עקב יעילות ירי האויב. בשעה 04:00, לערך, הבין מפקד אוגדה 162 כי הקרב הסתבך, המשימה לא תבוצע ויש להפנות לסיוע וחילוץ הלוחמים והנפגעים את חטיבה 460. מח"ט 460 – אל"ם גבריאל ("גבי") עמיר הטיל את המשימה על גדוד טנקים 100, בפיקודו של סא"ל אהוד ברק. כשהתקרב מג"ד 100 לאזור הלחימה הוא זיהה מאות חיילים מצריים חפורים בעמדות אישיות חמושים ברובים ובמטולי RPG וטנקים בטווח של כ-1,200 מטרים. תוך כדי הסתערות מג"ד 100 עם פלוגת טנקים על אגף מהמערך המצרי, נורתה עליהם אש נק"ל של החיילים המצריים מטווח אפס. במקביל נורו טילי נ"ט על גדוד 100 ומספר טנקים נפגעו. פלוגת החרמ"ש של גדוד 100 עסקה בפינוי נפגעים. בסביבות השעה 06:00, ביקש מח"ט 35 אישור לנסיגה. התפתח דין ודברים בין מפקד אוגדה 162 לבין אלוף פיקוד הדרום אשר סירב לאשר את הנסיגה, תוך אמירה: ".. ולא אכפת לי כמה זה יעלה ומי ישלם.". רק לבסוף, בשעה 11:00 החל חילוצם של לוחמי גדוד 890. חילוץ כלל לוחמי הגדוד הסתיים בשעה 15:00. [96]

ראשית, מן הראוי לחזור ולציין כי באזור "טרטור" 42 היה ערוך גדוד 16 חי"ר, כפי שפורט לעיל.

המפה, המתחם, התצאות ודברי ההסבר שיובאו להלן לקוחים מתוך מחקר שערך סא"ל (דימ.) ד"ר עמיקם צור ומובאים כאן באישור המחבר. לעיון במחקר באתר של סא"ל (דימ.) ד"ר עמיקם צור - הקש כאן.

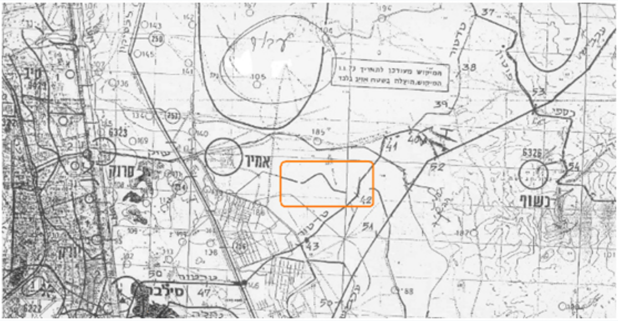

קטע ממפת הקוד "סיריוס" המראה את אזור ה"חווה הסינית", וצירי "טרטור" ו"עכביש".

תצלום אוויר של אזור תעלת ההשקייה החותכת את ציר "טרטור" 42 (האזור המסומן במלבן בצבע כתום) ניתן להלן:

תצלום אוויר של אזור "טרטור" מתג 42 ותעלת ההשקייה היבשה העוברת דרך מתג זה.

המתחם המצרי של גד' 16 חי"ר מחטיבת 16 חי"ר מדיוויזיית 16 חי"ר מסומן כ"ביצה" בצבע אדום, ויוגדל להלן:

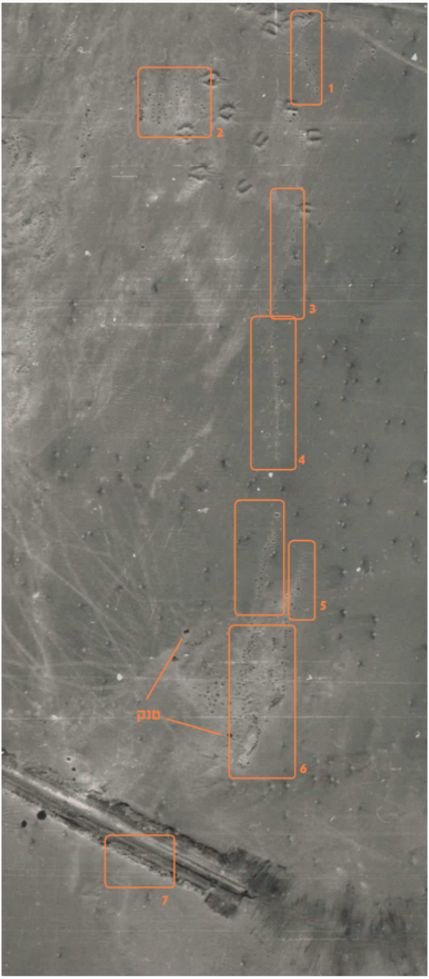

הגדלות האזורים הממוספרים מ- 1 עד 7 ניתנים להלן:

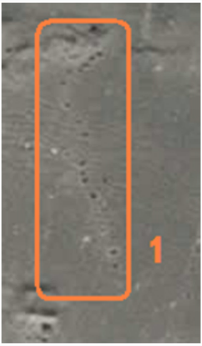

הגדלה של אזור מס' 1: מקבץ שוחות

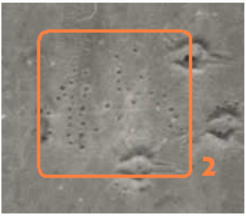

הגדלה של אזור מס' 2: מקבץ שוחות. בצד ימין ניתן להבחין ב- 3 מחפורות. אלו הן מחפורות ישראליות מתקופת מלחמת ההתשה. העליונה שבהן תפוסה ע"י רכב כלשהו. מקבץ זה הוא מעט מערבה יותר מהקו המחבר את שאר המקבצים, וגם מבנה השוחות שאיננו קווי מצביעים על כך שזהו מקבץ שוחות של אנשי מפקדה ולא שוחות של המערך הלוחם.

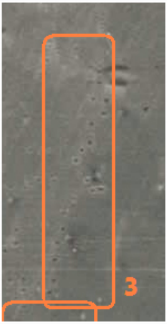

הגדלה של אזור מס' 3 – מקבץ שוחות. שולי השוחות בהירים יותר, דבר המעיד על אדמה כבושה, ז"א שוחות שקיימות כבר כמה ימים.

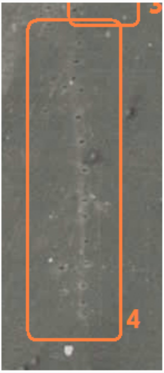

הגדלה של אזור מס' 4 – מקבץ שוחות. ניתן להבחין ששולי השוחות בהירים יותר, דבר המעיד על קרקע מהודקת. כמו כן ניתן להבחין בשביל בהיר המחבר בין השוחות, דבר המעיד על כך ששוחות אלו נמצאות במקומן כבר כמה ימים.

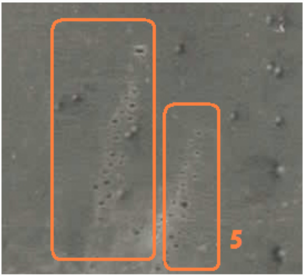

הגדלה של אזור מס' 5 – מקבצי שוחות. הכתמים העגולים בצד ימין של התצלום ובחלקו המרכזי הם מכתשי פצצות.

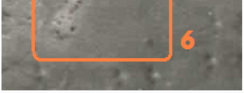

הגדלה של אזור מס' 6 – מקבצי שוחות.

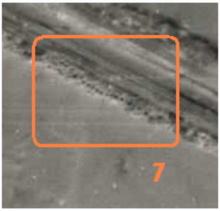

הגדלה של אזור מס' 7 – מקבץ צפוף של שוחות בסוללה הדרומית של תעלת ההשקייה. לשוחות אין שוליים בהירים כמו באזורים 3, 4 ו- 5, דבר המעיד על כך ששוחות אלו טריות יותר.

תודה לסא"ל (דימ.) ד"ר עמיקם צור על העברת החומר והאישור להשתמש בו.

ג'מאל חמאד מתאר את הקרב, בהסתמכו רבות על מקורות ישראלים, ובעיקר ספרו של אלוף אברהם ("ברן") אדן. הוא מתאר את הקרב כקרב קשה, שנמשך לאורך שעות ארוכות ואת העובדה שהחיילים המצריים לחמו מתוך שוחות אישיות חפורות. [97]
תיאור מפורט יותר ניתן לקבל ממאמר שהתפרסם לאחרונה במרשתת. מפקד גדוד 16 חי"ר היה מקדם (סא"ל) חוסיין טנטאוי, מי שמונה לאחרונה כמושל הצבאי במצרים. בכתבה מסתמך הכותב על עמיתו של טנטאוי במלחמת יום הכיפורים – מקדם (סא"ל) אחמד אסמאעיל עטיה – מג"ד 18 חי"ר (שלימים דרגתו הייתה לואא' – אלוף), שגדודו היה ערוך באזור צומת "טרטור" – "לכסיקון". המחבר מחמיא לטנטאוי ולמנהיגותו ומציין את לחימת חיילי הגדוד. הוא מתאר: "כתוצאה מהחלטת מפקד הגדוד נפסקה האש למשך פרק זמן מסויים, ולאחר שהתקבלה ממנו הוראה באמצעות זיקוק, נפתחה אש מכל כלי הנשק של גדוד חי"ר 16 נגד כוחות מתקדמים אלה והקרב נמשך כשעתיים ומחצה עד אור ראשון. בשעות האור הראשונות היה השטח מכוסה בערפל, דבר שסייע לאויב להסיג לאחור את נפגעיו, הרוגים ופצועים,".
הכותב ממשיך ומפאר את לחימת הגדודים באומרו: "אנו יכולים לומר כי גדודי החי"ר 16 ו-18 נשאו בנטל של הקרב הגדול ביותר במלחמת אוקטובר, אשר למרות שלא היה הקרב הגדול ביותר בהיסטוריה החדישה, מבחינת היקף כלי הרק"מ שנטלו בו חלק, היה זה הקרב המשמעותי ביותר בניצחון מלחמת אוקטובר המפוארת, בו למד האויב הישראלי לקח בל ישכח.". [98]

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

מהלכי האויב ופעולותיו בגדה המערבית ב-16 באוקטובר 1973

חטיבה 421 – בגדה המערבית

בשעה 06:55 דיווח מג"ד טנקים 264 – רס"ן גיורא לב כי חצה את תעלת סואץ ונמצא בגדה המערבית עם 10 טנקים. [99] בסביבות השעה 10:30 הצטרף כוח טנקים נוסף ולחטיבה 421 היו 27 טנקים ופלוגת חרמ"ש בגדה המערבית.

המשימה שהוטלה על חטיבה 421 הייתה השמדת בסיסי טילים נגד מטוסים בגדה המערבית כדי לאפשר למטוסי חיל האוויר הישראלי חופש טיסה במרחב. כוח הפשיטה כלל 21 טנקים ופלוגת חרמ"ש בפיקוד המח"ט. הבסיסים שהותקפו היו: "פרח" (סימול לבסיס טילים קרקע אוויר גבי מפת קוד "סיריוס") 6120, שמצפון מזרח ל"צח" והטילים ומתקני המכ"ם נפגעו, "פרח" 6218, שמצפון מערב ל"צח", אך לא היה מאויש. תוך כדי תנועת הכוח, באזור "מקצרה" הוא נתקל בגדוד, מחטיבה 116 חי"ר ממוכן מדיביזיה 23 חי"ר ממוכן, שהגיע ממערב לאורך ציר "סקרנות" וכלל כ-30 נגמש"ים ו-10 טנקים. הכוח המצרי הושמד ואנשיו הופצו לכל עבר. [100] לאחר מכן המשיך הכוח ותקף את "פרח" 6316 שמדרום-מזרח לצומת "ורדית" – "ודאות" והשמידו, הכוח המשיך בתנועתו תקף את צמד ה"פרחים" 6418 ו-6419 שממערב ל"גשירה" שבצומת "ורדית" –"חבית" וחיסלם מבחינה תיפקודית. בשעה 14:00 לערך, השלים הכוח את משימתו והוחזר לראש הגשר כדי לאבטחו. בדרכו חזרה, השמיד הכוח כלי רכב, בונקרים, תותחים ומתקנים צבאיים במרחב מחנות אבו-סולטן ולאורך ציר "חבית". בין השאר הושמדו משאיות גוררות טילים שנעו על ציר "חבית". בסיכום הפשיטה השמיד הכוח 4 בסיסי טילים וכן עשרות טנקים ונגמ"שים, כלי רכב חיילי חי"ר רבים ומתקנים צבאיים ובכך איפשר את פתיחת המרחב האווירי בגזרה המרכזית של תעלת סואץ לפעילות מטוסינו. לכוח החטיבתי לא נגרמו כל אבידות משך כל יום הלחימה. [101]

תמונת המצב אצל הכוחות המצריים הייתה שונה בתכלית. המפקדה הכללית לא העלתה על דעתה כי, בנסיבות שהיו, בהיערכות שתי הארמיות בגדה המזרחית של תעלת סואץ, צה"ל יבצע מבצע צליחה נרחב. הידיעות השגויות מהשטח, שהגיעו למפקדת ארמיה 2 ולמפקדה הכללית בקהיר, שדיווחו על כוח קטן הביאו לכך שההתייחסות לכוח הצולח הייתה שולית. אל-שאזלי כותב בספרו: "ידיעות ראשונות על חדירת כוחות אויב. הודעה טלפונית ממפקדת הארמיה השנייה מסרה שכוחות קטנים של טנקי אויב הצליחו לחצות לגדה המערבית סמוך לדוורסואר.". [102] ו"צהריים: הידיעות היו עדיין בלתי ברורות. כמה יחידות טילי סאם, שחנו כמעט 15 ק"מ מן התעלה, החלו לדווח על התקפות של טנקי אויב. דומה שאיש לא ידע מנין הם צצו. הם הופיעו לפתע סמוך לסוללת סאם, הפגיזו אותה מטווח 1,800 מטרים בערך ... והסתלקו ללא פגע, כדי לשוב ולהופיע במקום בלתי צפוי אחר.". [103]

ד"ר שאער מתאר זאת ביתר פירוט: "מאחר ולא הייתה להם כל התרעה מוקדמת, הופתעו כוחות ההגנה האווירית מהפגזות הטנקים הישראליים עליהם, שכוונו לעבר המכ"מים שלהם ואנטנות הסוללות, דבר שגרם להפסקת עבודתן של מספר סוללות ולהיווצרות פירצה בשמיים [הכוונה בכיסוי ההגנה האווירית –פ.מ.]. דיווחי כוחות ההגנה האווירית שהגיעו לחדר המבצעים, היו ההתרעה הראשונה להמצאות פירצה, וניתוחם הביאו למסקנה שכוח הפשיטה של האויב, המבצע פשיטות אלה, אינו מונה יותר משבעה טנקים. ... אחד הכוחות (יתכן כוח פלסטיני) תקף את כוח האויב, ועם נסיגתו לאזור גידולי המנגו הודיע למפקד המקומי שכוח האויב אינו מונה יותר מ-7-10 טנקים, וכי הם אילצו אותו לסגת, דבר שלא היה נכון, ... על בסיס הודעת המפקד המקומי, זלזלו מפקדת ארמיה 2 ומפקדת הכוחות המזוינים בהתמודדותם עם כוח זה והסתפקו בהפגזה הארטילרית עליו והתרעת כוחות ההגנה האווירית בלבד. הפיקוד המצרי לא שם לב מי גרם להשמדת מספר סוללות טילים באזור מסויים זה, אלא כשהיה כבר מאוחר מידי.". [104]

ג'מאל חמאד מתאר בספרו גם קרב נוסף של כוח מחטיבה 116 חי"ר ממוכן. בתיאורו, צוות קרב גדודי מתוגבר, בראשות המח"ט, יצא מצומת "סקרנות" – "ארזל" (צומת עת'מאן) מזרחה, כדי לתקוף את הכוח הפושט. בהגיע צוות הקרב לאזור צומת "סקרנות" – ודאות" (דרום-מערבה מ"מקצרה"), ".. נפל כל הכוח למארב מתוכנן היטב של האויב .", חלק גדול מהטנקים, כלי הרכב המשוריינים והתותחים הושמד. מפקד החטיבה נהרג והוחלף על-ידי ראש המטה החטיבתי ושאריות החטיבה המוכה התארגנו להגנה כ-6 ק"מ ממערב לצומת "סקרנות" – ודאות". [105]
ההתקפה של חטיבה 116 חי"ר ממוכן לא הייתה מרוכזת, אלא בגלים – גדוד אחרי גדוד ונכשלה.

מאחר וההתייחסות לכוח הישראלי הייתה כאל כוח קטן ובלתי מאיים, נשלח גדוד 73 קומנדו, מאגד 129 קומנדו, מאזור היערכותו בשדה התעופה אבו צויר (האגד היווה עתודה של ארמיה 2) לכינוס באזור בעין ע'צין (אזור "דרגש" – "אדום" 6520), כשהמשימה שקיבל הייתה להתקדם דרומה בכיוון דוורסואר ואבו סולטאן ולהשמיד את 7 הטנקים הישראליים שהצליחו להסתנן לגדה המערבית של התעלה.

בשעות אחר הצהריים נעה הפלוגה דרומה ונתקלה בהתנגדות חזקה של כוחות חטיבה 247, מצפון לשדה התעופה דוורסואר. הקרב נמשך כל הלילה, הפלוגה לא הצליחה להתקדם ותחמושתה אזלה ואז היא נסוגה לאזור סרפאום, שם תוגברה במחלקת קומנדו נוספת מהאגד. [106]

הצבא המצרי אף שינה היערכות ב-16 באוקטובר אחר הצהריים.
גדוד 85 צנחנים, מחטיבה 182 צנחנים, ששהתה ב שדה התעופה בלביס, כעתודה כללית למבצעי צניחה, קיבל הוראה בשעה 14:00 לנוע לצומת "סקרנות" – "ודאות" (צומת עת'מאן) ולעבור תחת פיקוד דיביזיה 23 חי"ר ממוכן.
חטיבה 23 שריון, מדיביזיה 3 חי"ר ממוכן, שנמצאה בעתודה האסטרטגית של המפקדה הכללית בקהיר, הוכפפה לארמיה 2 ונעה בשעה 14:00, על זחלי הטנקים לצומת "סקרנות" – "ודאות" (צומת עת'מאן), לשם הגיעה בשעה 19:00, כדי להיערך במקום חטיבה 116 חי"ר ממוכן.
בשעה 19:00 קיבל מג"ד 85 צנחנים פקודה לתקוף את טנקי האויב שעברו לגדה המערבית באזור דוורסואר ולהשמידם ולהשתלט אחר כך על מעגן אבו סולטאן ועל שני המוצבים בש"ת דוורסואר. הגדוד תוגבר בגדוד שריון מחטיבה 23 שריון. [107]

חטיבה 247 – בגדה המערבית

במהלך ה-16 באוקטובר הרחיבה חטיבה 247 את ראש הגשר. בשעה 10:10 כבש גדוד 565 את שדה התעופה בדוורסואר, שהיה נטוש, כמעט ללא התנגדות. [108] משך היום ביססה החטיבה את ראש הגשר והרחיבה אותו במעט עם התנגדות מועטה מצד כוחות האויב. במהלך היום היו מספר התקפות נפל של מטוסי אויב והחלה אש ארטילרית, מידי פעם, על החטיבה, אך בסיכומו של היום – היום היה שקט, יחסית, מבחינת האויב.

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

מהלכי האויב ופעולותיו ב-17 באוקטובר 1973

הרקע והתוכנית המצרית

ביממה הראשונה של הלחימה, מתחילת הלחימה במבצע "אבירי לב" ועד ה-16 באוקטובר בערב, העריכו המפקדות המצריות, ברמות השונות, כי ההתקפות של חטיבה 600 באזור "טלויזיה" וחטיבה 14 באזור "החווה הסינית" נועדו לכבוש שטחים, בגזרה הדרומית של ארמיה 2, דיביזיה 16, כמאמץ לצמצום ראש הגשר המצרי בגדה המזרחית של תעלת סואץ. בספרו של לואא' (אלוף) ג'מאל חמאד כותב המחבר: "... המשיכו המצרים לחשוב יותר מ-24 שעות שהמטרה הישראלית האמיתית היא קיפול האגף הימני (הדרום-מערבי) של ארמיה 2, ..". [109]
גם אם הכוחות הצולחים של אוגדה 143 – חטיבת הצנחנים 247 וכ-30 טנקים של חטיבה 421 אותרו, הרי שהדיווחים של המפקדים המצריים מהשטח היו על כוחות קטנים יותר וההשערה הייתה שמדובר בפשיטות של כוחות ישראלים, "כדי לגרום להשפעה פסיכולוגית על הכוחות המצריים ולהביא להורדת המוראל שלהם ... ולפתוח פירצה במערך ההגנה האווירית המצרית, לאחר שמטוסי האויב לא הצליחו להשיג מטרה זו, דבר שיאפשר לחיל-האוויר הישראלי להגיע ליתרון אווירי מעל שדה הקרב.". [110]
ד"ר יחיא אל-שאער מפרט ומתאר, כאמור לעיל, כי לכוחות המצריים בגדה המערבית של תעלת סואץ: ".. לא הייתה להם כל התרעה מוקדמת, הופתעו כוחות ההגנה האווירית מהפגזות הטנקים הישראליים עליהם, שכוונו לעבר המכ"מים שלהם ואנטנות הסוללות, דבר שגרם להפסקת עבודתן של מספר סוללות ולהיווצרות פירצה בשמיים.". [111]

היטיב לתאר זאת הרמטכ"ל המצרי במלחמת יום הכיפורים – פריק (רב אלוף) סעד אל-דין אל-שאד'לי: "בוקר: ידיעות ראשונות על חדירת כוחות אויב. הודעה טלפונית ממפקדת הארמיה השנייה מסרה שכוחות קטנים של טנקי אויב הצליחו לחצות לגדה המערבית סמוך לדוורסואר. ...... צהריים: הידיעות עדיין לא ברורות. כמה יחידות טילי סאם, שחנו כמעט 15 ק"מ מן התעלה, החלו לדווח על התקפות של טנקי אויב. דומה שאיש לא ידע מנין הם צצו. .... הדיווחים מסרו על 7-10 טנקים בכל כוח.". [112]

רק ב-16 באוקטובר 1973, בשעות אחר-הצהריים הבינה המפקדה הכללית בראשות שר המלחמה והמפקד הכללי של הכוחות המזוינים – פריק אוול (גנרל 4 כוכבים) – אחמד אסמאעיל עלי את חומרת המצב הכרוכה בצליחת כוחות צה"ל את תעלת סואץ והאיום הנשקף לכוחות הצבא המצרי. [113]
המפקדה הכללית המצרית שקדה על הכנת תוכנית, האמורה להתמודד עם הכוחות הישראליים שצלחו את התעלה. במפקדה הכללית המצרית החלה להתחולל דרמה. הרמטכ"ל הציע להחזיר את דיביזיה 4 משוריינת וחטיבה 25 שריון מגזרת הארמיה השלישית בגדה המזרחית לגדה המערבית ואיתן לתקוף את הכוחות הצולחים בהתקפת נגד מכיוון דרום-מערב, ולהתקדם צפון-מזרחה לעבר אזור הצליחה. במקביל, תתקוף דיביזיה 21 משוריינת את "מסדרון הצליחה" מצפון לדרום ותחסמו. שר המלחמה ופריק אוול (גנרל 4 כוכבים) – אחמד אסמאעיל עלי דחה את התוכנית ושלל לחלוטין את החזרת כוחות כלשהם מסיני לגדה המערבית. דרישתו הייתה שבמקביל לתקיפת דיביזיה 21 המשוריינת מצפון לדרום, חטיבה 25 שריון תתקוף את "מסדרון הצליחה" מדרום לצפון וכי חטיבה 116 חי"ר תתקוף את ראש הגשר הישראלי בגדה המערבית ממערב למזרח.

הרמטכ"ל יצר קשר עם מפקד ארמיה 3 – לואא' (אלוף) עבד אל-מנעם ואצל, עידכן אותו בתוכנית והאחרון השיב לו כי הוא ומפקד חטיבה 25 שריון מתנגדים לתוכנית וכי הם מעדיפים את החזרת החטיבה לגדה המערבית ותקיפה מדרום לצפון. פריק אוול (גנרל 4 כוכבים) – אחמד אסמאעיל הטיל וטו ועמד על שלו. העימות גרם לכך שהנשיא סאדאת נדרש להגיע למפקדה הכללית – מרכז 10 ולהחליט בסוגיה. כעבור מספר שעות הגיע הנשיא ותמך באופן גורף במפקד הכללי, תוך שהוא מורה למפקד ארמיה 3 שלא להעביר שום כוחות ממזרח למערב התעלה ואסר על המפקדים לדון בנושא זה בכלל.

היה שוני תפיסתי בין הדרג המדיני – סאדאת ואחמד אסמאעיל והדרג הצבאי – אל-שאד'לי ומפקדי השדה. סאדאת ראה חשיבות רבה בהמצאות הכוחות המצריים בגדה המזרחית כמפתח למשא-ומתן והגעה להסדר מדיני בעוד אל-שאד'לי ראה זאת בעיניים צבאיות גרידא. [114]

לפיכך התוכנית שהתגבשה במפקדה הכללית הייתה לתקוף את "מסדרון הצליחה" ולא לאפשר את המשך הצליחה של כוחות צה"ל אל מערב התעלה ולהשמיד את הכוח הצולח המצוי ממערב לתעלת סואץ. התוכנית התבססה על:

- התקפה עיקרית על-ידי דיוויזיה 21 משוריינת מצפון לדרום;
- התקפה עיקרית על-ידי חטיבה 25 שריון מדרום לצפון;
- התקפה עיקרית על-ידי חטיבה 116 ממוכנת ממערב לתעלה, ממזרח למערב. [115]

הרמטכ"ל אל-שאד'לי, שנפגע עמוקות מדחיית תוכניתו ומהתייחסותו הנזעמת של הנשיא סאדאת כלפיו, הורה, בחשאי, לראש הארטילריה – לואא' (אלוף) סעיד אלמחי לפנות, בהדרגה, גדודי טילי ה-נ"ט שהשתייכו במקור ל-3 חטיבות הצנחנים ולדיביזיה 3 חי"ר ממוכן ותיגברו את הכוחות ממזרח לתעלה ליחידות האם וזאת בניגוד להוראותיו המפורשות של הנשיא סאדאת. [116]

החלטת המפקדה הכללית, כפי שהורתה לארמיה 2, ב-16 באוקטובר, בשעה 15:30, הייתה: "להחזיר את המצב באגף הימני של דיוויזיה 16 לקדמותו ולהשמיד את כוח האויב שהצליח להבקיע." דהיינו, לתקוף את הכוחות ב"מסדרון הצליחה" באגף הדרומי של דיביזיה 16. [117]

ממלא מקום מפקד ארמיה 2 – לואא' (אלוף) תיסיר אל-עקאד, (מפקד ארמיה 2 – לואא' (אלוף) סעד מאמון לקה בליבו ואושפז, ביום ה-14 באוקטובר, בשעה 08:30, כתוצאה מכישלון התקפת דיביזיה 21 משוריינת באותו בוקר. [118]) הורה שמפקד דיביזיה 16 חי"ר – עמיד (תא"ל) עבד רב אל-נבי חאפט' יקבל את הפיקוד על כל היחידות שבתוך ראש הגשר, כולל דיביזיה 21 משוריינת, בהיותו המפקד הבכיר בשטח. כן הוצאו הוראות קרב לשתי הדיביזיות לפיהן תבצע דיביזיה 21 התקפה, מצפון לדרום, בסיוע הפצצה אווירית והכנה ארטילרית בת 10 דקות להשמדת האויב הישראלי שהבקיע וערוך באזור "אמיר", למנוע ממנו לסגת דרומה, תוך המשך החזקת ראש הגשר של דיביזיה 16 והחזרת המצב לקדמותו באגפו הימני (המערבי) של ראש הגשר המצרי. [119]

אולם, בשעה 16:00 הגיע לואא' (אלוף) עבד אל-מנעם ח'ליל מקהיר למרכז הפיקוד הקדמי של ארמיה 2 באסמאעיליה כדי לקבל עליה את הפיקוד. כתוצאה מכך בוטלה ההוראה הקודמת הממנה את עמיד עבד רב אל-נבי, מפקד דיוויזיה 16, למפקד כל הכוחות בראש הגשר. [120]

בהערכת המצב שהתקיימה במפקדת ארמיה 2, בראשותו של ראש המטה – לואא' (אלוף) תיסיר אל-עקאד התברר: "כי דיוויזיה 21 אינה מסוגלת לבצע לבדה התקפת נגד לסגירת פירצת ההבקעה שבכפר אל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.], בשל האבדות הרבות שספגה בקרבות מאז ה-14 ועד ה-16 לחודש,".

אולם, לאור חומרת המצב בשתי גדות התעלה – הגדה המזרחית והגדה המערבית, החליטה מפקדת ארמיה 2 והמפקדה הכללית להטיל למתקפה את דיביזיה 21 משוריינת. שר המלחמה והמפקד הכללי של הכוחות המזוינים – פריק אוול אחמד אסמאעיל שוחח ותדרך את מפקד דיביזיה 21 המשוריינת – עמיד (תא"ל) אבראהים אל-עראבי, ואף הנשיא סאדאת נתן לו את ברכתו האישית. [121]

במהלך ה-16 באוקטובר היו, כאמור לעיל, מספר התראות פיקודיות ומודיעיניות על התקפות נגד צפויות של האויב על "מסדרון הצליחה"/חטיבה 14. התקפות הנגד דלעיל לא באו לידי ביטוי מעשי, פרט להתקפה אחת של טנקים, בסדר גודל לא משמעותי, כנגד גדוד 198/חטיבה 460, שהיה ת"פ חטיבה 14, ואבטח כלפי צפון באזור ציר "שיק".

התראה נוספת התקבלה בשעה 18:20. האוגדה הטילה על החטיבה לתכנן ולבצע חסימה ממזרח ל"לקקן" והפעם כלפי דרום. גדוד טנקים 79 קיבל הוראה והתארגן לאבטחה, ב"גרפיט", כלפי דרום, שם שהה כל הלילה, כשבעורפו היו ממוקמים יחידה 424 (סיירת "שקד") וכוח "שמוליק" במגנן ב"לכסיקון" 263.

כתוצאה מהצטברות הידיעות המודיעיניות על התקפות הנגד של האויב מצפון, מכיוון ארמיה 2 והתוכנית כי אוגדה 162 היא זו שתתמודד עם חטיבה 25, החלטתי להעתיק את כוח האבטחה הדרומי – גדוד טנקים 79 צפונה, למרכז אזור הלחימה החטיבתי. השארתי (08:35) ב"גרפיט" את פלוגה ח'/גדוד 79 והגדוד נע (08:40) לעבר צומת "נחלה" – "לכסיקון". [122] בשעה 08:50 התקשר אלי מפקד האוגדה והזעיק עזרה: "בצומת "טרטור" נמצא טנק שדופק אלינו.". [123] שעטתי עם הטנק של והשמדתי את טנק האויב. מפקד האוגדה חשש מהתקפות טנקים מקומיות על "מסדרון הצליחה" ומהסתננות טנקים מצריים ל"חצר הצליחה" ולפיכך, בשעה 09:15, הורה לי: ".. להחזיר מיד "כלים" [טנקים] לאזור "נחלה – "לכסיקון".". [124]

במקביל, קצין האג"ם החטיבתי יצר קשר עם קצין אג"ם אוגדה 162 ואני יצרתי קשר עמו ועם מפקד האוגדה לתיאום בין הכוחות. [125] כתוצאה מצרכים תחזוקתיים של מחסור בתחמושת ודלק בטנקים, הוצאתי לסירוגין את הפלוגות, לצרכי התחמשות ותדלוק, מאזור "גרפיט". פלוגה ח/גדוד 79 – בפיקודו של סגן יאיר ליטביץ (5 טנקים) ופלוגה א'/גדוד 79 – בפיקודו של רס"ן אהוד גרוס (4 טנקים) איבטחו חליפות באזור "גרפיט" – "לכסיקון" 265. [126]

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14
זירת המבצעים ביום ה-17 לאוקטובר 1973

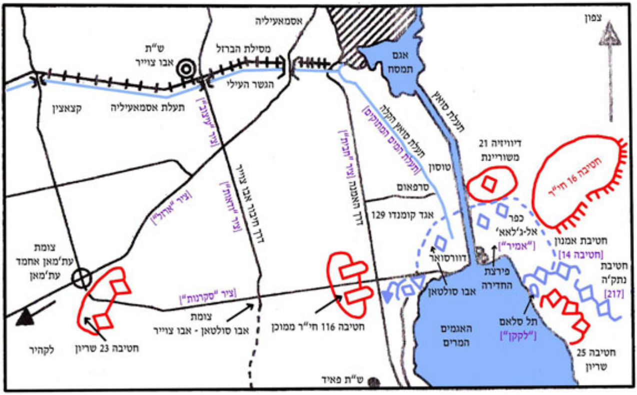

עמוד 388

גרפיקה: נעמה רגב
www.hativa14.org.il

התרשים מתבסס על מפה בעמוד 388 מספרו של ג'מאל חמאד

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

התקפות הנגד בגדה המזרחית

התקפת הנגד של דיביזיה 21 משוריינת בגדה המזרחית

ב-17 באוקטובר, בשעה 04:00 הוציאה המפקדה הכללית – מרכז 10 שבקהיר הוראות מבצעיות מעודכנות (בנוסף להוראות מה-16 בחודש, בשעה 15:30) למפקדות הארמיה ה-2 וה-3. ברשות המפקדה הכללית המצרית היה מידע כי כוחות צה"ל עומדים לתקוף את ראש הגשר של דיביזיה 16 חי"ר עם 80 טנקים. התוכנית הייתה שארמיה 2 תפתח בהתקפת נגד להחזרת המצב לקדמותו בראש הגשר של דיביזיה 16 חי"ר וזאת באמצעות דיביזיה 21 המשוריינת. השעה 07:00 בבוקר ה-17 לחודש נקבעה לשעת תחילת התנועה של כוחות דיביזיה 21, בעוד חטיבה 25 שריון הייתה אמורה להתחיל בתנועתה עם אור ראשון וליצור, בין היתר לחץ על הכוחות הישראלים מדרום. במקביל, חטיבה 182 צנחנים הייתה אמורה לתקוף את הכוחות הישראלים בגדה המערבית של התעלה ולהשתלט על האזור.

החטיבות של דיביזיה 21 משוריינת היו פרוסות כדלקמן:

- חטיבה 1 שריון: מצפון לציר "שיק" בין ציר "לכסיקון" ותעלת סואץ.
- חטיבה 14 שריון: ממזרח ל"סגול" 215 (ב"מיסורי") להגנת ה"תפר" בין חטיבה 16 חי"ר וחטיבה 3 חי"ר ממוכן.
- חטיבה 18 חי"ר ממוכן: בעמדות הגנה מצפון ל"אמיר" ללא גדוד הטנקים האורגני שלה, שהוכפף למפקד דיביזיה 16 חי"ר, ככוח עתודה שלו.

כמות הטנקים בדיביזיה 21 המשוריינת אור ליום ה-17 באוקטובר עמדה על כ-100 טנקים וזאת לאחר שכ-150 טנקים אבדו לה במהלך הקרבות שבין ה-14 ל-16 לחודש.
בסביבת 07:00 הוציאה מפקדת ארמיה 2 הוראות ועיקר המשימה הוטלה על חטיבה 1 שריון שמנתה 53 טנקים בלבד. יתר חטיבות הדיביזיה היו משועבדות למשימותיהן, כמתואר לעיל. מפקדת הארמיה והדיביזיה העריכו ששליפתן הייתה עלולה לפגום ביכולת ההגנה של דיביזיה 16 חי"ר ולסכן את ראש הגשר שלה. הפקודה לחטיבה 1 שריון הייתה להשמיד את האויב שממזרח לדוורסואר ולאבטח את האגף הדרום-מערבי של דיוויזיה 16 חי"ר. המשימה שהטיל מפקד דיביזיה 21 המשוריינת על מח"ט 1 שריון הייתה שהחטיבה תתקוף את האויב באזור שמדרום ל"אמיר" ("מסדרון הצליחה"), תשמידו, תשתלט על מוצב "מצמד" ("חצר הצליחה") ותגיע לאזור קו דרך דוורסואר (ציר "נחלה"). כהכנה לתקיפה תבוצע הכנה אווירית וארטילרית שתתחיל בשעה 08:00 ותמשך 15 דקות. כן הוטל על החטיבה ליצור קשר עם חטיבה 25 שריון ולחבור עימה.

על-פי תיאורו של ג'מאל חמאד: "בסביבות השעה 08:14 בבוקר ה-17 לחודש, ולאחר הפצצה אווירית והפגזה ארטילרית שנמשכו 15 דקות, בהתאם לתכנית שנקבעה, החלו טנקי חטיבה 1 שריון לתקוף מעמדותיהם שמצפון למזין הראשי [תעלת המים שמדרום, בצמוד ובמקביל לציר "שיק" – א.ר.] בכיוון דוורסואר, דרומה. למרות התנאים הקשים שעמדו בפני החטיבה, הצליחו הטנקים שלה להשמיד את האויב שמדרום למזין הראשי וממערב לכפר אל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.], ולהגיע למוצב דוורסואר הצפוני ["מצמד" א' – א.ר.] ולכבשו בסביבות השעה 09:00, אך נאלצו לסגת צפונה תחת לחץ האויב, תקיפות אוויריות מרוכזות ואש הארטילריה ארוכת הטווח שלו. טנקי חטיבה 1 שנשארו, שמספרם לא עלה על 33 לאחר ש-20 טנקים שלה נפגעו בקרב, נאלצו לחזור לעמדותיהם שעל קו המזין הראשי.". המחבר ממשיך ומפליג בתיאוריו כי כוחותינו המשיכו ותקפו את חטיבה 1 שריון המצרית ולחצו עליה בחוזקה, הגיעו עד 1 ק"מ מדרום לציר "שיק" בקרב שנמשך עד השעה 21:00 שבסופו הצליחה חטיבה 1 שריון לתפוס עמדות הגנה מתאימות, על קו ציר "שיק". בקרב זה אבדו לחטיבה 1 שריון 20 טנקים והיא נותרה עם 33 טנקים בלבד. [127]

בפועל, הלחימה בשטח לא דמתה לתיאורו של ג'מאל חמאד, כלל ועיקר!

גדוד טנקים 198/חטיבה 460 בפיקודו של סא"ל אמיר יפה, שהוכפף לחטיבה 14, ב-16 באוקטובר בשעות הצהריים, החליף את גדוד טנקים 184 שיצא להתארגנות ואיבטח באזור ציר "שיק", בין "סגול" 111 ו"סרוק", כלפי צפון. בשעות הבוקר המוקדמות תקף האויב מספר פעמים. עם שחר, הייתה התקפה של כוח רגלי לא משמעותי שנשברה באש הטנקים של הגדוד. לאחר מכן, בשעה 08:36, הושמדו 4-5 טנקי אויב. במקביל, הגיעו ידיעות מודיעיניות על התקפה צפויה מצפון של כ-60 טנקים. מאחר והגדוד מנה רק 12 טנקים, הוכפפה לחטיבה, בשעה 08:30, פלוגת טנקים (8 טנקים) ז'/גדוד 599/חטיבה 421 בפיקודו של סרן אמנון עמיקם, כשהכוח פוקד על-ידי הסמג"ד – רס"ן יהודה טל (בויטל), שתיגברה את גדוד 198. בינתיים התקבלה התראה על תקיפה אפשרית של כ-30 טנקים גם מכיוון מזרח. לפיכך, כוח סמג"ד 599 הוצב לאבטחה כלפי מזרח בין "סגול" 138 ל"סגול" 111.

בשעות הבוקר המאוחרות התחילה התקפת הנגד של דיביזיה 21. ההתקפה הייתה בגלים גלים לאורך ציר "לכסיקון" ובמקביל לו. גדוד 198 והחלק הצפוני של כוח סמג"ד 599 פתחו באש בטווחים של כ-1,500 מטר והשמידו עשרות טנקי אויב. בתום התקפת הנגד הכושלת של חטיבה 1 שריון, דיווח מג"ד 198, בשעה 11:37, כי: "גדוד 198 בלם את התקפת הנגד, כאשר הוא משמיד הרבה טנקים, נגמ"שים וכלי רכב רבים. .. יורה בנק"ל על חי"ר בורח.". בדיווח שלאחר הקרב, מג"ד 198 דיווח על 50 טנקי אויב מושמדים (המקורות המצריים מדווחים על 20 טנקים מושמדים). לכוחותינו לא נפגע אף טנק מאש האויב. כוח סמג"ד 599, שהוצב ב"סגול" 138, באבטחה כלפי מזרח, לא נתקל בהתנגדות חזקה, פרט למספר טילי נ"ט שנורו עליו מכיוון מזרח. [128]

לסיכום, על גדוד 198 לא הייתה כל התקפת מטוסי אויב וירי ארטילרי משמעותי שאמורים היו להיות על-פי התוכנית של ארמיה 2. אף טנק מצרי לא חצה את קו ציר "שיק" דרומה וכאמור אף טנק ישראלי לא נפגע בקרב זה וכל זאת בניגוד למתואר על-ידי ג'מאל חמאד. יש להניח כי דיווחי המפקדים המצריים באשר ל"הישגיהם", ולו גם החלקיים והזמניים, המתוארים מעלה היו לא אמינים.

התקפת הנגד של חטיבה 25 שריון בגדה המזרחית

חטיבה 25 שריון בפיקוד עמיד (תא"ל) אחמד חילמי הייתה מחטיבות העילית של צבא מצרים. החטיבה הייתה מצויידת בטנקים מסוג T-62. שלושת גדודי החטיבה חצו בדירוג את תעלת סואץ בין ה-7 ל-9 באוקטובר והצטרפו כחטיבה עצמאית לסדר הכוחות של ארמיה 3 תחת פיקוד דיביזיה 7. מאז 8 באוקטובר התמקמה החטיבה במרחב שבין מעוז "בוצר" ודרומה עד "לכסיקון" 94 כאשר באגפה המערבי האגם המר הקטן, ובמזרחי - כוחות אוגדה 252 במרחב שבין המעוז "מצווה" ל"סנטימנט". החטיבה, כמעט ולא נטלה חלק פעיל בימים הראשונים של המלחמה. בקרבות ה-14 באוקטובר נתקלו כוחות חטיבת טנקים 164/אוגדה 252 בטווחים רחוקים בטנקים מצריים שהשתייכו לחטיבה זו. [129]

חטיבה 25 שריון הייתה אמורה להתחיל בתנועה בבוקרו של ה-17 באוקטובר, אולם אז התחיל דין ודברים. מפקד דיביזיה 7 חי"ר התנגד להוצאת החטיבה מסדר כוחותיו, בטענה שהדבר יחליש את מערך ההגנה הדיביזיוני של דיביזיה 7 חי"ר. בתמורה, הקצה לו מפקד ארמיה 3 – לואא' (אלוף) עבד אל-מנעם ואצל גדוד טנקים מחטיבה 3 שריון, מדיביזיה 4 משוריינת. [130]

בשל לחץ הזמן לא התאפשר לבצע פעולה של תאום בין חטיבה 25 שריון לבין דיביזיה 21 המשוריינת, כדי דרכי התקשרות הדדית, קביעת גבולות גזרה, מקום מפגש וחבירה וכל תיאום נוסף.

חטיבה 25 שריון, שלחמה בגזרת ארמיה 3, יצאה להתקפה ללא נתונים מודיעיניים על הכוחות הישראלים באזור "מסדרון הצליחה", כיוון שלארמיה 3 לא היו נתונים על האויב בגזרת ארמיה 2 ואף למפקדה הכללית בקהיר לא הייתה תמונה ברורה ומדוייקת על מצב האויב ממזרח וממערב לתעלה, כך שלא הועבר מידע לארמיה 3. [131]

התראה ראשונית על אפשרות התקפה מדרום נתקבלה, כאמור לעיל, ב-16 באוקטובר בשעה 18:20, עת מפקדת האוגדה הורתה על הצבת חסימה באזור "לקקן".

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14
מפת קרב חטיבה 25 שריון
ביום ה-17 לאוקטובר 1973

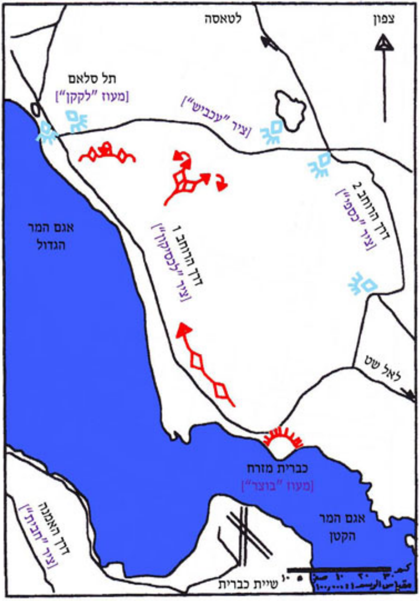

עמוד 366

גרפיקה: נעמה רגב
www.hativa14.org.il

התרשים מתבסס על מפה בעמוד 366 מספרו של ג'מאל חמאד

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

בשעה 06:45 דיווח לי קמ"ן חט' 14 כי: "הכוח של 70 – 90 טנקים באזור ? בכוון צפונה לא זז.". [132]

קיימות הערכות שונות על סדר הכוחות של חטיבה 25 שריון וכמות הטנקים שהשתתפו בקרב ה-17 באוקטובר.
חטיבת טנקים תקנית מונה 3 גדודי טנקים – 94 טנקים וגדוד חי"ר ממוכן. החטיבה תוגברה בגדוד ארטילריה נגררת. יש להניח שבקרבות קודמים החטיבה איבדה מספר טנקים. במחקרים, מאמרים וספרים ישראליים נטוש ויכוח באם החטיבה מנתה 2 או 3 גדודי טנקים ומה היה מספרם. ג'מאל חמאד שופך אור על הסוגיה: "בראש הטור נע הגדוד הקדמי, כשהוא מתוגבר באלמנטים של ארטילריה, חי"ר ממוכן, הגנה אווירית והנדסה, כשבראשו נעה פלוגת המשמר הקדמי. מיד לאחר הגדוד הקדמי נעו מפקדת החטיבה הקדמית ועימה עתודת הנ"ט ועתודת ההנדסה, וקצין התצפית הקדמית של אגד הארטילריה של ארמיה 3, שהיה ערוך בעמדותיו ממזרח לתעלה. לאחר מרווח מסויים מן הגדוד הקדמי נע הכוח העיקרי של החטיבה, כשבראשו המפקדה העיקרית, והוא כלל שני גדודי טנקים מתוגברים. אחריו נע גדוד הארטילריה החטיבתי (פחות סוללה, שסופחה לגדוד הקדמי – במקור), ומיד אחריהם נע המשמר העורפי. בזנב הטור המשוריין נעו משאיות הדרג המנהלתי הראשון של החטיבה, שנשאו את התחמושת והדלק וכן מספר רכבי פינוי." ובהמשך: "מכלל הטנקים שלו, שעמד על 75 טנקים מדגם T-62.". [133] דהיינו, חטיבה 25 שריון כללה 3 גדודי טנקים מוקטנים, גדוד חי"ר ממוכן וגדוד ארטילריה נגררת, עם תגבור של הגנה אווירית וכוחות הנדסה.
קיים גם תחקיר של קצין מצרי שבוי בדרגת מקדם (סא"ל) שאמר כי החטיבה כללה 3 גדודי טנקים מסוג T-62 (גדודים 275, 276 ו-277), גדוד חי"ר, גדוד תותחי 85 מ"מ, פוג' נ"מ וגדוד נ"מ נוסף. [134]

החטיבה החלה בתנועתה בשעה 06:30. על-פי תיאורו של ג'מאל חמאד החטיבה נעה בתנועה מאובטחת: ".. פלוגת טנקים מן הכוח העיקרי, שפעלה כמשמר אגפי בצד ימין, כשהיא נעה בדילוגים בשטחים המוגבהים שמימין לציר התנועה, כדי לבלום כל התקפות נגד מכיוון זה. כן הוקצתה מחלקת טנקים מן המשמר העורפי, שפעלה כמשמר אגפי בצד השמאלי, במקרה ויצוץ איום כלשהו מכיוון האגם המר הגדול. כדי לאסוף ידיעות על האויב הפעילה פלוגת הסיור של החטיבה מספר סיורים בכלי הרכב המשוריינים שלהם, עד הקצה הקדמי ובאגפים שמחוץ לטור החטיבה. ... בעת התקדמות צוות הקרב החטיבתי בכיוון צפון לאורך חופו המזרחי של האגם המר הגדול, הוא נתקל במספר התנגדויות מצד האויב, בהן נתקל מקדימה ומצד ימין, במטרה לשבש את תנועתו. הכוח הצליח להתגבר עליהן והמשיך בהתקדמותו ..". [135]
שלושה גדודי שריון טי –62 (275-277), גדוד חי"ר, גדוד תותחי 85 מ"מ, פוג' נ"מ, גדוד נ"מ נוסף.

הכוח הראשון שדיווח על תנועת חטיבה 25 היה גדוד טנקים 79. בשעה 08:00 דיווח לי מג"ד 79 ש: ".. ממקומו באזור "לכסיקון" 264 יש תנועה גדולה לכיוון צפון או צפון-מזרח.". [136] ובדיווח שלי לאוגדה 143, בשעה 08:36: "הם כרגע באזור "סגול" 176 טנקי אויב אנחנו בעמדות ב"גרפיט".". [137]

גדוד טנקים 183/חטיבה 164/אוגדה 252 קודם לאזור "לכסיקון" 289, ופתח באש, בשעה 08:30 לערך, על זנבה של חטיבה 25 השמיד 2 טנקים ומספר נגמ"שים ומשאיות. [138]
אולם תנועת החטיבה הייתה איטית ולא רצופה. החטיבה השתהתה משך תנועתה למשך שעתיים עד שלוש שעות באזור "חבקוק" – "בוצר" – "לכסיקון" 275 מסיבות לא ברורות. ייתכן שהמתינה לסיוע אווירי או מכל סיבה אחרת. [139] בשעה 11:40 הגיע ראש השדרה ל"לכסיקון" 269. [140]

התמונה שנתגלתה לכוחותינו, עם התקרבות הטנקים הקדומניים של חטיבה 25 שריון, הייתה שונה מתיאורו דלעיל של ג'מאל חמאד. האויב נע ועצר לסירוגין לאורך ציר "לכסיקון" בפריסה, אך בתבנית צפופה, כשהמרחק בין טנק לטנק היה כ-10 מטרים. התנועה הייתה עם מדפים סגורים. בין הטנקים היו גם נגמ"שים בי.טי.ר. ו"טופזים" OT-62. בין השעות 11:55 עד 12:15 היו דיווחים של סמג"ד סיור ונ"ט 582 – רס"ן אמרי רון, שגדודו היה כפוף לחטיבה 14, על 6 טנקים ומשאיות הפורקות חיילים באזור "לכסיקון" 267.

פלוגה א'/גדוד 79/חטיבה 14, בפיקודו של רס"ן אהוד גרוס, שהייתה ערוכה ב"לכסיקון" 265, פתחה באש על הגדוד הקדמי של חטיבה 25, בשעה 13:30, לערך. תגובת הטנקים של חטיבה 25 שריון הייתה דלה. כמעט ולא היה ירי נגדי של טנקי האויב. הירי היה דליל ולא יעיל. מיד עם תחילת הירי של כוחותינו, נראו אנשי צוות מצריים שנטשו את הטנקים גם אם לא נפגעו. החפ"ק החטיבתי ופלוגה ח'/גדוד 79/חטיבה 14, בפיקודו של סגן יאיר ליטביץ, תיגברו את פלוגה א'/גדוד 79. בשלב מסוים מחלקת טנקים מצרית נעה במהירות לעבר פלוגה ח', הגיעה עד טווח של כ-1,500 מטר והושמדה. דיווחי כוחות חטיבה 14 היו שהשמדנו כ-20 טנקי אויב. משנחסמה דרכם צפונה על-ידי כוחות חטיבה 14, החלו הטנקים המצריים לתמרן מזרחה שם נתקלו מאוחר יותר בכוחות של חטיבה 217 מאוגדה 162, שהיוו כוח הולם ופתחו באש בשעה 14:25, לערך. מאוחר יותר, אחרי השעה 16:00, הגיעה חטיבה 500/אוגדה 162 ותקפה את עורפה של חטיבה 25 שריון. [141]

הספרות המצרית מתארת את הלחימה של לוחמי חטיבה 25 באופנים שונים. ג'מאל חמאד מתאר את הלחימה כקרב עם תנועה ותמרון יצירתי המשולב בלחימה הרואית: "למרות התנאים הקשים בה נלחמה חטיבה 25 שריון, ואכן מרבית המקורות הישראליים והזרים הודו שמרבית הטנקים [המצריים – פ.מ.] נלחמו בעוז ובגבורה,". [142] אל-שאד'לי מתאר את לחימת צוותי הטנקים בצורה יבשה ובנלית: "צוותי הטנקים שלנו לחמו מלחמת ייאוש מול כוחות עדיפים.". [143] אמר ולא יסף!

מחטיבה 25 נבצר גם סיוע ארטילרי ואווירי. החטיבה יצאה מתחום הטווחים הארטילריים של ארמיה 3 ואף לא הייתה בטווח הסיוע ארטילרי מארמיה 2, ובשל אי ביצוע כל תאום מוקדם למבצע זה עם ארמיה 2, מאידך. [144] החטיבה אף לא הסתייעה בגדוד הארטילריה שלה, כתוצאה מהיפגעות כלי הרכב הגלגליים, שגררו את תותחי ה-122 מ"מ, שהיו עשויים מגומי, מרססים, מההפגזות הארטילריות של כוחותינו. [145] באשר לסיוע האווירי. אין בידינו מידע מפורט בנושא. אין לנו מקורות היכולים להאיר סוגייה זו. האם מפקד חטיבה 25 פנה ודרש סיוע אווירי? האם השתהותו בבוקר נועדה לתאם סיוע אוויר או שהובטח לו סיוע אוויר שבושש לבוא. ידוע לנו שלאחר שכוחותינו פתחו באש על חטיבה 25, מפקד החטיבה ביקש סיוע ארטילרי ואווירי. [146] היו מספר התראות (10:30, 12:15) על כוננות נ"מ. רק בשעה 16:15 דווח על חדירת 6 – 8 מטוסי מיג מצריים שתקפו את חטיבות 217 ו-500, שפגעו בדרגים התחזוקתיים של חטיבה 500 והפילו חלל אחד ומספר פצועים בקרב חיילי הדרים. [147]

למעשה, כפי שתואר לעיל, לחימתה של חטיבה 25 הייתה רפה. בשלל הכוחות הצה"ליים שהשתתפו בלחימה נפגעו רק 4 טנקים ישראליים, כולל מטילי נ"ט ומוקשים. בחטיבה 14 שעמדה כסדן בפני הכוח התוקף לא נפגע אף טנק. בחטיבות 217 ו-500 לא נפגעו טנקים מירי טנקים מצריים. הטנק היחידי שנפגע מאש טיל נ"ט היה בחטיבה 500 (2 טנקים נוספים עלו על מוקשים) [148]

סוגיה נוספת הינה שאלת האבידות שנגרמו לחטיבה 25 שריון. באם נסכם את כלל המספרים של דיווחי הכוחות השונים באשר להשמדת טנקים, נגיע למספרים לא מעשיים: חטיבה 164/אוגדה 252 דיווחה על 2 – 4 טנקים. חטיבה 14 דיווחה על 20 טנקים. חטיבה 217 דיווחה על 70 – 80 טנקים. חטיבה 500 דיווחה על מספר טנקים (בדו"ח של מפקד אוגדה 162 הוא דיווח על השמדת 50 טנקים על-ידי החטיבות 217 ו-500). סך הכול – למעלה מ-100 טנקים. [149] ברור שבפועל מספר הטנקים המצרים המושמדים היה קטן יותר. מטבע הדברים, קיימת נטייה אצל המפקדים להפריז בדיווחיהם. גורם אובייקטיבי אחר קשור לירי כפול של טנקים שונים על טנק או טנקים מסויימים, כאשר כל מפקד טנק זוקף לזכות צוותו את השמדת הטנק/ים ובכך כמות הטנקים המושמדים המדווחת גדלה באופן משמעותי. דוגמא בולטת הינה כל שהתרחש בחודה של חטיבה 25 שריון המצרית. פלוגה א' ("אהבה") ופלוגה ח' ("חורש") של חטיבה 14, בפיקודי ירו באש טנקים על חוד החטיבה והשמידו כ-20 טנקי אויב וכל זאת החל כ-45 דקות לפני כניסת חטיבה 217 לקרב. הטנקים של חטיבה 217 המשיכו לירות לעבר המטרות וזקפו לזכותם את השמדתם.

על-פי תיאורו של ג'מאל חמאד: "אושר כי 10 טנקים הצליחו להגיע למוצב כברית מזרח ["בוצר" – א.ר.], וסך כל אבדות החטיבה מנו 65 טנקים מדגם T-62 , כן הגיעו למוצב 7 כלי רכב משוריינים ו-180 קצינים וחיילים מגדוד החי"ר הממוכן, שהיה מפוצל כסיוע לגדודי הטנקים.". [150] והוא ממשיך ומבקר, בצורה בוטה, את התוכנית בצורה קטלנית: "אבדות כבדות אלה היו התוצאה הטבעית לתכנית השגויה שתוכננה לשלוח את חטיבה 25 שריון מצידה המזרחי של התעלה ולא מצידה המערבי.". [151] בסיומו של היום, חטיבה 25 שריון – פאר השריון המצרי – איבדה כ-65 טנקים ולמעשה חדלה מלהתקיים! אל-שאד'לי כותב בספרו: ".. החטיבה ה-25, שהתקדמה צפונה, הושמדה. .... זה היה בזבוז משווע.". [152]

התקפת הנגד של דיביזיה 23 חי"ר ממוכן בגדה המערבית

ב-17 לחודש, בשעות הבוקר, מינה לוואא' (אלוף) עבד אל-מנעם ח'ליל, מפקד ארמיה 2, את עמיד (תא"ל) אחמד עבוד אל-זמר, מפקד דיביזיה 23 חי"ר ממוכן, בהתאם להנחיות המפקדה הכללית בקהיר, כמפקד כל הכוחות הנמצאים בגזרת ארמיה 2 מדרום לתעלת אסמאעיליה (תעלת המים המתוקים – קהיר – קצצין – אסמאעיליה) והוטלה עליו המשימה לחסל את כוח האויב שעבר ממערב לתעלה. המפקדה הקדמית של הדיביזיה הועברה ממקומה, מצפון לתעלת אסמאעיליה למיקומה החדש, התואם את המשימה, מערבית לצומת "צח" – צומת "סקרנות" – "חבית". [153]

התקפת הנגד של חטיבה 116 חי"ר ממוכן

כחלק מהתוכנית של המפקדה הכללית, חטיבה 116 חי"ר ממוכן, שהשתייכה לדיביזיה 23, הייתה מתוכננת לבצע התקפת נגד כלפי הכוחות הצולחים בראש הגשר הישראלי בגדה המערבית של תעלת סואץ, במקביל להתקפותיהן של דיביזיה 21 המשוריינת וחטיבה 25 שריון שתקפו בגדה המזרחית. על פי תיאורו של אל-שאד'לי: "חטיבת החי"ר ה-116 התקדמה מזרחה לתוך ראש הגשר של האויב. היא הצליחה להשמיד כמה טנקי אויב. אך כאשר כוחותינו הגיע למרחק של כקילומטר מן התעלה הונחתה על החטיבה אש עזה. האבדות הכבדות כפו עליה לסגת.". [154] תיאור זה הינו כללי ולא מדוייק.

חטיבה 116 חי"ר ממוכן כללה, באופן מעשי, גדוד אחד שטרם השתתף בלחימה ועוד 2 גדודים שספגו אבידות קשות ב-16 לחודש. פיקד עליה ראש המטה, שהחליף את המח"ט שנהרג בלחימה של יום האתמול. החטיבה תוגברה ב-14 טנקים, מתוך 20 הטנקים שהגיעו לארמיה 2 מקהיר לצורך מילוי האבדות. החטיבה יצאה ממקום היערכותה ממערב לצומת "סקרנות" – "ודאות" ונערכה במערך ההגנה השלישי – מערך הגנה שממערב לצומת "צח" – צומת "סקרנות" – "חבית", במשימה למנוע מן האויב מלהתקדם מערבה. [155] תיאור זה אינו תואם את המשימה שהוטלה על החטיבה – התקפת נגד.

מכל מקום, בפועל, התקפתה/פעילותה של החטיבה לא הייתה משמעותית. החטיבה נבלמה על ידי כוחותינו בצומת "צח" ונכשלה במשימתה. ד"ר אל-שאער מתאר את מצבה בתום היום: "חטיבה 116 ממוכנת - הושמד 90% ממנה.". [156]

התקפות הנגד של כוחות הקומנדו והצנחנים

במקביל לפעילותה של חטיבה 116 חי"ר ממוכן, פעלו גם כוחות נוספים של קומנדו וצנחנים.

גדוד 73 קומנדו

בנוסף לפלוגה אחת מגדוד 73 קומנדו ששוגרה ב-16 לחודש לעבר ראש הגשר, כמתואר לעיל, נשלחה פלוגה נוספת מהגדוד מעין ע'צין (אזור "דרגש" – "אדום" (6520) על ציר "מסכה" בכיוון מחנות אבו סולטאן ותחנת הרכבת כדי להגיע לחוף האגם המר. כוחות חטיבה 421 גילו את הפלוגה בבוקר ה-17 לחודש ופגעו בה קשות מעמדותיהם שמדרום מערב לש"ת דוורסואר. הפלוגה התקשתה בנסיגתה למחנות אבו סולטאן, בשל עוצמת אש כוחותינו ומפקד אגד 129 קומנדו ביקש מארטילריית ארמיה 2 להפגיז את כל האזור בו נמצא האויב באבו סולטאן, לרבות פלוגת הקומנדו הנמצאת בו. [157]

גדוד 85 צנחנים

גדוד 85 צנחנים תוגבר בגדוד טנקים מחטיבה 23 שריון. המשימה שהוטלה על הגדוד עוד ב-16 באוקטובר, בשעה 19:00, הייתה: "לתקוף את טנקי האויב שעברו לגדה המערבית באזור דוורסואר ולהשמידם ולהשתלט אחר כך על מעגן אבו סולטאן ועל שני המוצבים בש"ת דוורסואר.". [158]

ב-17 לחודש, עם שחר, נע הכוח לצומת "סקרנות" – "חבית" שם תיאם את לחימת הכוח עם מ"מ מח"ט 116 חי"ר ממוכן.
בשעה 16:00 גדוד 85 צנחנים המוגבר בביצוע משימתו והתקדם בשני צירים:

הציר המשני – עליו התקדמה פלוגת צנחנים, מתוגברת בפלוגת טנקים מגדוד השריון, מחטיבה 23 שריון בכיוון מעגן אבו סולטאן ("אוקלהומה" 1 ו-2), במשימה להשמיד את כוחות האויב ולהשתלט על מעגן אבו סולטאן ולאבטח אותו.
כאשר הגיעה פלוגת הצנחנים המתוגברת בפלוגת הטנקים אל גשר האבן שעל תעלת סואץ המתוקה – "מסכה" 35, היא נכנסה למארב ישראלי, הושמדה ומרבית קציניה נהרגו.

הציר הראשי – עליו התקדם גדוד 85 צנחנים מתוגבר בגדוד טנקים (פחות פלוגה), בפיקוד מקדם (סא"ל) עאטף מנצף, מצומת "גשירה" – צומת "חבית" – "ורדית" בכיוון ש"ת דוורסואר, על הצירים "סקרנות ו"מסכה" (בכוון צפון-מזרח), במשימה להשמיד את כוחות האויב, להשתלט על ש"ת דוורסואר ולאבטח אותו וכן להשתלט על שני המוצבים שבו.

גדוד הטנקים (פחות פלוגה) התפצל מכוח גדוד 85 צנחנים (פחות פלוגה) מאחר והטנקים לא יכלו לנוע יחד עם הצנחנים הרגליים, שכן הקרקע לא הייתה מתאימה לכך. גדוד הטנקים נע מזרחה בכיוון התעלה כדי שיתקדם אח"כ דרומה על הדרך המקבילה לתעלת סואץ – ציר "טסט". בין מפקד גדוד 85 צנחנים ומפקד גדוד הטנקים התקיים תאום שוטף. גדוד הטנקים נתקל בכוחותינו והושמד.

גדוד 85 צנחנים פעל לבדו, ללא סיוע של טנקים, ונכנס לקרב עם קבוצת טנקים ונגמ"שים של כוחותינו שנמצאו באזור החייץ החקלאי המקיף את ש"ת דוורסואר. גדוד 85 צנחנים הסתייע באש ארטילריה של ארמיה 2, אך נגרמו לו אבדות רבות, כתוצאה מעדיפות הכוח הישראלי. בשל רדת החשכה התפזרו וטבעו מספר מאנשיו בתעלת המים המתוקה ומפקד הגדוד עם האנשים שנשארו נסוגו, עם שחר ה-18 לחודש, בכיוון צומת "צח" – צומת "חבית" – "סקרנות". ב-18 לחודש בערב הוחזר גדוד 85 צנחנים למחנות אנשאץ כדי לחדש את כשירותו הקרבית. [159]

סיכום

לא בוצע כל תיאום ממשי בין התקפותיהן של דיביזיה 21 המשוריינת, חטיבה 25 שריון וחטיבה 116. כל התקפה עמדה בפני עצמה, מכול בחינה, כולל נושא התיזמון. התקפתה של דיביזיה 21 – למען האמת – רק חטיבה 1 שריון (53 טנקים) התרחשה בשעה 08:36 והסתיימה בשעה 11:37. מגע האש עם חטיבה 25 שריון החל בשעה 13:30, לערך, השמדתה העיקרית החלה בשעה 14:20, לערך, והושלמה בשעה 16:00, לערך, והקרב הסתיים בשעות הערב.

הפעילות המצרית בגדה המערבית, גם אם לא הצליחה למגר את ראש הגשר הישראלי, נשאה פרי. אומנם, ההתקפות היו חסרות תועלת. התקפתה של חטיבה 116 הייתה אנמית לא משמעותית. הקומנדו והצנחנים הופעלו בנפרד ולמעשה ללא כול קשר. למרות שלכאורה היה תיאום בין גדוד 85 צנחנים ומ"מ מח"ט 116 חי"ר ממוכן, תיאום זה היה, כנראה נוהלי ולא תיאום פעולה משותף. מאידך, הכוחות המצריים הצליחו להיערך כלפי המוצאים מ"החייץ החקלאי", להכיל את חטיבה 421, ולמנוע ממנה לצאת לגיחות פשיטה על בסיסי טילים נוספים כמתוכנן. [160]

המשך הלחימה כנגד חטיבה 16 חי"ר

במקביל לפעילות הסיוע והחילוץ של גדוד 100, מחטיבה 460, פעלו עוד 3 גדודי טנקים מחטיבות 217 (גדוד 142) ו-600 (גדודים 409 ו-410).
גדודים אלה לחמו, בטווחים רחוקים, כנגד מטרות אויב מזדמנות ווידאו שכוחות האויב לא יגלשו מעבר למערך שלהם ויסכנו את התנועה בציר "עכביש". [161]

בגזרת הלחימה השנייה – גזרת חטיבה 14, התרחשה בשעות הבוקר, כמתואר לעיל, התקפת הנגד של דיביזיה 21 (חטיבה 1 שריון) שכשלה. משך שעות אחר הצהריים לא התרחשה כל פעילות מיוחדת של האויב בגזרה, פרט לטילי נ"ט שנורו על הכוח של סמג"ד 599/חטיבה 421, שאיבטח כלפי מזרח – "החווה הסינית", ב"סגול" 138. [162]

היתקלות גדוד 565/חטיבה 247 בסרפאום

משגברה האש הארטילרית המצרית על אזור הצליחה, הורה מפקד אוגדה 143 למח"ט 247 להרחיב את ראש הגשר צפונה, כדי לפגוע באפשרויות התצפית וכיוון הארטילריה על-ידי קת"קים (קציני תצפית קדמיים). בשעה 09:00, הורה מח"ט 247 – אל"ם דני מט למג"ד צנחנים 265 – סא"ל דן זיו לנוע צפונה עם פלוגה על-גבי זחל"מים ו-2 טנקים ולסרוק את הגיזרה עד ציר "מסכה" 29 ולכפר סרפאום.

הכוח נע, זיהה חיילים מצריים, תוך שהמג"ד טעה בזיהוי מקום הימצאו, ותקף את הכוח המצרי, בשעה 12:30, לערך. תוך כדי לחימה, הסתבר שהכוח המצרי היה עדיף. אש תופת נורתה על כוח הצנחנים מנק"ל, מרנ"טים ותותחי נ"ט. אחד הטנקים נפגע והשני פרס זחל. מג"ד הצנחנים התקשה בשליטה על הכוח. עקב הטעות בזיהוי מיקומו, האש הארטילרית שנורתה, לא הייתה יעילה. הכוח נלחם עד הגיע כוח החילוץ כעבור כ-5 שעות. לכוחותינו היו 14 חללים ו-22 פצועים. [163]

למעשה, כוח הצנחנים הישראלי וכוח החילוץ נתקל בפלוגת קומנדו, מגדוד 73 קומנדו, מאגד 129 קומנדו, שנסוגה משדה התעופה דוורסואר בליל ה-16 – 17, התמקמה בסרפאום ותוגברה במחלקת קומנדו מהאגד. בנוסף, במתחם "אורחה" הייתה ממוקמת סוללה של 6 תותחים 57 מ"מ נ"מ (נגד מטוסים) על צוותיה. תורת הלחימה של תותחי הנ"מ איפשרה להם לירות בכינון ישיר אש נ"ט (נגד טנקים). כמו-כן, האזור שימש כאזור מנהלתי עורפי של דיביזיה 16 חי"ר ושהו בו מאות חיילים מצריים. [164]

פעילות ב-17 באוקטובר בשעות הערב

מפקדות הצבא המצרי, בדגש על מפקדת ארמיה 2, המשיכו לנסות ולהיחלץ מהמצב הקשה בו היו נתונים.

ב-17 באוקטובר, בסביבות השעה 17:00, עלה רעיון "מעניין" במפקדת ארמיה 2, שאושר על-ידי המפקדה הכללית בקהיר ובא למנוע מהכוחות הישראליים להמשיך ולתקוף את האזור שמצפון לציר "שיק", כדי להרחיב את "מסדרון הצליחה". הכוונה הייתה להזרים כמויות גדולות של מים, מתעלת המים המתוקה, באמצעות ה"סיפון" בן 6 הצינורות שהונח מתחת לתעלת סואץ לעבר "המזין הראשי" – תעלת המים הפתוחה שמדרום, בצמוד ובמקביל לציר "שיק".

המחשבה הייתה, שהזרמה מאסיבית של מים תגרום להצפת השטחים שמצפון ומדרום לציר "שיק" ולשטחי "החווה הסינית" ובכך תסכל אפשרויות של תמרון רק"ם במרחב. תוכנית זו נכשלה, כיוון שמשאבות המים, שלא הופעלו מאז שנת 67, לא היו תקינות. [165]

פעילות התקפית מוזרה התגבשה במפקדת ארמיה 2. ג'מאל חמאד מתאר כי: "בשעה 17:00 בערב הוטל על חטיבה 18 חי"ר ממוכן, שהחזיקה במערכי הגנה מצפון לכפר אל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.], להשמיד את האויב הנמצא בכפר באמצעות אחד מגדודיה, ולבצע מבצע השתלטות עליו. התקפת הגדוד הסתיימה בכישלון ובאבדות גדולות שנגרמו לו, דבר שהביא להוצאת הוראה להסיגו מעמדותיו ולחזור לארגנו מחדש מדרום לגשר סרפאום.". [166] המעניין בתיאורו של ג'מאל חמאד הוא העובדה שכוחותינו לא היו ב"אמיר", אלא ממזרחו – באבטחה מדרום לציר "שיק". כוחותינו אף לא הבחינו בכל התקפת חי"ר ממוכן או כל כוח אחר מצפון לדרום, מצפון לציר "שיק" – "אמיר".

לאחר התקפת הנפל של דיביזיה 21 משוריינת מצבת הטנקים שלה הייתה בכי רע והיא נותרה עם כ-40 טנקים. מפקדת ארמיה 2 נאלצה לארגן את כוחותיה מחדש ולתגבר את דיביזיה 21 משוריינת. ראשית, חטיבה 18 חי"ר ממוכן, שהמשיכה להגן על הקו שמצפון לציר "שיק", תוגברה בכ-10 טנקים מחטיבה 14 שריון. דיביזיה 21 תוגברה בגדוד טנקים (21 טנקים) מחטיבה 24 שריון, שהייתה כפופה לדיביזיה 2 חי"ר. עתה מנה ראש הגשר המצרי של הדיביזיות 16 חי"ר ו-21 משוריינת כ-80 טנקים, כולל גדוד הטנקים הדיביזיוני של דיביזיה 16 חי"ר שמנה כ-20 טנקים. [167]

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

מהלכי האויב ופעולותיו ב-18 באוקטובר 1973

התוכנית המצרית להתקפות נגד ב-18 באוקטובר

לאחר כישלון התקפת הנגד של הכוחות המצריים, ממזרח וממערב לתעלת סואץ, ב-17 באוקטובר, המפקדה הכללית בקהיר תפסה את מהות המבצע הגדול שמתרחש בשתי גדות תעלת סואץ. היה ברור למפקדים הבכירים כי יש לעשות כל מאמץ כדי למגר את מאמץ הצליחה הישראלי ומשימה זו הוטלה על ארמיה 2.

התוכנית שהתגבשה הייתה, בעצם, חזרה, חלקית, על תוכנית יום האתמול. תוכנן לתקוף את "מסדרון הצליחה" בגדה המזרחית ולהביס הכוחות הישראליים הצולחים בראש הגשר בגדה המערבית של תעלת סואץ:

- יחידות מדיביזיות 16 חי"ר ו-21 המשוריינת יבצעו התקפת נגד על "אמיר" ועל מעוז "מצמד" – חצר הצליחה ממזרח לתעלה, בניסיון לסגור את הדרך המובילה ל"חצר הצליחה" הישראלית, ולהחזיר את המצב לקדמותו בראש הגשר של דיביזיה 16 חי"ר, באגף הדרום-מערבי של ארמיה 2.
- חטיבה 23 שריון (מדיביזיה 3 חי"ר ממוכנת) תתקוף נגד כוחות ראש הגשר הישראלי באזור דוורסואר ממערב לתעלת סואץ, בסיוע חטיבה 116 חי"ר ממוכן וחטיבה 182 צנחנים.
- תופעל אש ארטילרית מאסיבית על אזור הצליחה וראש הגשר בגדה המערבית.

הלחימה המצרית בגדה המזרחית

התקפת הנגד של דיביזיה 21 משוריינת

כבר ב-17 לחודש, בשעה 14:00 מונה לוואא' (אלוף) תייסיר אל-עקאד, ראש מטה ארמיה 2, למפקד ראש הגשר המאוחד של הדיביזיות 16 חי"ר ו-21 המשוריינת.

מפקד ראש הגשר המצרי – לוואא' (אלוף) תייסיר אל-עקאד כינס את מפקדי הדיביזיות 16 חי"ר ו-21 משוריינת והמפקדים שהיו אמורים ליטול חלק בלחימה הגדה המזרחית של התעלה, תכנן עמם את ההתקפה והורה על ביצועה. תוכנית ההתקפה הייתה:

- התקפה של גדוד חי"ר ממוכן מחטיבה 18 חי"ר ממוכן על "אמיר", כדי להשמיד את האויב הנמצא בו ולתפוס עמדות הגנה מדרום לו, תוך מוכנות לבלום התקפות נגד של האויב.
- חטיבה 1 שריון (כ-60 טנקים, כולל תיגבור מחטיבה 24 שריון) אמורה לתקוף, מצפון לדרום, ממערב ל"אמיר", בגזרה המתוחמת בין ציר "לכסיקון" ותעלת סואץ, להשמיד את הכוחות הצה"ליים בגזרה ולפתח את ההתקפה, תוך הסתמכות על הגעת גדוד חי"ר הממוכן למעוז "מצמד".
- גדוד חי"ר ממוכן, מחטיבה 18 חי"ר ממוכן, אמור לתקוף ממערב לחטיבה 1 שריון ולכבוש את אזור מעוז "מצמד" ו"חצר הצליחה".
- הכוחות הנ"ל היו אמורים להסתייע בכוחות המצריים שמעברה המערבי של תעלת סואץ שהשתתפו בהתקפת הנגד, שהיו אמורים לתפוס עמדות אש על הרמפות בגדה המערבית של התעלה ולסייע באש כנגד הכוחות הצה"ליים.
- ההתקפה הייתה אמורה להסתייע באש ארטילרית מאסיבית של ארמיה 2.
- עקב אילוצי אפשרויות סיוע אווירי, נקבעה שעת ה-"ש" לתחילת ההתקפה לשעה 12:00.

תיאור הלחימה של כוחות דיביזיה 21 משוריינת על-ידי ג'מאל חמאד מעניין ולעיתים חסר בסיס עובדתי. התקפת גדוד החי"ר הממוכן על "אמיר" נכשלה "בשל עצמת התקיפה האווירית הממוקדת עליו, דבר שגרם לנסיגתו לאחור ולהצטרפותו לשאר יחידות החטיבה להגנה ..". בפועל, אזור "אמיר" טרם נכבש על-ידי כוחותינו, לא היה שם כל כוח ישראלי ולמעשה, לא מן הנמנע שבאזור היו יחידות מצריות, ולפיכך, לא היה מבחינת המצרים את מי לתקוף, אלא את כוחותיהם. מאחר ושלטנו בתצפית ובאש על אזור "אמיר", ניתן לומר בוודאות, כי לא הייתה כל התקפת אויב על "אמיר", כמתואר ולפיכך כל התיאור מופרך. לא מן הנמנע, שבשלב זה של המלחמה דיווחי המפקדים המצריים היו פחות ופחות אמינים.

ג'מאל חמאד ממשיך ומתאר כי התקפתה של חטיבה 1 שריון ממזרח ומדרום נתקלה בכוחות טנקים ישראליים, נכשלה והחטיבה נותרה עם 9 טנקים בלבד. בפירוט התיאור, חמאד אינו מתייחס לאותו גדוד חי"ר ממוכן, מחטיבה 18 חי"ר ממוכן, שהיה אמור לתקוף ממערב לחטיבה 1 שריון ולכבוש את אזור מעוז "מצמד" ו"חצר הצליחה".

משנכשלה התקפת הנגד של דיביזיה 21 בגדה המזרחית של תעלת סואץ (וכוחות חטיבה 14 החלו לתקוף צפונה, כפי שיפורט להלן), נסוגו כוחות דיביזיה 21 משוריינת צפונה ונערכו כ-2 – 3 ק"מ מצפון לציר "שיק". כדי לתגבר את ראש הגשר המצרי, הורה מפקד ארמיה 2 למפקד חטיבה 24 שריון, שהייתה ערוכה באזור אסמאעיליה מזרח (מחטת תלתה – תחנת רכבת לשעבר שהייתה ממוקמת על מסילת הברזל המפורקת – כ-1,750 מטר מדרום-מערב לצומת הצירים "לכסיקון" – "טליסמן"), שיניע את יתרת חטיבתו (גדוד אחד הוכפף ביום הקודם לדיביזיה 21 משוריינת) לאזור "סגול" 215 (ב"מיסורי") ולהשתלב עם כוחות דיביזיה 21 משוריינת ודיביזיה 16 חי"ר בבלימת התקפת כוחותינו. [168]

בליל ה-17 – 18 באוקטובר התקבלו התראות מודיעיניות על התקפות נגד צפויות של האויב, אך הן לא התקיימו בפועל.

העובדות בשדה הקרב היו שונות בתכלית. כוחות חטיבה 14, שהיו מוצבים באזור ציר "שיק", באבטחה כלפי צפון, לא חשו בכל התקפת אויב מצפון.

לעומת זאת, בבוקרו של ה-18 באוקטובר, לאחר השמדת חטיבה 25 שריון בדרום הגיזרה ביום הקודם, הסתמן לי, כי האזור הדרומי מאובטח והחלטתי לפתח מאמץ עיקרי כלפי צפון. תכננתי התקפה חטיבתית מתואמת ומדורגת, שאושרה על-ידי מפקד האוגדה ובאה להרחיב את "מסדרון הצליחה" כלפי צפון ולהקל על חטיבה 600, שנתקלה בקשיים באזור שממזרח ל"אמיר".

התוכנית הייתה התקפה משולבת של גדודי הטנקים 184 ו-79, שינועו צפונה מעמדותיהם בציר "שיק" כלפי צפון, ויתקפו בסיוע אווירי וארטילרי. בשלב השני, יחידה 424 (סיירת "שקד") ויחידה 88 ("דוב לבן") יתקפו את בתי המשאבות ו"אמיר". לרשות החטיבה עמד סד"כ ארטילרי של 4 גדודים.

בשעה 13:55, החלה ההתקפה של גדודי הטנקים 184 ו-79, בסיוע ארטילרי. הכוח "הסתייע" גם בסיוע אווירי של מטוסים מצריים שתקף את הכוחות המצריים. בשטח היו מאות טנקים, נגמ"שים כלי רכב אחרים סוללות טילים נ"מ סאם שרופים, פגועים ותקינים וקשה מאד היה להבחין באויב. האויב התנגד והתפתח קרב. הגענו לקו שנמתח בין ה"סגולים" 107 ו-134. לחטיבה נפגעו 3 טנקים והיו 14 חללים. עקב התנגדות האויב והצורך בדלק ותחמושת, עצרנו באזור זה, בשעה 15:40, ובו בזמן התקבל דווח מודיעיני, לפיו החטיבה, שבדיעבד התברר שזו הייתה חטיבה 1 שריון המצרית, ש"תקפה" את כוחות חטיבה 14, סבלה 65% אבידות. לאחר המלחמה ספרנו באזור שמצפון לציר "שיק" 118 טנקים מצריים שרופים! ועוד 15 טנקים תקינים נטושים –תוצאות הלחימה של 3 הימים האחרונים. [169]

יחידה 424 (סיירת "שקד"), בפיקוד סא"ל משה ספקטור כבשה את בתי המשאבות שממערב ל"אמיר", בסיוע אש של יחידה 88 ובסיוע ארטילרי. על היחידה ניתכה אש ארטילרית מצרית מרוכזת מאד. עיקר ההתנגדות היה מבית המשאבות המזרחי וכלוחמי היחידה נכנסו לבתים, החלו החיילים המצריים לברוח לעבר הסכר. הגדוד סיים את כיבוש בתי המשאבות בשעה 13:31 והחל לסייע באש, ליחידה 88, בכיבוש "אמיר". [170]

יחידה 88 ("דוב לבן") קיבלה את הפקודה להיכנס לתקיפת "אמיר", בשעה 16:50 וזאת לאחר הפגזה ארטילרית מאסיבית של 2 גדודי ארטילריה. כשדווח על פגז "אחרון נורה" של הארטילריה, בשעה 17:10, תקפה היחידה את "אמיר", ללא כל התנגדות וההתקפה הסתיימה, בשעה 17:30. [171]

נסיגת חטיבה 16 חי"ר

אירוע משמעותי, הראוי לציון, התרחש באזור ציר "טרטור". עם שחר התחוור לחטיבה 600 שהמערך של חטיבה 16 חי"ר, שהיה ערוך לאורכו של ציר "טרטור" וצפון "החווה הסינית" ננטש על- ידי המצרים. החטיבה וידאה את פתיחת ציר "טרטור", תוך שפינתה מוקשים מאזור הציר, כדי לאפשר את גרירת גשר הגלילים. חטיבה 600 קיבלה פקודה להרחיב את "מסדרון הצליחה" צפונה ולתקוף את אזור "אמיר", מכיוון דרום-מזרח. גדוד 409 תקף ונתקל בטנקים באזור "סגול" 185, שנמצא כ-2 ק"מ ממזרח ל"אמיר". לגדוד 409 נפגעו 7 טנקים במהלך הלחימה. בסיוע אש של טנקים מחטיבה 14, התגבר הגדוד על טנקי האויב והשתלט על "סגול" 185, שם שהה כל הלילה. [172]

ג'מאל חמאד מתאר את הבעיתיות שנוצרה בחטיבה 16 חי"ר: "בשעה 17:30 בערב ה-17 לחודש הורע מצבה של חטיבה 16 חי"ר והגיע לדרגה מסוכנת, בשל השמדת אגד הארטילריה שלה וכן מרבית הטנקים, האמל"ח וטילי הנ"ט המצויים ביחידותיה, וממוצע האבדות עלה באופן משמעותי, כפי שגם הורע מצב התחמושת באופן שהתריע מפני סכנה. כתוצאה מכך שיחידות החטיבה, מפקדתה והאזור המנהלתי שלה נחשפו להתקפת טנקים חזקה של האויב, בזמן בו התחזקו התקיפה האווירית וההפגזה הארטילרית של האויב, הפכה החטיבה לחסרת יכולת מלהחזיק בעמדותיה. מפקד דיוויזיה 16 חי"ר שלח למפקד החטיבה מברק אלחוטי בו הורה לו לשנות את היערכותו, לאסוף את האנשים שנשארו בחטיבה על קו המבנה המבודד ולהצטרף למערכי ההגנה של חטיבה 18 חי"ר ממוכן מדיוויזיה 21 המשוריינת, שמצפון לכפר אל-ג'לאא' ["אמיר" – א.ר.] ולתגבר את קו ההגנה.". [173]

ב-18.10, בשעות הערב כל מרחב "החווה הסינית" היה בידי כוחותינו בקו "טרטור" 40 – "סגול" 195 – "אמיר" – "סגול" 134 ו"מסדרון הצליחה" איפשר את גרירת גשר הגלילים לתעלת סואץ ותנועה רצופה בציר "עכביש".

הלחימה המצרית בגדה המערבית

תוכנית הלחימה המצרית בגדה המערבית

משנוכחה המפקדה הכללית בקהיר כי הכוחות המצריים לא הצליחו לבצע את משימתם ולחסל את ראש הגשר הישראלי ממערב לתעלה, הוציא אגף המבצעים הוראות מבצעיות למפקדת ארמיה 2, ב- 17 בחודש בשעה 14:00, שכללו את המשימות הבאות:

- השמדת טנקי האויב הבודדים שהסתננו לגדה המערבית.
- כיתור טנקי האויב המצויים באזורי דוורסואר ומעגן אבו סולטאן ("אוקלהומה" 1 ו-2) שממערב לתעלה ואח"כ להשמידם.
- חטיבה 23 שריון תשלח כוח סיור בכיוון מזרח, שיהיה בכוננות לבצע התקפת נגד על כוחות האויב בדוורסואר.
- אבטחת חופי האגמים תתבצע באמצעות מוקשי חוף.
- יש להשתלט על הרמפות שעל הגדה המערבית כדי לסייע למבצעי הכוחות שבגדה המזרחית.

מפקד הארמיה מיהר והוציא פקודה, בשעה 15:00, למפקד דיביזיה 23 חי"ר ממוכן שעיקריה הם:

- גדוד 85 צנחנים – הגדוד (פחות פלוגה) ייטול חלק, יחד עם גדוד השריון (פחות פלוגה), מחטיבה 23 שריון וגדוד 73 קומנדו, מאגד 129 קומנדו, בביצוע המשימה הקודמת שהוטלה על יחידות אלה, ויבצעו התקפת נגד על כוחות האויב באזור שבין מעגן אבו סולטאן ("אוקלהומה" 1 ו-2) בדרום ועד סרפאום שבצפון.
- חטיבה 23 שריון (פחות גדוד) – תבצע התקפת נגד בכיוון דוורסואר כדי לחסל את האויב באזור דוורסואר, תשתלט על הרמפות ועל כל צירי ההתקדמות המשניים מכיוון מערב, תוך התמקדות על אבטחת אזורי דוורסואר וג'בל מרים (אזור קבר החיל האלמוני – "ורשה" 2).
- חטיבה 116 חי"ר ממוכן תאבטח את חטיבה 23 שריון בעת תנועתה לקרב ותמנע מן האויב מלהתקדם מערבה.
- חטיבה 182 צנחנים תשתלט על הרמפות שממערב לתעלה, מצפון לדרום, מג'בל מרים (אזור קבר החיל האלמוני – "ורשה" 2) שבצפון עד רמפת תחנת השאיבה שבדרום ("טיב" ד'), כדי שניתן יהיה להשתמש בהן לאחר ההשתלטות עליהן כדי להשמיד את הכוחות הישראליים שבגדה המזרחית של התעלה.
- כל הפעילות דלעיל תבוצע בסיוע יחידות מדיביזיות 16 חי"ר ו-21 המשוריינת שישלימו את המשימות שהוטלו עליהן למנוע מן הכוחות הישראלים את המעבר לגדה המערבית של התעלה.

התקפת הנגד בגדה המערבית בוצעה, בעיקר, על-ידי חטיבה 23 שריון.

חטיבה 116 חי"ר ממוכן סבלה מאבידות כבדות (כ-90%) והייתה ערוכה במתחם "צח".

חטיבה 182 צנחנים תפסה, בעיקר, מערכי הגנה באזור הרמפות שממערב לתעלת סואץ ומתחם "אורחה" – סרפאום.

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

קרב חטיבה 23 שריון ב-18 באוקטובר 1973

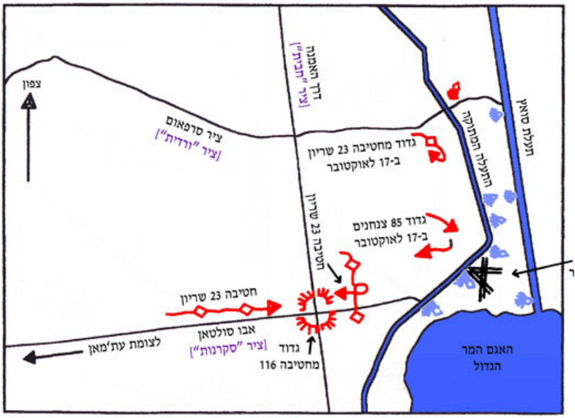

גרפיקה: נעמה רגב

www.hativa14.org.il

התרשים מתבסס על מפה בעמוד 423 מספרו של ג'מאל חמאד

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

קרב חטיבה 23 שריון

תוכנית התקפת הנגד של חטיבה 23 שריון (פחות גדוד טנקים וגדוד הארטילריה החטיבתי) כללה מכה אווירית בת 10 דקות, החל מהשעה 06:10, שבעקבותיה תונחת הפגזה מארטילריית דיביזיה 23 חי"ר ממוכן, משך 10 דקות נוספות עד הגעת לקו היציאה להתקפה. עקב ערפל הבוקר הכבד, נדחתה שעת ה- "ש" לשעה 07:00 וזאת כדי לאפשר את ההתקפה האווירית. כמתוכנן, נעו 3 גדודי החטיבה בדרג אחד כאשר גדוד טנקים בדרום, גדוד טנקים (פחות פלוגה, שהוקצתה לעתודה) במרכז, גדוד חי"ר ממוכן מצפון ופלוגת טנקים, כעתודה, מאחור, בדרג השני. החטיבה עברה בצמוד למערך ההגנה העיקרי של חטיבה 116 חי"ר ממוכן, ממערב לצומת "צח", בו היה ערוך גדוד חי"ר ממוכן.

חטיבה 23 שריון לא הייתה מצויידת במודיעין עדכני באשר להיערכות הכוחות הישראלים. עם חציית החטיבה את ציר "חבית" נתקלה בכוחות אוגדה 162, בעיקר מחטיבה 217. גדודיה הופתעו מעוצמת הטנקים הישראלים. שטח הלחימה היה מישורי וללא מחסה או מיסתור לטנקים המצריים וחלק ניכר מהטנקים המצריים הושמד. פלוגת העתודה לא באה לידי ביטוי ממשי, עקב היותה כה קטנה. ג'מאל חמאד מייחס גם חלק ניכר מהישגי כוחותינו להפגזות הארטילריות, לסיוע האווירי ולטילי הנ"ט הישראליים, שכללו טילי נ"ט מדגם TOW ו-SS-11. יש להניח שחלק מדיווחי המפקדים המצריים היו מופרזים, מאחר ולא היו בידי כוחותינו טילים נ"ט ואף לא היה כל סיוע אווירי. הארטילריה של ארמיה 2 ניסתה להציל את המצב בירי מסך עשן מול המבנה הקרבי של החטיבה, ובירי מטחים על עמדות האויב, אך כל זה לא הביא לשינוי במהלך הקרב.

בדו"ח ששלח מפקד ארמיה 2 למפקדה הכללית במרכז 10 במברק, בשעה 16:30, כתב לוא' (אלוף) עבד אל-מנעם ח'ליל, שחטיבה 23 שריון בפיקוד עקיד (אל"ם) חסן עבד אל-חמיד נלחמה באומץ והשמידה לאויב מספר גדול של טנקים, וכי מפקד החטיבה נפצע בקרב. הוא סיים ודיווח שמחטיבת השריון נשארו כ-8 טנקים בלבד, וכי לאחר הקרב הצטרפו אלה לכוח שבפיקוד עמיד (תא"ל) אחמד עבוד אל-זמר – מפקד דיביזיה 23 חי"ר ממוכן שבצומת "צח".

עם השמדת חטיבה 23 שריון, איבדה המפקדה הכללית בקהיר את המרכיב המשוריין בעתודה האסטרטגית שלה – דיביזיה 3 חי"ר ממוכן. [174]

חטיבה 116 חי"ר ממוכן

חטיבה 116 חי"ר ממוכן סבלה מאבידות קשות במרוצת יום הלחימה הקודם ועמדה, מבחינה ארגונית, על גדוד חי"ר ממוכן אחד (פחות פלוגה) ועוד מחלקת טנקים, שהחזיק במערך ההגנה שממערב לצומת "צח". בסמוך לגדוד וממערב לו, נמצאה המפקדה הקדמית של חטיבה 116 חי"ר ממוכן וגם המפקדה הקדמית של דיביזיה 23 חי"ר ממוכן.

חטיבה 460, שנתקלה במערך "צח" וספגה אבידות נשמרה ולא תקפה את המערך באתו יום (החטיבה עקפה את המערך ביום המחרת).

מצפון, בצומת "גשירה", החזיקה החטיבה מערך הגנה, על-ידי פלוגת חי"ר ממוכן ומחלקת טנקים, ממערב לצומת, כדי להגן על האגף הצפוני של חטיבה 23 שריון, בעת שזו תבצע את התקפת הנגד על אזור דוורסואר.

חטיבה 217 תקפה את מערך ההגנה המצרי החלש, מבחינת הכוח שנמצא בו ומיגונו, ממערב לצומת "גשירה" (מערך ההגנה המשני של חטיבה 116 חי"ר ממוכן), והפיצה את פלוגת החי"ר הממוכנת המתוגברת שהחזיקה בו לכל עבר. [175]

חטיבה 182 צנחנים

בליל ה-17-18 לחודש הגיע עקיד (אל"ם) אסמאעיל עזמי, מפקד חטיבה 182 צנחנים בראש שני הגדודים 81 ו-89 צנחנים לנפישה. עם הגיעו נשלח אליו מברק מלואא' (אלוף) עבד אל-מנעם ח'ליל, מפקד ארמיה 2, בו הציג בפניו את מצב האויב ממזרח לתעלה וממערב לה ודרכי פעולתו האפשריות, מצב הכוחות המצריים וכן הטיל עליו את המשימה שנקבעה לחטיבה 182 צנחנים. מן הראוי להדגיש כי במברק מציין ומודה מפקד הארמיה כי: "באזור דוורסואר לא ידועים המקומות בו נמצאים כוחותינו במדויק, ולכן אפשר שגדוד צנחנים 85 (פחות פלוגה) נמצא מצפון מערב לש"ת דוורסואר".

משימות חטיבת הצנחנים:

- אבטחת הרמפות שבגדה המערבית של התעלה מצפון לדרום (ג'בל מרים [קבר החיל האלמוני] – חנידק ["דרכון"] – טוסון ["פוקסטרוט" א'] – סרפאום – תחנת השאיבה – דוורסואר) ולמנוע מן האויב מלהשתלט עליהן ולסייע לכוחותינו בגדה המזרחית של התעלה.
- למנוע מן האויב להרחיב את חדירתו באזור דוורסואר ולטהר את האזור הזה מכוחות האויב.
- מוכנות להרכיב צוותי ציידי טנקים כדי להשמיד את האויב בראש הגשר.
- אבטחת המעברים הנמצאים בסרפאום, כדי למנוע מן האויב מלהגיע אליהם, לבלום אותו ולהשמידו.
- שליטה על האזור שמדרום לאסמאעיליה ועד אזור ש"ת דוורסואר מזרחה ועד הדרך המקבילה לתעלה המתוקה מערבה, בדגש על הצמתים, והדרכים והשטחים השולטים והמעברים.

הקצאת הכוחות למשימות

גדוד 89 צנחנים: הגדוד (פחות פלוגה) יתפוס את רמפות ג'בל מרים (קבר החיל האלמוני) – חנידק (ציר "טסט" 86.5) – טוסון ("פוקסטרוט) – סרפאום ("טיב" א") – תחנת השאיבה ("טיב" ג') ויתקוף מרמפת תחנת השאיבה לעבר רמפת דוורסואר, עד שהיא תטוהר וישתלט עליה. הפלוגה הנותרת מהגדוד תתפוס את הרמפות באזור סרפאום ותאבטח את גשר הביילי שנמצא שם.

גדוד 81 צנחנים: ינוע מנפישה דרומה לעין ע'צין (אזור "דרגש" – "אדום" 6520) ויישאר כעתודה כדי לסייע לגדוד 89 צנחנים להתגבר על האויב. לאחר שהאזור יטוהר, תשתלט פלוגת חי"ר על חנידק (הרמפה בציר "טסט" 86.5) ופלוגה שנייה על ג'בל מרים (קבר החיל האלמוני), ואילו הפלוגה השלישית תאבטח את דרך עין ע'צין (ציר "מסכה").

לאחר סיום טיהור דוורסואר תתפוס חטיבת הצנחנים עמדות להגנה על האזור, תוך הקצאת כוח כעתודה.

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

מבצעי חטיבה 182 צנחנים ואגד 129 קומנדו

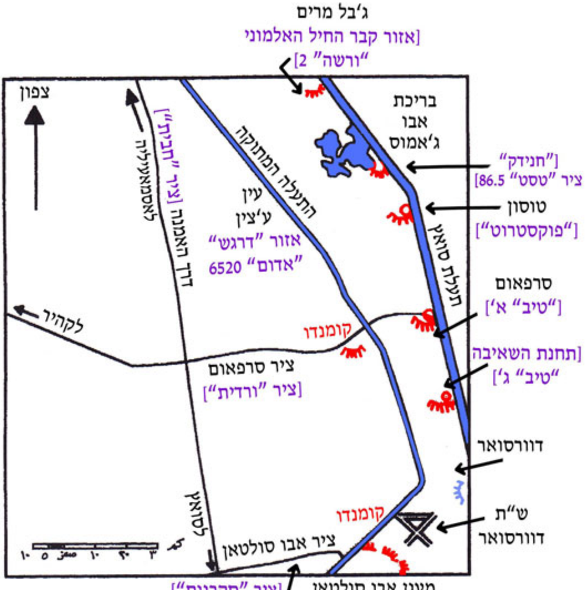

גרפיקה: נעמה רגב

www.hativa14.org.il

התרשים מתבסס על מפה בעמוד 427 מספרו של ג'מאל חמאד

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

בבוקר ה-18 לחודש הצליחה חטיבת הצנחנים לבצע את מרבית המשימות שהוטלו עליה בשעות הראשונות של הבוקר. גדוד 89 השתלט על הרמפות שעל הגדה המערבית. ההתמקמות ב"טיב" ג', שמרמפה זו ניתן היה לצפות בגשר הישראלי, איפשר לכוחות המצריים לטווח היטב ולשפר את יעילות האש הארטילרית על הגשר ו"חצר הצליחה" וארטילריה של ארמיה 2 מיקדה את אישה על הגשר ב- 18 לחודש וגם ביום המחרת, עד שהרמפה נכבשה על-ידי כוחותינו.

גדוד 81 נע מנפישה לעין ע'צין (אזור "דרגש" – "אדום" 6520), התקדם דרומה על ציר "מסכה" ונעצר עם הגיעו לסרפאום, שם עסק במשימת אבטחת המעברים וגשר הביילי שהוטלה עליו.

לחימת אוגדה 162 בגדה המערבית

אוגדה 162 החלה לצלוח את תעלת סואץ בליל ה-17 – 18 באוקטובר, לקראת חצות. מיד לאחר תחילת החצייה, החלה הפגזה ארטילרית מצרית קשה ביותר על אזור הגשרים. בשעה 05:15, סיימו 2 החטיבות של אוגדה 162 – חטיבה 460 וחטיבה 217, כשכול אחת מונה כ-70 טנקים וגדוד ארטילריה לחצות את התעלה מערבה. תוכנית אוגדה 162 הייתה שחטיבה 217 תחצה את תעלת המים המתוקים ב"כר", תצפין על ציר "חיפה" לעבר מחנות אבו סולטן ותכבוש את המתחמים "ערל" ו"מקצרה". במקביל, חטיבה 460 תנוע על ציר "טסט", לאורך האגם המר הגדול, יחצה את תעלת המים המתוקים, יכבוש את המתחמים "אורי" ו"צח" וינוע במהירות דרומה, לעבר רכסי ג'ניפה.

בשעה 05:45 החלה תנועת חטיבות אוגדה 162. תוך כדי תנועתה של חטיבה 217 במחנות אבו סולטן, נפתחה עליו אש טנקים מצפון, מטנקים מצריים שתפסו עמדות בסוללות הקרקעיות, לחטיבה נפגעו מספר טנקים. כוח האויב הוכרע, במהירות במאמץ דו-גדודי. החטיבה המשיכה להתקדם מערבה ובאזור "חיפה" 34 נתקלה מאש קומנדו, שחסם את דרכה וגרם לה נפגעים. חטיבה 217 עקפה את כוח הקומנדו וכבשה את מתחם "ערל", בשעה 07:00, והשמידה כ-15 טנקי אויב. על גדוד הטנקים שכבש את "ערל" ניתכה התקפת נגד של טנקים מכיוון "מקצרה" ובנוסף נורתה על טנקי החטיבה אש נ"ט. לחטיבה היו נפגעים רבים, אולם היא התגברה על מרבית האויב.

חטיבה 460 נתקלה במערך אויב בצומת "אורי", שמנע ממנה את אפשרות היציאה אל המרחב שממערב לתעלת המים המתוקים. תוך כדי השתהותה, תקפו טנקי אויב של גדוד טנקים 207, מחטיבה 2 שריון, את החטיבה מדרום. גדוד 196 הופנה לעברם וחיסלם.חטיבה 460, מתוגברת בפלוגת צנחנים מחטיבה 247 ובסיוע ארטילרי, תקפה את מתחם "אורי" וכבשה אותו.

חטיבה 421 פעלה במקביל לאוגדה 162 והופעלה מצפון לחטיבה 217. החטיבה פעלה באזור מתחם "גשירה", השמידה למעלה מ-15 טנקים מצריים ובסיס טילים ב"פרח" 6321. לקראת התקפת אוגדה 162 על מתחם "צח", הושארה החטיבה ב"גשירה" ואיבטחה את גיזרת הפעולה.

אוגדה 162 החלה בהתקפה אוגדתית על מתחם "צח", בסביבות שעות הצהריים. היעד היה חפור ומבוצר. טנקי אויב ניצפו במחפורות והאויב גילה התנגדות בקרב האש שהתפתח. מפקד אוגדה 162 החליט להשהות את ההתקפה, ביקש וקיבל, כתגבור, את חטיבה 500. סיוע אויר לא התאפשר, עקב איום טילי הנ"מ. האוגדה ניצלה את הזמן תקפה והשמידה 3 בסיסי טילים – "פרחים" 6516, 6413א' ("מצלמה" א'), באזור צומת "ודאות" – "ארזל" ו"פרח" 5920, באזור שדה התעופה פאיד. המצרים דילגו אחורה – מערבה מספר סוללות נ"מ, מחשש שייפגעו – דבר שאיפשר חופש פעולה אוירי נרחב יותר למחרת היום. במקביל, נמשך טיהור ציר "חיפה" מהאויב שגילה התנגדות עזה. [176]

השליטה המצרית בשטח ודיווחי מפקדים

ככלל, קיימת הערכה שהמפקדות המצריות שלטו במצב ובכוחות הלוחמים בצורה נאותה משך ימי הלחימה. לית מאן דפליג, שמבצע הצליחה המצרי, מבחינת התכנון והביצוע – ראוי להערכה רבה. גם בימי הלחימה הבאים השליטה הייתה סבירה. אולם, יש עדויות לכך שלעיתים היו ליקויים קשים בתחום השליטה ותמונת המצב ולעיתים היו דיווחי מפקדים לא אמינים וייתכן שאף שקריים. אין הכוונה לדיווחים מוטעים הנובעים מטעות אנוש, אלא, לדיווחים שיקריים בעליל.

תמונת מצב שגויה

הדוגמא הבולטת ביותר הינה חציית התעלה של חטיבת הצנחנים 247 וגדוד טנקים של חטיבה 421 בליל ה-15 – 19 באוקטובר. על-פי תיאורו של הרמטכ"ל – אל-שאד'לי, הדיווחים המצריים הראשוניים, שהגיעו ממפקדת ארמיה 2, היו על המצאות כוחות קטנים של האויב הישראלי בגדה המערבית של תעלת סואץ וכי הארמיה נקטה צעדים להשמדתם. על-פי תיאורו של ד"ר שאער, דיווחי כוחות ההגנה האווירית שהגיעו לחדר המבצעים, היו ההתרעה הראשונה להמצאות כוח ישראלי בגדה המערבית של תעלת סואץ, וכי כוח הפשיטה אינו מונה יותר מ-7 – 10 טנקים. אחד הכוחות (יתכן כוח פלסטיני) תקף את כוח ודיווח כי הם אילצו אותו לסגת. בשיחה שהתקיימה בין קצין מטה מדיביזיה 16 חי"ר לבין קצין מטה במפקדת ארמיה 2, נמסר בשעה 11:15, כי בהחפה עברו 4 – 5 טנקים אמפיביים, כי הוא שלח כוח להלחם בהם ולהשמידם מיד וכל המצב אינו מסוכן או רציני. המפקדות השונות, הן ברמת הארמיה והן ברמת המפקדה הכללית בקהיר היו שאננות ולא התייחסו לידיעות בחומרה המתבקשת ואף לא נקטו בכל פעילות סיור משמעותית, קרקעית ו/או אווירית. רק לאחר תקיפת בסיסי הטילים על-ידי ה של חטיבה 421, הבינו המפקדות את חומרת המצב וזה כבר היה לאחר כיממה, בערבו של ה-16 באוקטובר. [177]

מהאזנות קשר, ניתן היה להסיק שלעיתים המפקדות לא מעורות במצב. ראה תמיהתו של מ"מ מפקד ארמיה 2, כשקיבל דיווח על מצבת הטנקים בדיביזיה 21 המשוריינת ב-16 לחודש, בשעה 15:45: "זה הכול?". או דיווחו של מפקד חטיבה 16 חי"ר – עקיד (אל"ם) עבד אל-חמיד עבד אל-סמיע, ב-16 לחודש, בשעה 06:03, כי: "האויב כבש את קריית אל-ג'לאא' ("אמיר" – א.ר.).".

דיווחים לא אמינים/שקריים

ג'מאל חמאד מתאר את התקפת הנגד של דיביזיה 21 משוריינת ב-17 באוקטובר. התוכנית הייתה, כמתואר בפירוט לעיל, שהדיביזיה תתקוף את "מסדרון הצליחה" מצפון לדרום, תשמיד את הכוחות הישראלים ותחזיר את המצב לקדמותו.

בתיאורו, טנקי חטיבה 1 שריון החלו לתקוף, בסביבות השעה 08:14, מעמדותיהם מצפון לציר "שיק" בכיוון דרומם. טנקי החטיבה, הצליחו להשמיד את האויב שמדרום לציר "שיק", להגיע למעוז "מצמד" א' – א.ר.] ולכבשו בסביבות השעה 09:00. הטנקים נאלצו לסגת צפונה תחת לחץ האויב, תקיפות אוויריות מרוכזות ואש הארטילריה ארוכת הטווח שלו, תוך ש-20 טנקים בחטיבה המצרית נפגעים לחזור לעמדותיהם שעל קו ציר "שיק". הלחימה נמשכה עד השעה 21:00. האויב הצליח להגיע למרחק של 1 ק"מ מדרום לציר "שיק". [178]

העובדות שונות בתכלית, כפי שתואר לעיל בפירוט. גדוד 198/חטיבה 460, שהיה תחת פיקוד חטיבה 14, בלם את התקפת הנגד מעמדותיו בציר "שיק". אף טנק מצרי לא חצה את ציר "שיק" דרומה, לכוחותינו אף לא נפגע כול טנק והגדוד דיווח על השמדת כ-50 טנקים מצריים. מטבע הדברים, התיאור לפיו הגיעה חטיבה 1 שריון ל"מצמד" – "חצר הצליחה" ולכבוש את האזור – מופרך מעיקרו. יש להניח כי התיאור התבסס על דיווחו של מח"ט 1 שריון. במצב מעין זה, לא מדובר על טעות בזיהוי או בניווט, אלא בדיווח חסר בסיס ושיקרי. מבחינת חטיבה 1 שריון, מצב הסיום – מצפון לציר "שיק" היה גם מצב הפתיחה בבוקרו של אותו יום, כך שהמח"ט יכול ל"ספר מעשיות וסיפורים" על הישגים וכיבושים שלא היו ולא נבראו.

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

סיכום

עם תחילת הצליחה ובימים הראשונים של המלחמה פעל הצבא המצרי על-פי תורת הלחימה שלו והתרגולות אותן חזר וביצע אין ספור פעמים בשנים שקדמו למלחמה. מצד שני, ההפתעה שניחתה על צה"ל, המחסור בכוחות עם פתיחת המלחמה ומספר שגיאות וכישלונות שהיו מנת חלקנו, הביאו לכך שהצבא המצרי נחל הצלחה משמעותית והתבסס בראש הגשר בסיני, שכלל 2 ארמיות.

עם פריצת חטיבות השריון ב-14 לחודש וההצלחה הכבירה שנחלו כוחותינו בקרבות השריון בשריון, החל המהפך בשדה הקרב והיוזמה עברה לידי צה"ל.

היו מקרים לא מעטים בהם, כתוצאה מאילוצים או משגיאות תכנוניות נאלצנו להלחם בניגוד לעקרונות המלחמה ולתורת הלחימה. במקרים רבים, נאלצנו להלחם מול כוחות אויב עדיפים מאד ביחסי הכוחות והקרבות היו עקובים מדם. באותם מקומות שהשכלנו לפעול על פי עקרונות המלחמה ותורת הלחימה הצלחנו להשיג את המטרות.

אומנם, גם במערכה ההתקפית היו טעויות, שגיאות וכישלונות של כוחותינו הן בתכנון והן בלחימה. אולם, בהתפתח מצבים חדשים שבהם נדרשה יוזמה, תעוזה, נחישות ומיקצועיות של הכוחות הלוחמים נתגלה צה"ל במלוא עצמתו וגדולתו, הרבה בזכות דרגי השדה הלוחמים.

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

נספח א' - עצי מבנה - דיביזיות צבא מצרים

עץ מבנה - דיביזית חי"ר מצרית - עמוד 363

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

נספח א'
מוסף 1

עץ מבנה

דיביזית חי"ר מצרית

עוצבות ויחידות עיקריות

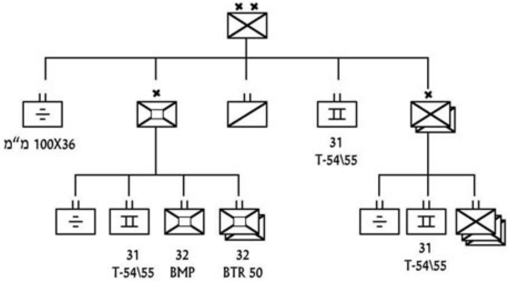

עוצמת צל"מ עיקרי (לפי תקן)

טנקים T-54\55	124	ארטילריה		נשק נ"ט	
רק"מ אחר		תותח 122 מ"מ קצר	36	משגר טילי נ"ט "סאגר" מהקרקע	72
נגמ"ש בי.אם.פי.	32	תותח 100 מ"מ	36	משגר טילי נ"ט "סאגר" מנגמ"ש בי.אם.פי.	32
נגמ"ש אמפיבי	79	מרגמה 120 מ"מ	42	תול"ר בי-10	32
נגמ"ש לא-אמפיבי	155	מרגמה 82 מ"מ	54	תול"ר בי-11	48
				מרנ"ט אר.פי.ג'י.	כ-450

www.hativa14.org.il

המקור - **אורן אלחנן, תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמוד 363.

גרפיקה: נעמה רגב

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

עץ מבנה - דיביזית חי"ר ממוכן מצרית - עמוד 364

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

נספח א'
מוסף 2

מרשם מבנה

דיביזית חי"ר ממוכן

עוצבות ויחידות עיקריות

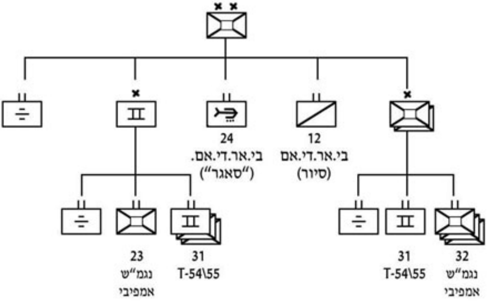

עוצמת צל"מ עיקרי (לפי תקן)

טנקים T-54\55	156
רק"מ אחר	
נגמ"ש אמפיבי	254
נגמ"ש לא-אמפיבי	143
שריונית בי.אר.די.אם ("סאגר")	24
שריונית בי.אר.די.אם (סיור)	12

ארטילריה	
תותח 122 מ"מ קצר-קנה	36
תותח 122 מ"מ די-30	36
מרגמה 120 מ"מ	18
מרגמה 82 מ"מ	18

www.hativa14.org.il
המקור - **אורן אלחנן, תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמוד 364.
גרפיקה: נעמה רגב

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

עץ מבנה - דיביזיה משוריינת מצרית - עמוד 365

כל הזכויות שמורות לאתר חטיבה 14

נספח א'
מוסף 3

מרשם מבנה

דיביזיה משוריינת

עוצבות ויחידות עיקריות

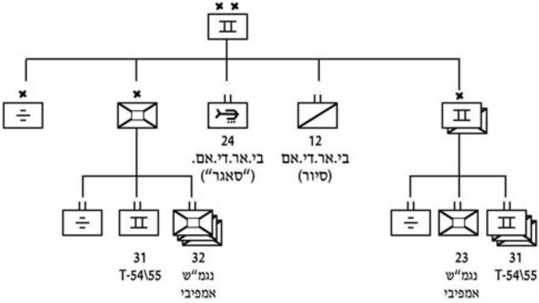

עוצמת צל"מ עיקרי (לפי תקן)

טנקים T-54\55\62	220
רק"מ אחר	
נגמ"ש אמפיבי	כ-145
נגמ"ש לא-אמפיבי	כ-150
שריונית בי.אר.די.אם ("סאגר")	24
שריונית בי.אר.די.אם (סיור)	12

ארטילריה	
תותח 122 מ"מ קצר-קנה	24
תותח 122 מ"מ די-30	36
מרגמה 120 מ"מ	6
מרגמה 82 מ"מ	33

www.hativa14.org.il

המקור - **אורן אלחנן, תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמוד 365.

גרפיקה: נעמה רגב

לעיון על גבי מסך מלא - הקש כאן.

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

נספח ב' - דרגות קצונה בצבא המצרי ומקבילותיהן בצה"ל ובצבאות זרים

הדרגה בצבא המצרי	הדרגה המקבילה בצה"ל	הדרגה המקבילה בצבאות זרים
מלאזם	סגן-משנה	
מלאזם-אוואל	סגן	
נקיב	סרן	
ראיד	רב סרן	
מקדם	סגן-אלוף	
עקיד	אלוף-משנה	
עמיד	תת-אלוף	
לואא'	אלוף	
פריק	רב-אלוף	
פריק-אוואל		גנרל ארבעה כוכבים
מושיר		פילד-מרשל

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

נספח ג' - רשימת מפקדי הצבא המצרי במלחמת אוקטובר 1973

התפקיד	שם ודרגה	הערות
נשיא רפובליקת מצרים הערבית		
נשיא מצרים	אנוואר מוחמד סאדאת	
המפקדה הכללית		
שר המלחמה והמפקד הכללי	פריק-אוול (גנרל 4 כוכבים) אחמד אסמאעיל עלי	
ראש המטה הכללי של הכוחות המזויינים	פריק (רב אלוף) סעד אל-דין אל-שאד'לי	
ראש אגף המבצעים במפקדה הכללית	לואא' (אלוף) מחמד עבד אלע'ני אל-גמסי	
מפקד חיל האוויר	לואא' (אלוף) מוחמד חוסני סייד אבראהים מובארכ	
מפקד חיל הים	לואא' (אלוף) פואד זכרי	
מפקד ההגנה האווירית	לואא' (אלוף) מחמד עלי פהמי	
ראש אגף ההספקה והלוגיסטיקה	לואא' (אלוף) נואל סעיד	
מנהל המודיעין הצבאי	לואא' (אלוף) פואד נסאר	
מפקד חיל התותחנים	לואא' (אלוף) מוחמד מוחי א-דין אל-מחי	
מפקד חיל השריון	לואא' (אלוף) כמאל חסן עלי	
מפקד חיל ההנדסה	לואא' (אלוף) ג'מאל מחמוד עלי	
מפקד הקומנדו	לואא' (אלוף) נביל שכרי	
מפקד הצנחנים	עמיד (תא"ל) מחמוד עבדאללה	
ארמיות השדה		
ארמיה 2		
מפקד ארמיה 2 (עד ה-14.1.73)	לואא' (אלוף) סעד אל-דין מאמון	
רמ"ט ארמיה 2 ו-מ"מ מפקד ארמיה 2 (14-16.10.73)	לואא' (אלוף) תייסיר אל-עקאד	
מפקד ארמיה 2 (החל מה-16.10.73)	לואא' (אלוף) עבד אל-מנעם ח'ליל	
o מפקד הארטילריה	עמיד (תא"ל) מחמד עבד אל-חלים אבו ע'זאלה	
o מפקד דיביזיה 18 חי"ר	עמיד (תא"ל) פואד עזיז ע'אלי	
o מפקד דיביזיה 2 חי"ר	עמיד (תא"ל) חסן אבו סעדה	
o מפקד דיביזיה 16 חי"ר (נפצע ב-18.10.73)	עמיד (תא"ל) עבד רב אל-נבי חאפט'	
o מפקד דיביזיה 16 חי"ר (החל מה-18.10.73)	עמיד (תא"ל) אנור חב אל-רמאן	היה רמ"ט עד ה-18.10
• מפקד חטיבה 16 חי"ר	עקיד (אל"ם) עבד אל-חמיד עבד אל-סמיע	
▪ מג"ד 16 חי"ר	מקדם (סא"ל) מחמד חוסיין טנטאוי	
▪ מג"ד 17 חי"ר	מקדם (סא"ל)	
▪ מג"ד 18 חי"ר	מקדם (סא"ל) אחמד אסמאעיל עטיה	
• מפקד חטיבה 112 חי"ר	עקיד (אל"ם) עאדל יסרי	
• מפקד חטיבה 3 חי"ר ממוכן	עקיד (אל"ם) שפיק מתרי סדראכ	
o מפקד דיביזיה 21 משוריינת	עמיד (תא"ל) אבראהים אל-עראבי	
• מפקד חטיבה 1 שריון (נהרג ב-14.10.73)	עקיד (אל"ם) מחמד תופיק אבו-שאדי	
• מפקד חטיבה 1 שריון (החל מה-14.10.73)	עקיד (אל"ם) סיד צאלח	היה רמ"ט עד ה-14.10
• מפקד חטיבה 14 שריון	עקיד (אל"ם) עת'מאן כאמל	
• מפקד חטיבה 18 חי"ר ממוכן	עקיד (אל"ם) טלעת מסלם	
o מפקד דיביזיה 23 חי"ר ממוכן	עמיד (תא"ל) אחמד עבוד אל-זמר	
• מפקד חטיבה 24 שריון	עקיד (אל"ם) ג'ורג' חביב	
• מפקד חטיבה 116 חי"ר ממוכן (נהרג ב-16.10.73)	עקיד (אל"ם) חסיו רד'ואן	
• מפקד חטיבה 116 חי"ר ממוכן (החל מה-16.10.73)	עקיד (אל"ם) סלאח טח	היה רמ"ט עד ה-16.10
ארמיה 3		
מפקד ארמיה 3	לואא' (אלוף) עבד אל-מנעם ואצל	
רמ"ט ארמיה 3	לואא' (אלוף) מצטפא שאהין	
o מפקד דיביזיה 7 חי"ר	עמיד (תא"ל) אחמד בדאווי סיד אחמד	
• מפקד חטיבה 25 שריון	עמיד (תא"ל) אחמד חלמי בדאווי	חטיבה עצמאית
o מפקד דיביזיה 19 חי"ר	עמיד (תא"ל) יוסף עפיפי מוחמד	
o מפקד דיביזיה 4 משוריינת	עמיד (תא"ל) מחמד עבד אל-עזיז קאביל	
o מפקד דיביזיה 6 חי"ר ממוכן	עמיד (תא"ל) מחמד אבו אל-פתאח מחרם	

עתודת המפקדה הכללית		
ס מפקד דיביזיה 3 חי"ר ממוכן	עמיד (תא"ל) מחמד נג'אתי פרחאת	
• מפקד חטיבה 23 שריון	עקיד (אל"ם) חסן עבד אל-חמיד	
• מפקד חטיבה 182 צנחנים	עקיד (אל"ם) אסמאעיל עזמי	
מג"ד 85 צנחנים	מקדם (סא"ל) עאטף מנצף	
• מפקד אגד 129 קומנדו	עקיד (אל"ם) עלי היכל	

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

ריכוז הערות שוליים

[1] **אורן אלחנן, תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמודים 200 – 201.
[2] **אמ"ן מחקר, סיכום מצב אויב נכון ל-15 באוקטובר 1973, שעה 01:00**.
[3] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), קבוצת פקודות חטיבתית למבצע "אבירי לב".
[4] **שם**.
[5] **אמ"ן מחקר, סיכום מצב אויב נכון ל-15 באוקטובר 1973, שעה 01:00**.
[6] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 306, 309 – 310, 319 ו-335; **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"המושיר טנטאוי"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).
[7] **אשר דני, לשבור את הקונספציה**, עמודים 210 – 223.
[8] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 306.
[9] **אתר גדוד סיור 87 במרשתת** (אינטרנט), יומנו של יצחק אגם.
[10] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח"; **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 101 -103 ו-219.
[11] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 335.
[12] **דו"ח חטיבה 600**, עמודים 8 – 9; **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "בשור"; **אזוב עמירם, צליחה**, עמודים 101 – 102.
[13] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 308.
[14] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 89 – 132 ו-216 – 238.
[15] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "בשור".
[16] **שם**, רשת "מקדח".
[17] **שם**.
[18] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 310.
[19] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 106 – 110.
[20] **אוחיון ברטי, נשארנו שם**, עמודים 136 – 152.
[21] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח"; דו"ח חטיבה 14, עמודים 226 ו-230.
[22] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "בשור".
[23] שם, רשת "בשור"; **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 116, 227 - 228.
[24] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 309 - 310.
[25] **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"המושיר טנטאוי"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).
[26] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח".
[27] **אתר גדוד סיור 87 במרשתת** (אינטרנט), יומנו של יצחק אגם.
[28] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח".
[29] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "בשור".
[30] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח".
[31] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח".
[32] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 310.
[33] **שם**, עמוד 335.
[34] **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).
[35] **דו"ח האזנה**.
[36] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 335.
[37] **שם**, עמוד 336.
[38] **דו"ח האזנה**.
[39] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), קבוצת פקודות חטיבתית למבצע "אבירי לב".
[40] **שם**, רשת "בשור".
[41] **שם**, רשת "מקדח".
[42] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 335.
[43] **שם**, עמוד 336.
[44] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח".
[45] **שם**, רשת "בשור".
[46] **שם**, רשת "מקדח".
[47] **שם**.
[48] **שם**; **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 106 - 107.

[49] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 382.

[50] **אמ"ן מחקר, סיכום מצב אויב נכון ל-16 באוקטובר 1973, שעה 23:00.**

[51] **דו"ח האזנה.**

[52] **שם.**

[53] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 336.

[54] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח" ורשת "בשור".

[55] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 335; **דו"ח האזנה.**

[56] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 386; **דו"ח האזנה.**

[57] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 98 – 99.

[58] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "בשור".

[59] **שם**, רשת "מקדח".

[60] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 100, 105 ו-107; **מיכלסון אהוד, "אבירי לב" – גדוד 184**, עמודים 250 – 252.

[61] **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"המושיר טנטאוי"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).

[62] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 309.

[63] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח".

[64] **שם.**

[65] **שם**; **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 113 – 114, 226 – 227; **תחקיר גדס"ר ונ"ט 582.**

[66] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח".

[67] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 117, 230; **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – יומן "דווח מבצעי" – פקוד דרום/מבצעים.

[68] **בלום גדי וחפץ ניר, הרועה – סיפור חייו של אריאל שרון**, עמוד 268; **אזוב עמירם, צליחה**, עמודים 133 – 134.

[69] **דו"ח חטיבה 14**, עמוד 101; **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – סיפורים אישיים – סיפור המלחמה של סמ"ר דני קריאף – מ"מ טנקים 2/פלוגה א'/גדוד 407.

[70] **בלום גדי וחפץ ניר, הרועה – סיפור חייו של אריאל שרון**, עמוד 268; **אזוב עמירם, צליחה**, עמודים 133 – 134.

[71] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 113, 227; **תחקיר גדס"ר ונ"ט 582**; **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "מקדח"; **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – יומנו של מג"ד סיור ונ"ט – רס"ן נתן שונרי.

[72] **אדן אברהם, על שתי גדות הסואץ**, עמוד 201.

[73] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "בשור".

[74] **דו"ח האזנה.**

[75] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 117 – 120 ו-228 – 231; **תחקיר גדוד טנקים 599.**

[76] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "בשור".

[77] **שם**, יומן "דווח מבצעי" – פקוד דרום/מבצעים.

[78] **שם**, רשת "בשור".

[79] **שם.**

[80] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 335.

[81] **שם**, עמוד 336.

[82] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 230 – 231.

[83] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "בשור"; **דו"ח חטיבה 14**, עמוד 232.

[84] **דו"ח חטיבה 14**, עמוד 232.

[85] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 335; **דו"ח האזנה.**

[86] **דו"ח האזנה.**

[87] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 270; **דו"ח האזנה.**

[88] **דו"ח האזנה.**

[89] **דו"ח חטיבה 14**, עמוד 233.

[90] **אדן אברהם, על שתי גדות הסואץ**, עמודים 202 – 203; **ניר נתק'ה, נתק'ה הקצין הפצוע שחזר לשדה הקרב**, עמודים 176 – 179.

[91] **דו"ח חטיבה 460**

[92] **אדן אברהם, על שתי גדות הסואץ**, עמודים 202 – 203; **ניר נתק'ה, נתק'ה הקצין הפצוע שחזר לשדה הקרב**, עמודים 176 – 179.

[93] **אדן אברהם, על שתי גדות הסואץ**, עמודים 206 – 207 ו-211; **אזוב עמירם, צליחה**, עמודים 184 – 185, 200 – 202 ו-207 - 208.

[94] **אדן אברהם, על שתי גדות הסואץ**, עמוד 211; **אזוב עמירם, צליחה**, עמודים 201 – 202 ו-206 – 208.

[95] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – פיענוח רשת "כריש".

[96] **אדן אברהם, על שתי גדות הסואץ**, עמודים 212 – 214 ו-216; **אזוב עמירם, צליחה**, עמודים 209 – 211, 214 – 218 ו-220 - 226.

[97] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 319 – 321.

[98] **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"המושיר טנטאוי"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).

[99] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), רשת "בשור".

[100] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 390.

[101] **אתר חטיבה 421 במרשתת** (אינטרנט).

[102] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 184.

[103] **שם.**

[104] **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).

[105] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 390.

[106] **שם**, עמוד 391.

[107] **שם**, עמודים 392 – 394.

[108] **תמצית רשת "בשור".**

[109] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 307 - 308 ו-355 – 356.

[110] **שם**, עמוד 355; **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 184; **אל-גמסי מרשל עבד אל-ע'ני, זיכרונות אל-גמסי מלחמת אוקטובר 1973**, עמוד 248.

[111] **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט); **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 356.

[112] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 184.

[113] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 184; **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 308 ו-355; **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).

[114] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמודים י' – יא' ו-185; **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 356 - 357.

[115] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמודים 185 – 186; **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 355; **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).

[116] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 186.

[117] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 382 – 383.

[118] **שם**, עמוד 270.

[119] **שם**, עמודים 336 – 337.

[120] **שם**, עמוד 337.

[121] **שם**, עמודים 337 ו-339.

[122] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – פיענוח רשת "כריש"; **דו"ח חטיבה 14**, עמוד 233.

[123] **דו"ח חטיבה 14**, עמוד 233.

[124] **שם.**

[125] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – פיענוח רשת "כריש" ויומן חפ"ק אוגדה 162.

[126] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 125 – 126 ו-233.

[127] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 359 ו-380 – 385.

[128] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 123 – 125 ו-234.

[129] **איתן זאב, הקרב על האגמים המרים**, מערכות, גיליונות 247 – 248, עמודים 18 – 19; **אזוב עמירם, חזית הדרום בין 9 ל-14 באוקטובר 1973**, עמודים 260 – 261.

[130] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 357; **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 186.

[131] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 357 – 359.

[132] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – יומן "דווח מבצעי" – פקוד דרום/מבצעים.

[133] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 359 – 360.

[134] **דו"ח תחקיר שבוי.**

[135] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 367.

[136] **דו"ח חטיבה 14**, עמוד 233.

[137] **שם.**

[138] **איתן זאב, הקרב על האגמים המרים**, מערכות, גיליונות 247 – 248, עמוד 19.

[139] **שם**, עמוד 18.

[140] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – פיענוח רשת "כריש".

[141] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – במדורים הבאים:

1. תיאור לחימת החטיבה.
2. יומן "דווח מבצעי" – פקוד דרום/מבצעים.
3. מחקרים - ניתוח אירועים ולוחות זמנים 17.10.1973.
4. סיפורים אישיים – סיפור המלחמה של סמ"ר דני קריאף – מ"מ טנקים 2/פלוגה א'/גדוד 407;
5. דו"ח חטיבה 14, עמודים 125 – 127 ו-234;
   ליטביץ יאיר, צ-817931 בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים, עמודים 137 – 165;
   ניר נתק'ה, נתק'ה הקצין הפצוע שחזר לשדה הקרב, עמודים 182 – 183;
   איתן זאב, הקרב על האגמים המרים, מערכות, גיליונות 247 – 248, עמודים 18 – 20.

[142] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 366 – 371.

[143] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 189.

[144] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 358, 369 ו-371.

[145] **שם**, עמוד 369; **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).

[146] **שם.**

[147] **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – יומן "דווח מבצעי" – פקוד דרום/מבצעים; **איתן זאב, הקרב על האגמים המרים**, מערכות, גיליונות 247 – 248, עמוד 20.

[148] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 125 – 127; **איתן זאב, הקרב על האגמים המרים**, מערכות, גיליונות 247 – 248, עמוד 20.

[149] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 125 – 127; **איתן זאב, הקרב על האגמים המרים**, מערכות, גיליונות 247 – 248, עמודים 19 - 21.

[150] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 372.

[151] **שם**, עמוד 372.

[152] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 189.

[153] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 394 ו-422.

[154] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 188.

[155] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 391.

[156] **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).

[157] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 391 – 392.

[158] **שם**, עמוד 392.

[159] **שם**, עמודים 392 - 394.

[160] **אורן אלחנן, תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמוד 221.

[161] **אדן אברהם, על שתי גדות הסואץ**, עמודים 216 ו-218 – 220; **דו"ח חטיבה 600**, עמודים 9 – 10; **ניר נתק'ה, נתק'ה הקצין הפצוע שחזר לשדה הקרב**, עמודים 179 ו-182; **אזוב עמירם, צליחה**, עמודים 223 ו-225.

[162] **דו"ח חטיבה 14**, עמוד 125.
[163] **אורן אלחנן, תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמוד 221; **אזוב עמירם, צליחה**, עמודים 246 – 251.
[164] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 391, 429 ו-545; **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), צליחת התעלה וכיבוש מתחם "אורחה" ו"סרפאום" – 19.10.1973.
[165] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 385.
[166] **שם**, עמודים 385 - 386; **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).
[167] **שם**, עמודים 386, 408 ו-421; **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).
[168] **שם**, עמודים 385, 407 ו-410; **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).
[169] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 129 – 130, 237 ו-357; **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט), טבלת חללים חטיבתית.
[170] **דו"ח חטיבה 14**, עמודים 128 – 129 ו-236 – 237.
[171] **שם**.
[172] **דו"ח חטיבה 600**, עמודים 10 – 11; **דו"ח חטיבה 14**, עמוד 128.
[173] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 387.
[174] **שם**, עמודים 421 - 426; **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 189.
[175] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמודים 422 ו-425.
[176] **אדן אברהם, על שתי גדות הסואץ**, עמודים 224 – 235; **אורן אלחנן, תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמודים 227 – 229.
[177] **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, עמוד 184; **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 308 ו-355 - 356; **כתבה במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **"הפירצה בדוורסואר"** – ראה תרגום לעברית **באתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט); **דו"ח האזנה**.
[178] **חמאד ג'מאל, המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, עמוד 384.

לחזרה לתוכן העניינים הקש כאן.

רשימת מקורות

- **אדן אברהם, על שתי גדות הסואץ**, עידנים, ירושלים, 1979.
- **אוחיון ברטי, נשארנו שם** – סיפורו של גדוד 79 בקרבות התעלה והפריצה אל "החווה הסינית" במלחמת יום הכיפורים, כנרת, זמורה-ביתן, אור יהודה, 2008.
- **אורן אלחנן, תולדות מלחמת יום הכיפורים**, המטה הכללי, אמ"ץ – חטיבת תוה"ד, מחלקת היסטוריה, בלמ"ס, דצמבר 2004.
- **אזוב עמירם, חזית הדרום בין 9 ל-14 באוקטובר 1973**, המטה הכללי, אמ"ץ – חטיבת תוה"ד, מחלקת היסטוריה, סודי, מאי 2005.
- **אזוב עמירם, צליחה** – 60 שעות באוקטובר 1973, כנרת, זמורה-ביתן, דביר, 2011.
- **איתן זאב, הקרב על האגמים המרים, מערכות**, גיליונות 247 – 248, דצמבר 1975.
- **אל-גמסי מרשל עבד אל-ע'ני, זיכרונות אל-גמסי מלחמת אוקטובר 1973**, הוצאה פנימית צה"לית, 1994.
- **אל-שאד'לי פריק סעד אל-דין, חציית התעלה**, מערכות/משרד הביטחון, תל אביב, 1987.
- **אשר דני, לשבור את הקונספציה**, צה"ל - הוצאת מערכות/משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2003.
- **אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט).
- **אתר חטיבה 421 במרשתת** (אינטרנט).
- **אתר גדוד סיור 87 במרשתת** (אינטרנט).
- **בלום גדי וחפץ ניר, הרועה – סיפור חייו של אריאל שרון**, ידיעות אחרונות/ספרי חמד, תל אביב, 2005.
- **דו"ח חטיבה 14**.
- **דו"ח חטיבה 460**.
- **דו"ח חטיבה 600**.
- **חמאד ג'מאל**, אלמעארכ אלחרביה על ג'בהה אלמצריה, **המערכה המלחמתית בחזית המצרית**, דאר אלשרוק, קהיר, 2002.
- **כתבות במרשתת** (אינטרנט) בערבית – **ראה אתר חטיבה 14 במרשתת** (אינטרנט) – http://www.hativa14.org.il/?CategoryID=1108
- **ליטביץ יאיר, צ-817931 בחזית הדרום במלחמת יום הכיפורים**, אפי מלצר, 2011.
- **מיכלסון אהוד, "אבירי לב" – גדוד 184**, משרד הביטחון, תל אביב, 2003.
- **ניר נתק'ה, נתק'ה הקצין הפצוע שחזר לשדה הקרב**, ידיעות אחרונות/ספרי חמד, תל אביב, 2010.
- רשף אמנון **(עורך), דו"ח חטיבה 14 - מלחמת יום הכיפורים** – אוקטובר 1973, הוצאת חטיבה 14, אוקטובר 1975.
- **תחקיר גדוד טנקים 599**, חטיבה 421, מג"ד – רס"ן עמי מורג, תיק ארכיון צה"ל 110/506/88
- **תחקיר גדס"ר ונ"ט 582**, אג"ם/מה"ד/מח' היסטוריה, 20 בנובמבר 1973.

מסמכי מודיעין:

- **אמ"ן מחקר**, ענף 6, מצרים - **סיכום מצב אויב נכון ל-15 באוקטובר 1973, שעה 01:00**, מס' 1024/6.
- **אמ"ן מחקר**, ענף 6, מצרים - **סיכום מצב אויב נכון ל-16 באוקטובר 1973, שעה 23:00**, מס' 1131.
- **דו"חות האזנה.**
- **תחקיר שבוי.**